

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Türkiye'de

Edebiyat Matineleri

Bir Hafıza Mekânı İncelemesi

Erol Gökşen

KUÇUK DERGI

EDEBİYAT MATİNESİ

Tertibini uzun zamanndan beri tasarladığımız «KUÇUK DERGI EDEBİYAT MATİNESİ» Ocak ayının son haftasında Beyoğlunda, Tepebaşındaki Casa d'Italia salonlarında yapılacaktır. Kendileri temas inkârını bulduğumuz ve toplantımıza katılmayı sevinçle kabul eden sanatçılarımız şunlardır:

Oktay Akbal
Sabahattin Kudret Aksal
Melih Cevdet Anday
Özdemir Asaf
Tarık Buğra
Baki Suha Ediboğlu
Müşta Erenus
Bedri Rahmi Eyüboğlu
Halim Güzelso

Orhan Hancıoğlu
Cahit Irgat
A. Kadir
Orhan Kemal
Cahit Külebi
Behçet Necatigil
Müca Ofluoğlu
Haldun Taner
Kûmuran S. Yüce

Kendileri henüz görüşmek fırsatını bulamadığımız ve toplantı-
mıza katılmalarını bugünlerde rica edeceğimiz şair ve hikâyecilerimizin
da isimlerini gelecek sayımızda, bugün ilân ettiklerimizle birlikte, tam
bir liste halinde bildireceğiz.

Gerek Küçük Dergi'nin İstanbuldaki aboneleri, gerekse abone ol-
mayan okuyucularımız Ocak sayımızın içinde bulacakları davetیه
Matineye girebileceklerdir. Gelecek sayıda matinenin yapılacağı gün
saatini ve toplantının tam programı matinemize katılacak
sanatçılarımızın isimlerini de bildireceğiz.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://ranney.org>

edebiyatın
h2o kitap

TÜRKİYE'DE
EDEBİYAT
MATİNELERİ

BİR HAFIZA MEKÂNI İNCELEMESİ

EROL GÖKŞEN

H₂O KİTAP
İSTANBUL - 2023

Erol Gökşen

2008 yılında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. Aynı üniversitenin Yeni Türk Edebiyatı Ana-Bilim Dalı'nda başladığı yüksek lisans programını 2011 yılında tamamladı. 2013 yılında Hacettepe Üniversitesi Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı'nda başladığı doktora programını 2019 yılında bitirdi. 2014 yılında Hacettepe Üniversitesi Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi programında ikinci doktora eğitimine başladı. Bu doktora eğitimini de 2021 yılında tamamladı. 2011 yılından beri Hacettepe Üniversitesi TÖMER'de öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır.

Ahmet Hamdi Tanpınar, Cemal Süreya, Fazıl Hüsnü Dağlarca, İlhan Berk, Nâbizade Nazım, Salim Şengil, Tevfik Fikret gibi Türk edebiyatının önemli isimlerinin metinlerini süreli yayınlardan derleyerek okurlarla buluşturdu. *Varlık* dergisinde “Şairin Hikâyesi” adlı köşesinde şair kimliğiyle bilinen isimlerin arşivlerde kalan hikâyelerini yayımlamaya devam etmektedir. Edebiyat sosyolojisi, edebiyat-iktidar ilişkisi, süreli yayınlar, modern Türk hikâyesi, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi çalışma alanları arasında yer almaktadır.

Türkiye’de Edebiyat Matineleri

Bir Hafıza Mekânı İncelemesi

Erol Gökşen

h₂o kitap

h₂o kitap – 170

Tarih dizisi – 5

Türkiye’de Edebiyat Matineleri

Bir Hafıza Mekânı İncelemesi

Erol Gökşen

ISBN 978-605-7637-74-1

© Erol Gökşen Mart 2023. © Tüm hakları, h₂o yayıncılık ve iletişim hizmetleri ltd. şti.’ne aittir, hiç bir yolla çoğaltılamaz ve kopyalanamaz.

1. Baskı, 2023, İstanbul.

Yayıma hazırlayan Bahanur Garan Gökşen

Kapak Sevil Tarla

Sayfa düzeni Duru Su

**Baskı ve Cilt Reprobir Matbacılık
Kağıt, Reklam, Tasarım, Ticaret Ltd. Şti
İvedik Osb Matbaacılar Sitesi 1514 Cadde
No:23-25 Yenimahalle/ANKARA
Matbaa Sertifika No: 47381**

**h₂o yayıncılık ve iletişim hizmetleri ltd. şti.
Barbaros Mah., Tophanelioğlu Cad.,
Gülbeste Çıkmaşı, No: 10/2
Üsküdar – İstanbul Tel: 0216 428 8225
Yayıncı Sertifika No: 45352**

**www.h2okitap.com
www.twitter.com/h2okitap
www.facebook.com/H2o**

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ vii

Giriş 1

I. BÖLÜM Toplumsal Hafıza ve Kültürel Hafıza 5

Hafıza Mekânları ve Hafıza Mekânlarının Kategorileri 16

Kuşaklar, Anma Törenleri, Arşivler

II. BÖLÜM Edebiyat Matinelerinin Tarihçesi 27

Edebiyat Matinelerinin Öncülleri 29

*Halkevlerinin Edebiyat Gecesi, Edebiyat Fakültesi'nin Edebiyat Gecesi,
Şehir Tiyatrosu'nun Şiir Matinesi*

Edebiyat Matinelerinin Seyri 50

*Edebiyat Matinelerinin Başlaması, Edebiyat Matinelerinin
Yaygınlaşması, Edebiyat Matinelerinin Sona Ermesi*

III. BÖLÜM Hafıza Mekânı Olarak Edebiyat Matineleri 75

Cumhuriyet Kuşağının Hafızası 78

Törenlerin, Etkinliklerin Hafızası 87

Edebiyatçıların, Sanatçıların Hafızası 96

SONUÇ 117

Kaynakça 123

Dizin 131

ÖNSÖZ

Bu çalışma, daha önce başka çalışmalarda genel hatlarıyla değinilen, ancak ilk kez bütünlüklü bir şekilde ele alınan Türkiye’de edebiyat matineleri ile ilgilidir. Çeşitli yazarlar üzerine yaptığım araştırmalar sırasında 1950’li yılların süreli yayınlarını incelerken “Edebî Matinelere Rağbet Günden Güne Fazlalaşıyor,” “Galatasaray’ın Edebiyat Matinesi Yarın Yapılacak” gibi yazı ve haberlerle karşılaşmam ilgimin bu yönde yoğunlaşmasına sebep oldu. Bu andan itibaren “Edebiyat matineleri ne zaman başladı? Kimler başlattı? Edebiyatta ve sanatta yankısı nasıl oldu, bir karşılık bulabildi mi?” gibi sorular zihnimi meşgul etmeye başladı. Bu soruların peşine düşerek çalışmalarım sırasında bulabildiğim malzemeyi bir araya getirdim. Edebiyat matineleri ile ilgili bir yazı yazıp bu malzemeyi değerlendirmek niyetindeyken 1950’li yıllardan önce de edebiyat matinesi yapılabileceği sorusuyla yeniden bir araştırma sürecine girdim. Arşiv çalışmalarımın sonunda, edebiyat matinelerinin tüm kaynaklarda 1950’li yıllarda başladığı belirtilse de bu tür etkinliklerin 1940’lı, hatta 1930’lu yıllara kadar uzandığını fark ettim.

Çalışmamın amacı, Türkiye’de edebiyat matinelерinin başlangıcından sona ermesine kadar olan dönemi incelemektir. Bu sebeple konuyu en iyi şekilde temsil edecek teorik bir zemin oluşturmak üzere değerli hocam Kubilay Aktulum’un önerisi çerçevesinde “toplumsal hafıza” kavramına odaklanan birçok kaynak okudum. “Toplumsal hafıza” kavramının yanı sıra “kültürel hafıza” ve “hafıza mekânları” gibi kavramları da irdeleyip çalışmaya dâhil ettim. Bu bağlamda toplumsal hafıza ve kültürel hafıza kavramlarını çözümledikten sonra hafıza mekânı olarak edebiyat matinelерinin tarihsel gelişimi üzerinde durdum ve edebiyat matinelерinden hareketle ortaya çıkan hafıza mekânlarını inceleyip matinelерin hem o dönemin hem de sonraki dönemin kültür sanat hayatına katkılarını değerlendirdim.

Bu çalışmada Türkiye’deki edebiyat matinelерinin tarihsel, toplumsal arka alanını ve kültürel hayata katkılarını birçok farklı yönden ele alarak kapsamlı bir inceleme yapmaya gayret ettim. Bu vesileyle kitabın hazırlanmasında emeği geçen değerli hocalarım Kubilay Aktulum ve Kemal Özmen’e teşekkür ediyorum. Ayrıca, konu seçiminden itibaren yanımda olup verdiği fikirlerle yolumu aydınlatan sevgili eşim BAHANUR GARAN GÖKŞEN’e ve destekleriyle her zaman yanımda hissettiğim canım aileme şükranlarımı sunuyorum. Umarım bu çalışma, edebiyatın toplumsal yönüne ilgi duyan araştırmacılara yararlı bir kaynak olur.

TÜRKİYE'DE
EDEBİYAT
MATİNELERİ

BİR HAFIZA MEKÂNI İNCELEMESİ

GİRİŞ

1923 yılında Cumhuriyet'in ilanıyla başlayan kültür sanat alanındaki yenileşme hareketlerinin kamusal alana yansımalarından biri de edebiyat matinelere dir. Edebiyat matinelere, 1950'li yıllardan itibaren ortaya çıkmış bir olgu olarak kabul edilse de başlangıç tarihi 1940'lı ve hatta 1930'lu yıllara kadar götürülebilir. Bu matinelere; Cumhuriyet'in temel amacı olan bilinçli, kültürlü ve okur-yazar oranı yüksek bir halk kitlesi yaratma idealiyle doğrudan ilişkilendirilebilir. Bu ideali yansıtan edebiyat matinelere, yaklaşık 40 yıl boyunca, –1970'li yıllara kadar– etkisini ve işlevselliğini sürdürmüştür. Bu bağlamda, çalışmanın temel amaçları arasında edebiyat matinelere nin toplumsal hafızadaki yerini ve kültürel hafızadaki güçlü temsiliyetini belirlemek, ayrıca edebiyat matinelere bağlamında ortaya çıkan hafıza mekânlarını tartışmak yer almaktadır.

Maurice Halbwachs tarafından 1925 yılında ortaya atılan “toplumsal hafıza” kavramı, günümüzde sosyolojiden [toplumbilim]¹ tarihe, antropolojiden [insanbilim] edebiyata kadar pek çok

¹ Aksi belirtilmedikçe köşeli ayraç içindeki ifadeler yayınevine aittir –yay.n.

alandayaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Toplumsal hafıza, bir toplumun tarihini, kültürünü ve değerlerini koruyarak kuşaktan kuşağa aktarır. Toplumsal hafıza, toplumun kendisi ve üyeleriyle ilgili anlamlı hikâyeleri ve değerleri içerir. Bu sayede toplumun üyeleri, geçmişle olan bağlarını korurken aynı zamanda geleceği şekillendirmek için bir yol haritası çıkarabilirler. Toplumsal hafıza, bir toplumda yaşayan bireylerin ortak zihinsel varlığı olarak tanımlanabilir ve toplumun kendisini ifade etme, geçmişini koruma, yeniden yaratma sürecinde kilit bir rol oynar. Toplumsal hafızanın pek çok türü olmakla birlikte en kapsamlı olanı kültürel hafızadır. Kültürel hafıza toplumun tarihi, kültürü, inançları ve değerleri gibi önemli unsurlarını içeren bilgileri barındırır. Dolayısıyla toplumların kültürel hafızası; geçmişte yaşanmış olaylar, gelenekler, ritüeller ve kahramanlık hikâyeleri gibi ortak hatıraların toplumsal hafızada nasıl işlev gördüğünü açıklar. Bu nedenle kültürel hafıza, toplumun kendisini ifade etmesi, anlaması ve geleceği planlaması için hayati bir kaynak olduğu gibi toplumsal sürekliliği sağlamada da önemli bir etmendir. Dahası kültürel hafıza kavramı, toplumsal değişimleri çözümlemek ve toplumun inşasındaki rolünü anlamak açısından önemlidir. Toplumsal hafızanın toplumda etkisinin görülmesinde belirleyici bir role sahip olan kültürel hafıza, Pierre Nora tarafından betimlenen “hafıza mekânları” kavramıyla birlikte ele alındığında daha ilginç sonuçlara ulaşılabilir. Hafıza mekânları, kültürel hafızanın bir parçası olarak hatıraları, geçmişi, kültürel mirası saklamak ve korumak için tasarlanmış fiziksel veya sanal mekânlar olarak tanımlanabilir. Kültürel hafıza ve hafıza mekânları arasındaki ilişki, hafıza mekânlarının kültürel hafızayı korumada ve sonraki kuşaklara iletmede kullanılabileceği gerçeğine dayanmaktadır. Hafıza mekânları; geçmişteki olayların, kişiliklerin ve kültürel unsurların sergilenmesi, korunması ve paylaşılması için kullanılır. Bu mekânlar, gelecek kuşaklar tarafından geçmişin öğrenilmesinde, anlamlandırılmasında ve toplumun ortak hafızasının korunmasında önemli rol oynamaktadırlar.

Toplumsal değişimin çözümlenmesinde ve toplumun inşasında “toplumsal hafıza,” “kültürel hafıza” ve “hafıza mekânları” gibi

kavramlar, Cumhuriyet'in kuruluşu ve modernleşme süreciyle birlikte ele alındığında önemli veriler sunacaktır. Bu dönemde, Osmanlı Devleti'nin yıkılmasının ardından kurulan Cumhuriyet'le birlikte pek çok yenilik hamlesi yapılmış, modernleşme fikri devletin temel hedeflerinden biri olmuştur. Bu süreçte gerçekleştirilen pek çok reform, modern bir toplum yaratmak için yapılmıştır. Dolayısıyla toplumu tamamıyla etkileyen bu paradigma [örneklem, karşılaştırma ölçütü] değişiminin toplumsal hafızada çeşitli yansımaları olmuştur. Ancak bu paradigma değişiminin yansımaları toplumsal gruplar arasında farklılık göstermektedir. Örneğin bu dönemde köklü bir değişim ile modernleşmeyi temel alan toplumun bir kısmı, yeni değerleri benimsemekte sorun yaşamazken daha muhafazakâr kesimler için bu değerlerin benimsenmesi zor olmuştur. Buna karşın Cumhuriyet'in kuruluşundan sonraki kuşakların hafızasında modernizm fikri kalıcı bir şekilde yer edinmiştir. Devletin kültür sanat etkinliklerine verdiği destek, aydın bireylerin yetiştirilmesi idealinin bir göstergesidir. Nitekim bu ideal, gençlerin okumaya ve araştırmaya yönlendirilmesinde önemli rol oynamıştır. Edebiyat matinaleri de Cumhuriyet'in ilk nesli olan 1930'lu 1940'lı yılların gençliğinin ısrarı ile ortaya çıkmıştır. Cumhuriyet'in önemli adımlarından biri olan Halkevlerinin "Dil ve Edebiyat Şubeleri" sayesinde, önceleri belirli günlerde bir araya gelen gençlerle edebiyatçılar için "jübile" ve "ihtifal" [kalabalık anma] törenleri düzenlenmiştir. Daha sonra edebiyatçılarla buluşma düşüncesi çerçevesinde edebiyat matinaleri yapılmıştır. Böylece uzun yıllar süren halkın, özellikle de gençlerin şair ve yazarlarla bir araya gelme talepleri edebiyatın kitap sayfalarının dışına çıkarak gündelik hayata karışmasında pay sahibi olmuştur. Dolayısıyla edebiyat matinaleri, modern bir toplumun inşa sürecinde önemli bir rol üstlenerek toplumun ortak hafızasına yerleşmiştir.

Bu çalışmanın amacı, toplumsal hafıza ve kültürel hafıza gibi karmaşık kavramları ele alarak 1930'lardan 1970'lere toplumun hafızasında yer edinen hafıza mekânı niteliğindeki edebiyat matinalerine dair örnekler sunmaktır. Bu bağlamda Türkiye'deki edebiyat matinaleri, tarihsel bir bakış açısıyla açıklanacak ve bu

matinelerin yarattığı hafıza mekânlarına yönelik yakın okumalar yapılarak Türkiye'nin toplumsal ve kültürel hafızası üzerinde bu matinelerin etkileri tartışılacaktır. Dolayısıyla elinizdeki kitapla daha önce incelenmemiş bir konu olan edebiyat matineleri üzerinden Türkiye'nin kültürel tarihine farklı bir pencereden bakılmaya çalışılacaktır.

I. BÖLÜM

Toplumsal Hafıza ve Kültürel Hafıza

Son yıllarda özellikle sosyoloji, tarih, edebiyat, siyaset bilimi ve iletişim gibi sosyal bilim alanlarında toplumların hafızası ile yakından ilgili olan “hafıza,” “hatırlama,” “unutma,” “tarih” ve “anma törenleri” konularına yönelik önemli araştırmalar gerçekleştirilmektedir. Bu araştırmalar, özellikle “toplumsal hafıza”¹ ve “kültürel hafıza” gibi kavramlar üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Theodor Schieder’in “Tarihsel Bilincin Siyasi Eylemdeki Rolü” adlı makalesinde, “toplumsal hafıza” kavramından ilk bahseden kişinin 1902 yılında Hugo von Hofmannsthal olduğu belirtilir. Hofmannsthal’ın “içimizde gizemli atalarımızın sıkışmış gücü” ve “birikmiş toplumsal hafıza katmanları” şeklindeki ifadeleri, bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde bireysel ve toplumsal karar verme süreçlerini etkilemektedir.² Buna karşın Maurice Halbwachs’ın 1925 yılında yayımlanan *Les Cadres sociaux de la mémoire* (Hafızanın Toplumsal Çerçevesi) adlı kitabı, toplumsal

1 Toplumsal hafıza kavramının genel çerçevesini belirlemek için Faruk Karaaslan’ın görüşleri önemlidir: “Toplumsal hafıza kavramı elbette sadece bir ülke sınırındaki insanları nitelendirme iddiasında değildir. Ya da toplum kelimesinin çağrışımları sadece ulus-devlet ile sınırlanamaz. Kaldı ki toplumsal hafıza kavramı, tek bir ülke içinde varlığını devam ettiren tüm farklı grup ve birlikliliklerin hafızasını kuşatmaktan uzaktır. Her bir grup ve alt grup hafızasını nitelendirmek için toplumsal hafıza kavramını kullanmak mümkündür.” (*Toplumsal Hafıza, Hatırlamanın ve Unutmanın Sosyolojisi*, İstanbul: Ketebe Yayınları, 2019, s. 22).

2 Theodor Schieder, “The Role of Historical Consciousness in Political Action,” *History and Theory*, Aralık 1978, S. 4, s. 2.

hafızayı temel bir sorunsal olarak ele almış ve bu kavramın tartışmasını başlatmıştır.³ Bu nedenle Maurice Halbwachs'ın, toplumsal hafıza kavramının bireyler üzerindeki etkisini yöntemli bir şekilde çözümleyen ilk düşünür olduğu söylenebilir. Sonraki yıllarda Jan Assmann, Aleida Assmann, Pierre Nora, Paul Conerton ve Michael Schudson gibi bilim insanları, bu kavramı farklı açılardan incelemişlerdir.

Maurice Halbwachs eserini, toplumların hafızalarının korunması ve anlaşılması için çeşitli yöntemler geliştirmek amacıyla hazırlanmıştır. Halbwachs, bu kitapta bir toplumun ya da belirli bir toplumsal grubun çözümlemesini yaparak ortak hafızalar ve hatıralar üzerinden bir model geliştirmiştir. Farklı toplumlar ya da toplumsal gruplar, tarihî, siyasi ve toplumsal olaylara farklı tepkiler vermektedir. Bu bağlamda Halbwachs, toplumsal hafızanın oluşumunu ve bu hafızanın toplumun tarihi, kültürü ve kimliği üzerindeki etkilerini çözümlemektedir. Ayrıca, Halbwachs'ın öğrencileri tarafından yayımlanan *La Mémoire Collective* (*Kolektif Hafıza*) adlı eserde de toplumsal hafıza konusundaki çalışmaları derlenmiştir. Dolayısıyla Halbwachs, toplumsal hafıza gibi oldukça geniş kapsamlı ve zor bir kavramın içeriğini belirginleştirmeye çalışmıştır. Buna göre Halbwachs, bireysel hafıza, hatırlama, grup hafızası, toplumsal gruplar, tarih, zaman ve uzam gibi kavramlar üzerinden toplumsal hafıza kavramını açıklamaktadır.

Maurice Halbwachs, *Kolektif Hafıza* adlı kitabında, hafızaya dair geliştirilen psikolojik veya biyolojik yaklaşımları kabul etmez. Jan Assmann, Maurice Halbwachs ile Aby Warburg'un birbirlerinden habersiz olarak "toplumsal hafıza" adıyla geliştirdikleri iki teorinin varlığına dikkat çekmektedir. Bu teoriler, hafızanın biyolojik bir çerçevede miras veya "ırksal hafıza" olarak ele alınmasını reddeder ve bunun yerine hafızayı kültürel bir çerçevede değerlendirir.⁴ Maurice Halbwachs'a göre, bireysel hafıza toplumsal hafızayı etkiler ve toplumsal hafıza da bireysel

3 Jeffrey K. Olick; Joyce Robbins, "Social Memory Studies: From Collective Memory To The Historical Sociology Of Mnemonic Practices," *Annual Review Sociology*, 1998, S. 24, s. 106.

4 Jan Assmann, "Collective Memory and Cultural Identity," *New German Critique*, Bahar-Yaz 1995, S. 65, s. 125.

hafızayı şekillendirir. Bu nedenle, hafızanın her zaman toplumsal yapılar ve etkileşimlerle ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Jan Assmann da hafızanın “sosyalizasyon sürecinde” oluştuğunu belirttiikten sonra “Evet bellek her zaman bireye aittir ama bu bellek toplumsal olarak belirlenir” diyerek toplumların bu konudaki görevlerine göndermede bulunur.⁵

Halbwachs, toplumsal hafızanın değişebilirliği konusundaki görüşünü, hafızanın toplumsal ortamlardan etkilendiği, her toplumsal grup arasında farklılık gösterdiği fikrine dayandırmaktadır.⁶ Bu noktada Halbwachs, hafızanın oluşum ve işleyiş aşamalarını çözümlemek için “çerçeve” kavramını öne sürmektedir. Örneğin aile, dinî gruplar veya toplumsal sınıflar gibi belirlenmiş çerçeveler, toplumun ortak hatıralarını derleyen ve sınıflandıran yapılar olarak işlev görmektedir. Bu çerçeveler, hafızanın içinde bulunduğu toplumsal bağlamın ve toplumsal ilişkilerin şekillendirdiği bir hafıza türünü temsil ederek bu yapının zamanla değişebileceğini savunmaktadır:

Ne kadar kişisel olursa olsun, yalnızca bizim tanıklık ettiğimiz olaylara dair olan anılar ile ifade edilmemiş düşünce ve duygulara ait olan anılar da dâhil her anı, elimizde bulunan pek çok başka kavramın bulunduğu bir kavramlar bütünüyle, kişiler, gruplar, mekânlar, tarihler, kelimeler ve dil biçimleriyle, uslamamalar ve fikirlerle, yani ait olduğumuz ya da ait olmuş olduğumuz toplumların tüm maddi ve ahlaki yaşamlarıyla ilişki içindedir. Bir anıyı hatırladığımızda ve onu konumlandırarak belirlediğimizde, yani sonuç olarak bir anıyı tamamladığımızda, onu, etrafını saran şeylerle ilişkilendiririz.”⁷

Pierre Nora da hafıza kavramını Maurice Halbwachs gibi çerçeve kavramı içinde ele alarak hafızanın içerikten ziyade bir şablon olduğunu savunmaktadır. Hafıza, her zaman mevcut bir strateji seti olarak hizmet ederek varlığından ziyade kullanım şekliyle önem arz eden bir toplumsal olgudur.⁸ Bu bakış açısına göre bir

5 Jan Assmann, *Kültürel Bellek-Eski Yüksel Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*, Çev. Ayşe Tekin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2015, s. 44.

6 Maurice Halbwachs, *Kolektif Hafıza*, Çev. Banu Barış, Ankara: Heretik Yayınları, 2017, s. 23.

7 Maurice Halbwachs, *Hafızanın Toplumsal Çerçeveleri*, Çev. Büşra Uçar, Ankara: Heretik Yayıncılık, 2016, s. 64.

8 Pierre Nora, *Hafıza Mekânları*, Çev. Mehmet Emin Özcan, Ankara: Dost Kitabevi

kişinin hafızası sadece o kişiye ait değildir, aynı zamanda olayın yaşandığı zaman, mekân ve diğer etmenler gibi toplumsal grubun hafızası içinde konumlanmaktadır. Dolayısıyla bireylerin hafızalarının oluşumu ve işleyişi, sadece bireysel deneyimlerine bağlı olarak gerçekleşmez. Halbwachs'a göre bireyin hafızası bireysel bir görüngü olmakla birlikte toplumsal olarak yapılandırılmıştır ve bireyin yaşadığı toplumsal ortam, hafızasını şekillendirmede önemli bir rol oynamaktadır.

Bireylerin hafızalarında yer alan hatıralar, toplum içerisinde var olan çerçeveler tarafından düzenlenerek sınıflandırılır. Bu çerçeveler, toplumun hafızasını şekillendiren yapılar olarak işlev görürler.⁹ Paul Connerton da bu görüşleri destekleyerek Halbwachs'ın teorilerine katıldığını şu sözlerle vurgulamaktadır: “Herhangi bir toplumsal düzene katılmış bulunanların müşterek anıları olduğunu varsaymaları gerektiği ortak bir kuraldır.”¹⁰ Connerton'a göre, bireylerin hafızaları toplumun ortak hafızasıyla etkileşim hâlinindedir ve bu etkileşim, bireylerin hatırladıkları olayların nasıl anlaşılabileceği ve yorumlanabileceği konusunda belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, toplumsal düzen içerisinde bireyin hafızasının toplumsal çerçevelerle ilişkisi oldukça önemlidir ve toplumun hafızası üzerinde doğrudan etkili olmaktadır.

Halbwachs'ın *Kolektif Hafıza* kitabı, toplumsal hafızanın alt kategorisi olarak kabul edilebilecek “grup hafızası”nı odağa alarak önemli bir açılım sağlamaktadır. Bu tür hafıza yapıları, bir grup bireyin paylaştığı olaylar ve deneyimlerin ortak bir kaydını içerdiği gibi bu kayıtlar, ilgili grubun hayatından veya en yakın temas hâlinde olduğu diğer gruplarla ilişkilerinden kaynaklanmaktadır.¹¹ Toplum içerisindeki gruplar ve kurumların çeşitliliği, toplumsal hafızanın varlığına katkıda bulunarak onu zenginleştirmektedir. Örneğin, toplumsal sınıf, aile, dernek, şirket, ordu ve sendika gibi yapıların kendilerine özgü hafızaları, grubun özelliklerine; onlara özgü değerler, inançlar, gelenekler gibi unsurlara

Yayınları, 2006, s. 19.

9 Maurice Halbwachs, *Hafızanın Toplumsal Çerçeveleri*, Çev. Büşra Uçar, Ankara: Heretik Yayıncılık, 2016, s. 17.

10 Paul Connerton, *Toplumlar Nasıl Anımsar?*, Çev. Alâeddin Şenel, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999, s. 11.

11 Maurice Halbwachs, *Kolektif Hafıza*, Çev. Banu Barış, Ankara: Heretik Yayınları, 2017, s. 32-33.

göre şekillenmektedir. Ancak bu hafıza türü, toplumsal hafızaya göre daha dar bir alanı kapsamaktadır. Pierre Nora ise grup hafızasının değişik, sınırsız, kolektif, çoğul ve bireyselleşmiş yapısına göndermede bulunarak onu “ne kadar grup varsa o kadar hafıza vardır” şeklinde ifade etmektedir. Bu açıdan bakıldığında grup hafızası, toplumsal hafızanın önemli bir bileşenini oluşturmaktadır ve bireylerin kendi kimliklerinin şekillenmesinde etkili bir rol oynamaktadır.¹² Lewis A. Coser da kültür sosyolojisinin yeniden canlandırılması hakkındaki makalesinde, bir toplumda ne kadar çok toplumsal grup veya kurum varsa, o kadar çok toplumsal hafızanın olduğuna işaret etmektedir.¹³ Halbwachs ise özellikle grup hafızasının taşınmasında yaşlıların önemine dikkat çeker. O, gençleri yetenekleri, becerileri, hatıraları aktarma konusunda boş zamanlarından dolayı “ilkel kabilelerde yaşlıları geleneklerin muhafızları” olarak tanımlamaktadır.¹⁴ Benzer şekilde Paul Connerton da bu görevi yaşlılara vererek köy toplumlarında anne ve babanın çalışma koşulları nedeniyle evden uzak oldukları için grubun hafızasının ailenin en yaşlı üyesi tarafından aktarıldığını belirtmektedir.¹⁵ Dolayısıyla, bu düşünürler tarafından kullanılan “gelenegin muhafızları,” “hafızanın taşıyıcıları” gibi ifadeler, birbirine benzer düşüncelerin ortak bir yansımasıdır.

Maurice Halbwachs, James Wertsch, Jan Assmann ve Michael Schudson gibi düşünürler, hafızanın toplumsal boyutunu vurgulayarak benzer görüşler ileri sürmüşlerdir. Özellikle Jan Assmann, Maurice Halbwachs’ın temel tezinin hafızanın toplumsal koşullara bağlı olarak ortaya çıktığı yönünde geliştiğini vurgulamaktadır.¹⁶ James Wertsch ise toplumsal hafıza hakkında yapılan tartışmalarda ortak bir tanımın bulunmadığını belirtmektedir. Bununla birlikte, hafızanın bireyleri ve grupları aşan bir özellik taşıdığını,

12 Pierre Nora, *Hafıza Mekânları*, Çev. Mehmet Emin Özcan, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2006, s. 19.

13 Lewis A. Coser, “The Revival of the Sociology of Culture: The Case of Collective Memory,” *Sociological Forum*, Haziran 1992, S. 2, s. 367.

14 Maurice Halbwachs, *Hafızanın Toplumsal Çerçevesi*, Çev. Büşra Uçar, Ankara: Heretik Yayıncılık, 2016, s. 141.

15 Paul Connerton, *Toplumlar Nasıl Anımsar?*, Çev. Alâeddin Şenel, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999, s. 64.

16 Jan Assmann, *Kültürel Bellek-Eski Yüksel Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*, Çev. Ayşe Tekin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2015, s. 39.

dolayısıyla toplumun bir parçası olduğunu ifade etmektedir. Bu nedenle ona göre hafıza sadece bireysel bir özellik olarak değil aynı zamanda toplumsal bir olgu olarak da ele alınmalıdır.¹⁷ Michael Schudson ise toplumsal hafızanın bireysel hafızanın ötesinde olduğunu iddia ederek hafızanın öncelikle toplumsal bir olgunun ürünü olduğunu altını çizerek. Bu görüşe göre hafıza; kurallar, kanunlar, standartlaşmış yöntemler ve kayıtlar hâlinde kurumlara yerleştirildiği için bireyler bu uygulamalar aracılığıyla geçmişe “borçlu” olduklarını düşünmektedir. Bu durum da geçmişin manevi devamlılığı için çalışmalarına yol açmaktadır.¹⁸ Jan Assmann ise geçmişin kültürel yapının temsilî bir sonucu olarak “şimdiki zamanın çerçevesi” ile biçimlendirildiğini düşünmektedir.¹⁹ Bu yaklaşım, Maurice Halbwachs’ın görüşleri ile de ortak paydada buluşmaktadır. Her ikisi de geçmişin yalnızca “hatırlama” eylemi ile anlam kazanacağını belirtmektedir.²⁰ Paul Connerton’un *Toplumlar Nasıl Anımsar?* adlı eseri de hafıza ve geçmiş arasındaki ilişkiye yönelik bakış açısından dolayı Maurice Halbwachs’ın görüşleriyle benzerlik göstermektedir. Connerton, hafızanın kendisiyle ilgili olarak bugünkü deneyimlerimizin büyük ölçüde “geçmiş hakkındaki bilgimize” dayandığını vurgulamakta ve günümüzü anlamak için geçmişe başvurulması gerektiğini önermektedir: “Günümüzün dünyasını, geçmişin olaylarıyla ve nesneleriyle nedensellik bağlantıları içindeki bir bağlamda, yani geçmişin, o anda yaşamadığımız olayları ve o anda algılamadığımız nesneleri bağlamında yaşarız.”²¹ Bu bağlamda Connerton, hafıza ve geçmişin insanların hayatındaki öneminden hareketle günümüzün anlaşılmasında geçmişin yarattığı bağlamın önemli bir etken olduğu fikrini önermektedir. Kısacası geçmişin etkisi, günümüzde var olan toplumsal, kültürel ve siyasi yapıların köklerinin anlaşılmasında da büyük bir rol oynamaktadır.

17 James Wertsch, *Zihinde ve Kültürde Bellek*, Haz. Pascal Boyer, James W. Wertsch, Çev. Yonca Aşçı Dalar, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2015, s. 78.

18 Schudson, Michael, “Kolektif Bellekte Çarpıtma Dinamikleri,” *Cogito*, 2007, S. 50, 179-180.

19 Jan Assmann, *Kültürel Bellek-Eski Yüksel Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*, Çev. Ayşe Tekin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2015, s. 98.

20 Jan Assmann, *a.g.e.*, 2015, s. 85.

21 Paul Connerton, *Toplumlar Nasıl Anımsar?*, Çev. Alâeddin Şenel, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999, s. 9.

Halbwachs'ın görüşlerine göre bireyin hatıraları sadece kendi hafızasıyla sınırlı değildir ve başkalarının hafızalarından, tanıklıklarından yararlanma eğilimi göstermektedir. Bu durum, bireyin hatırlamak istediği konu hakkındaki güvenilir bilgiyi artırmak istemesinden kaynaklanır. Ayrıca Halbwachs, bireyin hatıralarının, toplumsal hayatın belirli bir bölümünde ve zaman diliminde nasıl konumlandığıyla yakından ilişkili olduğunu belirtir:

Bir dilin filanca kelimelerini ne zaman öğrendiğimi tam olarak bilmem ama bu dili, onu konuşan insan topluluğuyla ilişki içinde bulunduğum sırasında öğrendiğimi bilirim. Bir sonatı tam olarak ne zaman duyduğumu bilmem ama bir konserde ya da müzisyen arkadaşların yanında, yani sanatsal kaygılar sebebiyle oluşmuş bir grubun içindeyken duyduğumu bilirim.²²

Maurice Halbwachs'ın *Kolektif Hafıza* adlı eseri, özellikle toplumsal hafıza ile tarihsel hafıza arasındaki ilişki konusunda önemli bir katkı sağlamaktadır. Halbwachs, bu ilişkide tarihsel hafızanın objektif bir gerçeklik taşıdığını, toplumsal hafızanın ise toplumsal ve kültürel gerçekliği yansıttığını belirtmektedir. Bu iki hafıza biçimi arasındaki farklılıklar ise tarihsel hafıza gerçekliğe dayanan bir yapıyı içerirken toplumsal hafıza anlamlara ve değerlere dayalı, daha esnek, değişken bir yapıdadır.

Halbwachs, toplumsal hafızanın seçim, hatırlama ve anlamlandırma süreçlerinde önemli bir role sahip olduğunu belirtmektedir. Toplumsal hafızanın biçimlenmesinde, toplumun birlikte paylaştığı hatıraların nasıl ve neden seçildiği, neyin hatırlandığı ve anlamlandırıldığı önemli bir etmendir. Tarihi olayların hatırlanması, olayın gerçekliğine değil olayın toplumsal hafızadaki yeri ve önemine dayanmaktadır. Bu nedenle tarihsel olayların hatırlanma süreci, toplumsal hafızanın inşasında can alıcı bir rol oynamaktadır.

Maurice Halbwachs, eserlerinde toplumsal hafıza ve zaman arasındaki derin bağı ele alarak hafızanın toplumsal yapısını ve zaman içindeki evrimini de açıklamaktadır. Ona göre hafıza; toplumun yapısı, dili ve kültürel kılıgılarıyla etkileşimin sonucunda

22 Maurice Halbwachs, *Hafızanın Toplumsal Çerçevesi*, Çev. Büşra Uçar, Ankara: Heretik Yayıncılık, 2016, s. 154.

ortaya çıkmaktadır. Halbwachs, “Belle Époque” olarak adlandırılan dönemde, Fransa’da yaşayan insanların hafızalarını inceleyerek toplumun dönemsel değişimlerinin hafıza üzerindeki etkisini vurgulamaktadır. Bu dönemde, ülkenin siyasi, toplumsal ve ekonomik açıdan büyük bir dönüşüm geçirmesi, insanların hafızalarının şekillenmesinde belirleyici olmuştur. Bu şekillenme sürecinde, insanlar ortak hatıralarını paylaşarak hafıza oluşturmuşlardır. Ancak Belle Époque sonrasında yaşanan I. Dünya Savaşı ve diğer tarihî olaylar, insanların hafızalarını yeniden inşa etmiştir. Bu süreçte hafıza, geçen zamanın etkisiyle değişime uğrayıp toplumsal yapılar ve kılıgılarla birlikte yeniden belirli bir kalıba girmiştir.

Toplumsal hafıza kavramı içerisinde geçmiş konusu da önemli bir yer tutmaktadır. Maurice Halbwachs geçmiş; içinde bulunulan zamanın bağlamından, anlam ihtiyacından doğan toplumsal bir yapı olarak değerlendirerek geçmiş ile bugün arasındaki bağlantı üzerinde durur. Beatriz Sarlo da Halbwachs gibi “geçmiş kendiliğinden bugün olur” diyerek geçmiş ile şimdiki zaman arasındaki bağı ortaya koymaktadır.²³ Geleceğin tasarımı geçmişe ihtiyaç duyulduğunu vurgulayan Andreas Huyssen *Alacakaranlık Anıları* kitabında, hatırlamanın geçmişle olan bağlarını inceleyerek “bir gelecek tasarımı canlı tutmak için geçmişe gereksinimimiz var” sözleriyle hatırlama ve geçmiş arasındaki ilişkiyi değerlendirmiştir.²⁴ Halbwachs, geçmişin öneminin altını çizerek onu bize aktaran yapının dil olduğunu belirtir. “Geçmişimizi yeniden inşa etmemize olanak tanıyan şey dildir, tüm bir toplumsal uzlaşımlar sistemidir” ifadeleriyle, dilin geçmişi yeniden canlandırmada ve toplumsal hafızanın inşasında kilit bir rol oynadığını vurgulamaktadır.²⁵

Jan Assmann da Halbwachs ve Huyssen gibi geçmişle ilişkisi içinde olmak için onun bilince yerleşmesi gerektiğini söylerken geçmişin tamamen kaybolmaması için de geride kalmış delillerin varlığını gerekli görmektedir. Bu delillere ise ancak dil aracılığıyla

23 Beatriz Sarlo, *Geçmiş Zaman- Bellek Kültürü ve Özneye Dönüş Üzerine Bir Tartışma*, Çev. Peral Bayaz Charum, Deniz Ekinci, İstanbul: Metis Yayınevi, 2012, s. 9.

24 Andreas Huyssen, *Alacakaranlık Anıları: Bellek Yitimi Kültüründe Zamanı Belirlemek*, Çev. Kemal Atakay, İstanbul: Metis Yayınları, 1999, s. 177.

25 Maurice Halbwachs, *Hafızanın Toplumsal Çerçevesi*, Çev. Büşra Uçar, Ankara: Heretik Yayıncılık, 2016, s. 346.

la ulaşılabileceğini, onun yardımıyla ve delillerin bu şekilde günümüze kalabileceğini vurgulamaktadır.²⁶ Bu bağlamda, geçmişin toplumsal hafızadaki önemi ve dilin bu hafızanın korunması ve yeniden canlandırılmasındaki rolü, toplumsal hafıza kavramı için temel bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

Maurice Halbwachs'ın teorisine göre insanlar toplumsal uzama sıkı bir şekilde bağlı olup bu uzamlar, toplumun üyeleri arasındaki etkileşimlerle sürekli biçimde yenilenir. Toplumun üyeleri, bir araya geldiklerinde kendilerini belli bir uzamda hissederek ve dolayısıyla bu uzamdaki nesneler, yerler ve deneyimler toplum üyeleri arasında paylaşıldıkça anlam kazanır. Örneğin, bir şehrin tarihî binaları veya meydanları, o şehirde yaşayan insanların ortak hafızası hâline gelmekle birlikte toplumun tarihî ve kültürel kimliğini de yansıtır. Benzer şekilde, Jan Assmann, uzamdan ziyade mekâna odaklanıp hafızanın mekâna ihtiyacı olduğunu vurgular. Assmann, “mekânsallaştırma” eğiliminin varlığına işaret ederek hafızanın belli bir mekânda ve toplumda tutunduğunu belirtir. Üstelik mekânsal unsurlar, toplumun hafızasının inşasına katkıda bulunduğu gibi toplumun tarihî ve kültürel kimliğinin oluşumunda da katkıda bulunur.²⁷

Maurice Halbwachs'ın hafıza alanında yaptığı çalışmalar, hafızanın işleyişi ve yayılımı konularında başka düşünürler tarafından ele alındığı için farklı teoriler geliştirilmiştir. Söz konusu düşünürler arasında Jan Assmann'ın *Kültürel Bellek* isimli eseri, bu konuda çalışanların başvurduğu temel kaynaklar arasında yer almaktadır. Toplumsal hafıza ve kültürel hafıza kavramları her biri farklı özelliklere sahip olmakla birlikte birbirleriyle yakın ilişki içerisindedir. Toplumsal hafıza, büyük bir çerçeve içinde değerlendirilebilecekken kültürel hafıza bu çerçevenin geniş bir alt kategorisini oluşturmaktadır. Çünkü kültürel öğeler toplumsal hafızanın bir parçası olduğundan geçmişi hatırlamak, toplumsal kimliği ifade etmek ve toplumun tarihini anlamak için önemli bir rol oynar. Bununla birlikte toplumsal olaylar da kültürel öğelerin oluşumunu etkileyerek kültürel hafızada yer almaktadır.

26 Jan Assmann, *Kültürel Bellek-Eski Yüksel Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*, Çev. Ayşe Tekin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2015, s. 40.

27 Jan Assmann, *a.g.e.*, 2015, s. 47.

Jan Assmann'ın teorisi ise insan hafızası ve bunun kültürel hayatta oynadığı role ilişkin derinlemesine bir çözümleme sunmaktadır. Hafızanın farklı türlerini sınıflandırmak suretiyle bu türler arasındaki ilişkileri ve kültürün bütünlüğünü sağlayan unsurları belirlemeyi amaçlayan Assmann'a göre, hafıza türleri arasında ilk sırada "mimetik hafıza" gelmektedir. Mimetik hafıza, yazılı kaynakların yaygın olmadığı dönemlerde toplumlar arasında bilgilerin ve anlamların aktarımında önemli görev üstlenmiştir. Dolayısıyla bu hafıza türü, sözlü gelenekler ve ritüeller yoluyla aktarılan bilginin korunmasına yardımcı olmuştur. Bununla birlikte Assmann, mimetik hafızanın iki ana işlevi olduğunu da belirtir: Birincisi, toplumda ortak bir kimlik ve bağlılık duygusu oluşturmak; ikincisi, toplumun üyelerine, ortak bir geçmişe sahip oldukları duygusunu vermek. Bu sayede, toplum üyeleri arasında bir dayanışma ve bağlılık duygusu geliştirilir. Diğer bir hafıza türü olan "nesnelerin hafızası" ise nesnelerin insan hafızasındaki taşıdığı anlamı ifade eder. Nesneler, insanlar tarafından kullanıldıkça üzerlerine anlam yüklendiği ve bu anlamların da nesnelerde korunduğu düşünülmektedir. Örneğin, bir anıt ya da tarihî bir yapı, toplumun tarihinde önemli bir yere sahip olduğu için toplumsal hafızada belirli bir anlam taşır. Bir diğer hafıza türü de "iletişimsel hafıza"dır. İnsanlar arasında sözlü, yazılı veya görsel iletişim yoluyla aktarılan bu hafıza türü; geçmiş olaylara, hikâyelere odaklanır. Tarih kitapları, filmler, belgeseller ve sözlü tarih anlatıları toplumların hafızalarını, geçmişlerini korumak ve aktarmak için iletişimsel hafızayı kullanırlar. Yine başka bir diğer hafıza türü olarak "kültürel hafıza"dan bahsetmek gerekir. Bu hafıza, diğer üç hafıza türü ile yakından ilişkili olmakla birlikte gelenekler, kültürün devredilme ve canlandırılma biçimlerini de kapsayan bir yapıdadır. Bu bağlamda mitler, efsaneler, görsel sanatlar, dil ve edebiyat ürünleri kültürel hafızanın önemli bileşenleridir.²⁸

Jan Assmann, *Kültürel Bellek* kitabında, birbirine kimi açılardan benzeyen iletişimsel hafıza ile kültürel hafızayı karşılaştırmaktadır. Benzerlikler açısından bakıldığında hem iletişimsel hafızayı hem de kültürel hafızayı bir toplumun bütün bilgisinin

²⁸ Jan Assmann, *a.g.e.*, 2015, s. 26-27.

nesilden nesle aktarımı için kullanılan hafıza türleri olarak değerlendirilmek gerekir. Bu nedenle her iki hafıza türü de toplumsal kimliğin, kültürün ve tarihin önemli bir parçasıdır. Farklılıklar açısından bakıldığında iletişimsel hafıza, bireyler arasındaki iletişim yoluyla aktarılırken kültürel hafıza, toplumsal hafızanın bir parçası olup uzun bir sürece yayılmaktadır. Ayrıca, iletişimsel hafıza genellikle anlık ve geçici bir hafızaya karşılık gelirken kültürel hafıza daha kalıcı bir hafızayı imlemekte, genellikle yazılı kaynaklar, simgeler ve ritüeller [törenler] yoluyla da korunmaktadır. Kültürel hafızanın korunmasında toplumsal kurumlar, eğitim, medya ve hatta siyasi rejimler de destek vermektedir. Ayrıca Jan Assmann, toplumların kimliklerini, kültürlerini korumak ve aktarmak için kültürel hafızanın hayati önem taşıdığını savunmaktadır. Bu doğrultuda Assmann, Maurice Halbwachs'ın toplumsal hafıza kavramına dikkat çekip geçmişin kendiliğinden oluşmadığı iddiasını kabul ederek geçmişin kültürel yapı ve temsillerin sonucu olarak ortaya çıktığını öne sürmüştür.

Kültürel hafıza, biyolojik olarak aktarılamadığından kuşakların hatıralarını kaydetmesi, canlandırması ve ifade etmesi için hafızanın “süreklilik” ve “kimlik” kavramlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kavramlar, hafıza ve hatırlama ile sıkı bir şekilde ilişkilidir. Assmann, toplumsal grupların kimliklerinin yeniden kurulması, “hafıza sayesinde mümkün olabilir” diyerek mitler, şarkılar, danslar, atasözleri, yasalar, kutsal metinler, süslemeler, resimler, yollar gibi kimliği garanti edici bilgilerin tamamını inceleme alanına dâhil eder.

Walter Ong, sözlü kültürün düşünsel ve anlatsal etkinliklerinin hafıza temelli olduğunu iddia eder.²⁹ Benzer biçimde Jan Assmann da yazılı kültür öncesi dönemlerde sözlü iletişim biçimlerine sahip toplumlarda, hafızanın önemli bir role sahip olduğunu ve bu toplumlarda kültürel hafızanın taşıyıcısı olarak belirli özelliklere sahip kişilerin seçildiğini vurgular. Bu kişiler arasında şamanlar, Kelt ozanları, griotlar, rahipler, öğretmenler, yazarlar, filozoflar, mandarinler ve bilgi taşıma yetkisi verilen kişiler yer

29 Walter J. Ong, *Sözlü ve Yazılı Kültür*, Çev. Sema Postacıoğlu Banon, İstanbul: Metis Yayınevi, 2013, s. 52.

alır.³⁰ Bu özel taşıyıcılar, yazılı kültürün yaygın olmadığı toplumlarda günlük iş ve sorumluluklardan uzak durarak daha çok kültürel hafızanın taşınması ile ilgilenmişlerdir. Bu bağlamda söz konusu hafıza aktarıcıları, toplumsal hafızanın canlı tutulması için özel bir görev üstlenerek öğrenme, hatırlama ve yeniden anlatma gibi faaliyetler aracılığıyla toplumların kültürel kimliğinin korunmasına yardımcı olur.

Jan Assmann, Maurice Halbwachs ve diğer pek çok araştırmacı, yazının icadıyla kültürde ve insan hafızasında önemli değişikliklerin meydana geldiğini belirtmektedirler. Assmann'a göre yazının icadından sonra "veri taşıyıcısı" konumundaki kişilerde azalma olmuştur, nitekim bu görevi yazı üstlenmiştir. Yazının icadıyla hatıraların kaydedilmesine olanak sağlandığını düşünen Halbwachs da sözlü iletişim döneminde olayları hatırlayan kişilerin ölümünden sonra geriye pek bir şey kalmadığını, böylece süreç içinde hafızaya yaklaşımın değiştiğini belirtir.³¹ Kısacası yazının icadı, hafızanın içeriğinin ve yapısının değişmesine yol açarak kültürel gelişmelerle birlikte bu değişimin sürekliliğini ve kalıcılığını sağlamıştır.

Bu başlık altında sosyoloji disipliniinde yaygın olarak kullanılan toplumsal hafıza kavramı ayrıntılı bir şekilde ele alınmış ve bu kavramın bir alt kategorisi olan kültürel hafıza da belirli açılardan değerlendirilmiştir. İkinci başlıkta ise toplumsal hafızanın içerisinde yer alıp kültürel hafızanın somut göstergelerini taşıyan "hafıza mekânları" kavramına odaklanılacaktır.

Hafıza Mekânları ve Hafıza Mekânlarının Kategorileri

Fransız tarihçi ve kültür uzmanı Pierre Nora, 1986 ile 1992 yılları arasında yedi cilt olarak yayımlanan *Les Lieux de Mémoire* (Hafıza Mekânları) adlı çalışmasında, "hafıza mekânları" kavramını tanıtmıştır. Bu çalışmada, Fransa'nın ulusal hafızasında 130 önemli mekânın nasıl yer aldığını incelemiştir.³² Hafi-

30 Jan Assmann, *Kültürel Bellek-Eski Yüksel Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*, Çev. Ayşe Tekin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2015, s. 62.

31 Maurice Halbwachs, *Kolektif Hafıza*, Çev. Banu Barış, Ankara: Heretik Yayınları, 2017, s. 76.

32 Susanne Kelly, "Where Hip meets Habsburg: Marketing the Personal Story in Contemporary Vienna," *Modern Austrian Literature*, 2009, S. 2, s. 62.

za mekânları kavramı, 1990'lı yıllardan sonra dünya genelinde farklı disiplinlerden araştırmacılar tarafından akademik tartışmalarda sıkça kullanılmış ve hatta Fransa'nın en büyük sözlüğü olan *Dictionnaire Le Grand Robert de la langue française* gibi resmî kaynaklarda yerini almıştır.³³ Pierre Nora, 1979 yılında başlatmış olduğu araştırma projesiyle, millî kimlik, milliyetçilik, milliyet gibi kavramların hafıza ve tarih ilişkisi üzerinden nasıl sorgulanabileceğini araştırmıştır. Bu kapsamda, pek çok araştırmacının katıldığı üzere Pierre Nora, Maurice Halbwachs'ın hafıza ve mekânsal çerçeve arasındaki ilişkiye dair düşüncelerine katılan pek çok araştırmacı bu düşüncüyü hafıza mekânları kavramı üzerinden geliştirerek Fransız tarihine yeni bir inceleme modeli kazandırmıştır.³⁴

Pierre Nora, birçok boyutu bir arada barındıran hafıza mekânlarını tarihsel, etnografik, psikolojik ve siyasal açılardan değerlendirmektedir. Fransız hafıza kültürüne, tarih ve toplum bilimleri yaklaşımını getirerek hafızayı toplumsal, kültürel ve siyasal bir olgu olarak ele almaktadır. *Hafıza Mekânları*'nda, hafızanın nasıl oluştuğunu, kaybolduğunu ve yeniden canlandırıldığını derinlemesine incelerken fiziksel ve tarihsel mekânları kapsayan hafıza mekânlarının hafızayı nasıl etkilediğini de çözümler. Bu kapsamlı inceleme toplumsal hafıza, hafıza ve geçmişin kaybı, hatıra ve anıtlştırma gibi önemli konuları da ele alarak hafıza mekânlarının toplumsal ve siyasal önemini vurgular.

Pierre Nora'nın *Hafıza Mekânları* çalışması, hafıza kavramına yepyeni bir boyut kazandırmıştır. Nora, bu çalışmasında gerçek ve zihinsel mekânların bir arada ele alındığı hafıza mekânları kavramını kullanmaktadır. Gerçek mekânlar; insanların hatıralarını ve deneyimlerini saklamak, canlandırmak ve aktarmak için önemli bir araçtır. Örneğin, bir ev, bir park veya bir okul gibi gerçek mekânlar, insanların hafızalarındaki hatıraları canlandırmalarına yardımcı olur. Nora'nın bu kavramı, ayrıca tarihsel ve

33 Huang Yanhong, "Les Lieux De Memoire And Pierre Nora's Writing Of French National History," *Chinese Studies In History*, 2020, S. 2, s. 150-151.

34 Peter Burke, *Varieties of Cultural History*. New York: Cornell University Press Social, 1997, s. 46.

Hue-Tam Ho Tai, "Remembered Realms: Pierre Nora and French National Memory," *The American Historical Review*, Haziran 2001, S. 3, s. 907.

toplumsal değişimlerin etkileriyle şekillenen mekânları da kapsamaktadır. Savaş anıtları veya müzeler gibi hafıza mekânları, toplumların ortak hafızaları için özellikle tasarlanmıştır. Dolayısıyla, hafıza mekânlarının hatırlanması, tarihsel hafızanın korunmasına yardımcı olmaktadır.³⁵

Zihinsel mekânlar da insanların hafızalarındaki hatıraların ve deneyimlerin muhafaza edilmesinde ve aktarılmasında önemli rol oynadıkları için hafıza mekânları kimliğinde değerlendirilmektedir. Bu mekânlar, insanların hafızalarında canlandırdıkları imgeler, simgeler, hatıralar ve diğer zihinsel başvuru odakları aracılığıyla hafızanın ve deneyimlerin korunmasına ve aktarılmasına yardımcı olduğundan hafıza alanında önemli bir kategoriye temsil ederler. Jan Assmann tarafından da dikkate değer bulunan hafıza mekânları kavramı, hafıza sanatının hayali mekânlarla, hatırlama kültürünün ise doğal mekânlarla çalıştığını belirtmektedir. Bu bağlamda hafıza mekânları, insanların hafızalarındaki hatıraların olduğu kadar kültürel hafızanın korunması ve aktarılması açısından da yaşamsal bir araç olarak değerlendirmektedir.³⁶ Bu mekânlar, zamana karşı dayanıklı alanlar olarak ele alınmayıp aksine içinde yer aldıkları kültürel bağlam da sürekli biçimde değiştii için hafıza mekânlarının sürekliliğinin sağlanmasında zorluklar yaşanmaktadır.

Pierre Nora, hafıza mekânlarına geniş bir açıdan bakarak insan iradesine bağlı ortaya çıkan yapıları da hafıza mekânlarına dâhil eder. “Bayramlar, amblemler, anıtlar, anma törenleri, övgü söylevleri, sözlükler, müzeler” gibi yüzyıllar boyunca evrimleşen yapıları hafıza mekânları arasında değerlendirmek gerektiğini vurgular. Ayrıca, hafıza mekânları kapsamında değerlendirilebilecek “müzeler, arşivler, mezarlıklar ve koleksiyonlar, bayramlar, yıldönümleri, anlaşımlar, tutanaklar, anıtlar, kutsal yerler, dernekler” gibi yapıların da farklı çağların tanıkları ve sonsuzluk hayalleri olduğunu ifade eder. Böylece hafıza mekânlarının toplumsal hafızanın korunması ve devam ettirilmesindeki rolü

35 Pierre Nora, *Hafıza Mekânları*, Çev. Mehmet Emin Özcan, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2006, s. 18.

36 Jan Assmann, *Kültürel Bellek-Eski Yüksel Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*, Çev. Ayşe Tekin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2015, s. 68.

ortaya çıkar. Nitekim Pierre Nora'nın dikkat çektiği gibi hafıza mekânları toplumun hafızası üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu mekânlar, bir toplumun tarihini, kültürünü ve kimliğini canlandırırken aynı zamanda tarihin yeniden yorumlanması ve yapılandırılması için bir platform görevi görmektedir. Diğer bir taraftan, hafıza mekânları, sürekli olarak şimdiki zamanda varlığını sürdürmekte, "yaşayan gruplar tarafından üretilen yaşamın kendisi" olarak kabul edilmektedirler. Böylece hafıza mekânları, geçmişin bir yansıması olmaktan ziyade günümüzde hâlâ canlı ve önemli mekânlar biçiminde değerlendirilmektedir.³⁷ Dolayısıyla Pierre Nora'nın hafıza mekânları kavramıyla ilgili görüşleri, bu mekânların farklı anlamlar ve katmanlar içerdiği şeklinde özetlenebilir. Bu mekânlar, maddi yapılarıyla birlikte simgesel anlamlar taşımakta ve toplumun kültürel kimliğine önemli katkılar sağlamaktadır. Söz konusu simgesel anlamlar arasında, saygı duruşu gibi eylemlerle ifade edilen döngüsel ve yoğun hatırlama biçimlerinin bir örneği de yer almaktadır. Bu eylem, "zamansal bir somut kesiti" yansıtmakta ve gerçekleştiği anın hatırasını canlı tutarak toplumsal hafızanın korunmasına katkı sağlamaktadır.³⁸ Söz konusu örnekte, simgesel anlamın maddi ve işlevsel anlamlarla birleşmesi, hafıza mekânlarının önemini ve karmaşıklığını ortaya koyar. Bu mekânlar da insan hafızasındaki simgesel, kültürel ve tarihsel anlamları somutlaştırarak geçmişin izlerini korumakta ve geleceğe aktarmakta önemli bir rol üstlenir. Bütün bunlara ilaveten Pierre Nora, *Hafıza Mekânları* adlı kitabında, hafıza mekânlarını çözümlemek için "kuşak," "arşivler" ve "anma törenleri" gibi kavramları da kullanır. Ancak, bu kavramlar yalnızca Pierre Nora'nın değil, aynı zamanda Maurice Halbwachs, Jan Assmann, Paul Connerton gibi diğer düşünürlerin de sıkça başvurdukları kavramlar arasındadır. Nitekim bu bölümün devamında alt başlıklar açılarak çalışmanın esas konusu olan hafızanın edebiyat matineleleri ile ilişkisini anlamlandırabilmek için "kuşak," "arşiv" ve "anma törenleri" kavramlarına odaklanılacaktır.

37 Pierre Nora, *Hafıza Mekânları*, Çev. Mehmet Emin Özcan, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2006, s. 19.

38 Pierre Nora, *a.g.e.*, 2016, s. 32.

Kuşaklar

“Kuşak” kavramı, toplumsal hafıza, kültürel hafıza ve hafıza mekânı gibi konular üzerinde çalışan düşünürlerin ortak paydasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Pierre Nora’nın *Hafıza Mekânları* adlı eserinde kuşak kavramına özel bir vurgu yaparak hafıza mekânları ve kuşaklar arasındaki ilişki kurduğu görülmektedir. Her kuşak, kendi zaman dilimindeki tarihi olayları farklı şekillerde algılamakta ve bu olayların etkilerini farklı şekillerde yorumlamaktadır. Böylece hafıza paylaşımı; kuşaklar arasında ortak bir anlayış sağlamakta, geçmiş olayların gelecek kuşaklar tarafından hatırlanmasını ve anlaşılmasını mümkün kılmaktadır. Benzer şekilde, Jan Assmann’ın *Kültürel Bellek* kitabında da toplumların “öz imgelerini, kendilerini algılayış ve tanımlayışları”nı hayali olarak oluşturduğu ve yarattığı hatırlama kültürüyle bu imgeyi kuşaktan kuşağa aktardığı vurgulanmaktadır. Bu da kuşakların, kültürel hafızayı aktarmadaki rollerinin önemini ortaya koymaktadır.³⁹

Maurice Halbwachs, Paul Connerton ve Aleida Assmann gibi düşünürler, kuşakların toplumsal hafızanın sürdürülebilirliği açısından önemli yapılar olduğunu belirtmektedir. Halbwachs, bir kuşağın önceki kuşağın hafızasını yeniden yaratmasıyla ortaya çıkan süreklilik sonucu toplumsal hafızanın canlı kaldığını savunmaktadır.⁴⁰ Bu süreklilik sayesinde kuşaklar arasındaki bağlar güçlendiği gibi toplumsal kimlik de korunabilmektedir.⁴¹ Buna karşın her kültürel bilginin, her gelenek ya da ritüelin [törenin] sonraki kuşaklara aktarılması mümkün değildir. Halbwachs, bu duruma “bir kez temellendirilmiş olan dogmalar ve ayinler, kuşaktan kuşağa yeniden düşünülüp yeniden üretildikleri ölçüde tüketilir ve ısıltılarını kaybeder” diyerek açıklama getirmiştir. Dolayısıyla kuşakların sadece toplumsal hafızayı aktarması yeterli gelmediği, aynı zamanda bu aktarımın kalitesinin ve doğruluğunun da önemli olduğu görüşü kabul edilmektedir.⁴²

39 Jan Assmann, *Kültürel Bellek-Eski Yüksel Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*, Çev. Ayşe Tekin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2015 s. 25.

40 Maurice Halbwachs, *Kolektif Hafıza*, Çev. Banu Barış, Ankara: Heretik Yayınları, 2017, s. 78.

41 Paul Connerton, *Toplumsal Hafıza Nasıl Anımsar?*, Çev. Alâeddin Şenel, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999, s. 9.

42 Maurice Halbwachs, *Hafızanın Toplumsal Çerçevesi*, Çev. Büşra Uçar, Ankara:

Aleida Assmann'ın yaklaşımı; bireysel hatıraların toplumsal bağlam, düzenli etkileşim, ortak yaşam biçimleri ve paylaşılan deneyim ortamında üretildiği görüşüne dayanır. Bu yaklaşımla hatıraların somutlaştırılmış bir zaman dilimi içinde tanımlandığı ve bireyin ölümüyle birlikte sona erdiği fikri öne çıkarılmaktadır. Bununla birlikte sözlü iletişim yoluyla paylaşılan hatıralar ve hikâyeler, bireyin yaşam süresinin ötesine geçerek aile içinde üç veya beş kuşak arasında aktarılabilir şekilde kalıcı hâle gelmektedir. Bu durum, sözlü aktarımın bireysel hatıraların kaybolmasını engelleyen etkili bir yöntem olduğunu ortaya koymuştur.⁴³

Anma Törenleri

Pierre Nora'nın *Hafıza Mekânları* adlı eserinde, anma törenleri ve bayramlar hafıza mekânları arasında gösterilmektedir.⁴⁴ Anma törenleri, resmî ya da dinî bir etkinlik olarak belirli bir olayın veya kişinin hatırlanması için düzenlenir. Anma törenleri simgesel anlamlar barındırdığı için olayların veya kişilerin önemini vurgulamaktadır. Bu bağlamda da geçmişin hatırlanmasında önemli bir görev üstlenen anma törenleri hafıza mekânları arasında kabul edilmektedir.

Paul Connerton, anma törenlerinin toplumsal hafıza üzerindeki etkisine dair yaptığı çözümlemede, hafıza ve hatırlama süreçlerinin toplumsal yapısı hakkında önemli bir bakış açısı sunmuştur. Bu bağlamda, toplumsal hafızanın yapı taşları arasında değerlendirdiği anma törenlerini, "toplumsal bellek diye bir şey varsa, onu anma törenlerinde bulabiliriz" şeklinde ifade etmiştir.⁴⁵ Connerton, anma törenlerini daha kapsamlı bir şekilde değerlendirmek için "tören" kavramını ve bunun gerçekleşme kılıgılarını belirlemiştir:

Resmi biçimler almışlardır ve belirli bir biçime bağlanma, basmakalıp biçimlere girme ve belli aralarla yinelenme eğilimi

Heretik Yayıncılık, 2016, s. 261.

43 Aleida Assmann, "Memory, Individual and Collective," *The Oxford Handbook of Contextual Political Analysis*, Oxford: Oxford University Press, 2006, s. 214.

44 Pierre Nora, *Hafıza Mekânları*, Çev. Mehmet Emin Özcan, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2006, s. 23.

45 Paul Connerton, *Toplumlar Nasıl Anımsar?* Çev. Alâeddin Şenel, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999, s. 111.

taşırlar. Bilinerek istenerek belli biçemlere sokuldukları için, kendiliklerinden çeşitlenmelere uğramazlar ya da ancak dar sınırlar içinde kalan değişikliklere açık oldukları söylenebilir.⁴⁶

Paul Connerton'un tespitleri, törenlerin yapısal özelliklerini belirleyen temel unsurları betimleyen bir çerçeve sunar. Bu çerçeve, törenlerin tekrar edilmesi ve belirli bir kalıba sokulma çabası üzerine odaklanır. Connerton'a göre törenlerin anlamsal çerçevesi, duygusal ifadelerin belirli bir biçimde dile getirilmesi amacını taşımaktadır.

Pierre Nora, anma törenlerinin toplumun tarihsel ve kültürel mirasının korunması ile gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli bir işlev gördüğünü vurgularken Paul Connerton da "geçmiş, geçmiş olayların temsil edici bir resmini çizerek kafamızda tutmaya" yarayan anma törenlerinin, geçmiş korumanın bir yolu olduğunu savunmaktadır.⁴⁷ Enzo Traverso ise hafızanın işleyişini ve daha çok tarihsel ve siyasi amaçlar için kullanımını incelediği *Geçmiş Kullanma Kılavuzu* adlı kitabında, toplumsal hafızanın temel yapısını "ölü anmaları"ndan ibaret görerek anma törenlerinin eski dönemlerde Batı toplumlarında toplumsal hiyerarşiyi yansıttığını, ancak modernitenin ortaya çıkmasıyla birlikte bütün toplumu kapsayan bir nitelik kazandığını belirtir.⁴⁸

Jan Assmann, *Kültürel Bellek* adlı eserinde, kültürel hafızanın aktarımında önemli bir rol oynayan anma törenlerini, bayramlar ve ritüeller [törenler] gibi simgeler üzerinden örnekendirerek açıklamaktadır. Assmann'a göre bu simgeler aracılığıyla, geçmişte yaşanmış olaylar ve değerler gelecek nesillere aktararak toplumun kimliği ve birliği korunmaktadır. Bu hususta Assmann, Maurice Halbwachs'tan ödünç aldığı "figür" kelimesini ortaklaşa yapılan eylemleri tanımlamak için kullanır. Zira Halbwachs, hafızada güçlü bir iz bırakmış "şu figürü ya da şu olayı" yeniden kavramaya çalışan toplumun fikir dünyasındaki etkiden söz ederken "figür" kelimesinin kimi zaman bir öğretiye, kimi zaman bir kavrama, kimi zaman da simgeye aktararak zihinde anlam

46 Paul Connerton, *a.g.e.*, 1999, s. 70-71.

47 Paul Connerton, *a.g.e.*, 1999, s. 70-71.

48 Ezo Traverso, *Geçmiş Kullanma Kılavuzu/Tarih, Bellek, Politika*, Çev. Işık Ergüden, İstanbul: Versus Kitap, 2009 s. 5.

kazandığını açıklamıştır. Böylece simgeler, toplumun ortak hafızası hâline gelerek toplumun kimliği ve birliği açısından önemli bir işlev görür.⁴⁹

Jan Assmann yine “hatırlama figürleri” kavramını da Maurice Halbwachs’tan aldığı “figür” kavramının anlamsal arka alanını derinleştirerek üretmiştir. Assmann, hatırlama figürlerini “zaman ve mekâna bağlılık,” “bir gruba bağlılık” ve “kendine özgü bir süreç olarak yeniden kurulabilme” özellikleri altında değerlendirmiştir. Hatırlama figürleri, belirli bir mekânda cisimleştirilmek ve belirli bir zamanda güncelleştirilmek istendiğinden somut bir mekân ve zamana dayanmaktadır. Assmann, bayramlar gibi hatırlama figürlerinin ait oldukları grubun inancı ve dünya görüşü çerçevesinde farklı zamanlarda kutlanmış olsalar bile “ortak yaşanan bir zamanı yansıttıklarını” düşünmektedir. Aynı zamanda, toplumsal grubun veya sınıfın kutlama şekline göre ortak bir mekân da belirlenmektedir.

Paul Connerton, törenler ve ritüellerin [ayinlerin] “bedensel pratikler [kılığlar]” ile sıkı bir ilişki içinde olduğunu savunan düşünürlerden biridir. Pierre Bourdieu ve Michel Foucault gibi düşünürlerin sistemleştirdiği bedensel pratikler kavramını, Connerton özellikle törenler ve bu törenlerin yapılış biçimlerine odaklanarak ele alır. Connerton’a göre törenlerde bedene belirli bir duruş verildiğinden önceden belirlenmiş hareketler gerçekleştirilir. Bu hareketlerin kalıpları sabit olduğundan beden bu kalıpların içinde hareket eder.⁵⁰ Wendy James de Connerton ile benzer bir görüşe sahiptir. James, ritüellerin mutlaka bedensel pratikler içerdiğini ve bu pratiklerin kontrollü bir mekân kullanımını gerektirdiğini ve hareketlerin zamanlanmasıyla gerçekleştirildiğini vurgular.⁵¹ Bu yaklaşımla Connerton ve James, bedensel pratiklerin [kılığların]; törenlerin ve ritüellerin [törenselliklerin] yapısı ile anlamını belirleyen önemli unsurlardan biri olduğunu göstermiştir.

49 Maurice Halbwachs, *Hafızanın Toplumsal Çerçevesi*, Çev. Büşra Uçar, Ankara: Heretik Yayıncılık, 2016, s. 365.

50 Paul Connerton, *Toplamlar Nasıl Anımsar?* Çev. Alâeddin Şenel, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999, s. 94.

51 Wendy James, *Törenselle Hayvan*, Çev. Sevdâ Çalışkan, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2013, s. 138.

Arşivler

Pierre Nora, *Hafıza Mekânları* isimli eserinde hafızayı toplumsal boyutu ile ele alarak “arşiv” kavramını hafıza mekânlarından biri olarak kabul eder. Bu bağlamda Jan Assmann, *Kültürel Bellek* adlı çalışmasında arşiv ve arşivleme fikrinin değişen içerikleriyle birlikte eski uygarlıklardan beri var olduğunu belirtmektedir.⁵² Zira arşivler, kültürel hafızanın aktarımında da önemli bir işleve sahiptir. Hafıza taşıyıcıları olarak arşivler tarihî bilgilerin korunması, araştırılması ve gelecek nesillere aktarılmasında can alıcı bir rol oynamaktadırlar. Pierre Nora çağdaş arşivleri, hatıraların tamamının korunduğu yerler olarak tanımlar. Dolayısıyla arşivler güncel kayıtların saklandığı ve tarihin eksiksiz bir şekilde muhafaza edildiği mekânlar olarak işlev görmektedirler.

Arşivlerin günümüzde artan bir değere sahip olmasının sebebi, önceden benimsenmemiş bir geleneğin öneminin farkına varılarak kabul edilmesinden ve birçok şeyin kaydedilmemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Bu sebeple hatıra arşivleri modern dönemde en küçük ayrıntısına kadar sergilenerek çok büyük bir ilgiyle karşılanmaktadır. Buna karşın arşivlerin toplumsal hafızayı tam olarak yansıtmadığı yönünde eleştiriler de bulunmaktadır. Arşivlerdeki belgelerin genellikle özel olaylar ve kişilerle ilgili olup toplumsal hafızanın tümünü yansıtmayabileceği şeklinde görüşler de vardır. Örnek vermek gerekirse Fransız Devrimi sırasında oluşan arşivlerin, Fransız toplumsal hafızasının yeniden inşasında önemli bir misyon [görev] yüklendiği görülmüştür. Bu arşivler, Devrim’in tarihsel anlatısını belgelemiş ve Fransız toplumsal hafızasının bir parçası hâline gelmiştir.⁵³ Ancak bu durum, arşivlerin toplumsal hafızanın sadece belirli bir yönünü temsil ettiği ve onun tamamını yansıtmadığı gerçeğini de göstermektedir.

Günümüzde arşiv niteliği taşıyan müzeler, kütüphaneler, depolar, belgeleme merkezleri, veri bankaları ve halk arşivleri gibi kurumlar arşivleme alanında önemli roller üstlenmektedir. Önce-

52 Jan Assmann, *Kültürel Bellek-Eski Yüksel Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*, Çev. Ayşe Tekin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2015, s. 102.

53 Pierre Nora, *Hafıza Mekânları*, Çev. Mehmet Emin Özcan, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2006, s. 70.

leri büyük aileler, camiler ve kiliseler gibi dinî kurumlar, devlet daireleri arşivleme faaliyetlerinde öncülük ederken günümüzde ise tarihin “en küçük aktörleri” bile kendilerine ait hatıraları not etmek ve kaleme almak suretiyle arşivleme kılıfına katkıda bulunmaktadır. Bu sürece şahitlik eden kişiler, onların aileleri ve arkadaş çevreleri kendi hatıralarını paylaşarak arşivlerin büyümesine yardımcı olmaktadır.⁵⁴ Ancak Paul Connerton’un, hafıza ve unutma süreçlerinin etkilerini incelediği *Modernite Nasıl Unutturur* adlı eserinde modern arşivleme faaliyetlerinin insanların doğal hafızalarını zayıflattığı üzerinde durulmuştur. Zira insanlar, arşiv belgelerine güven duymaları nedeniyle geçmişte yaşanan olayları hatırlama becerilerini yitirdiği gibi onların doğal hafıza kapasiteleri de zayıflamaktadır. Bu durum, arşivleme faaliyetlerinin insan hafızasının doğal işleyişini olumsuz yönde etkilediğini de göstermiştir.⁵⁵

Günümüzde sadece arşivler değil; not defterleri, aile albümleri ve hatıra defterleri gibi hafıza mekânları da önem kazanmıştır. Bu durum, profesyonel tarihçilerin çalışmalarına katkı sunmanın yanı sıra belirli bir kitlenin kendi kökenlerinin ve kuruluşlarının izini sürerek kişisel tarihlerini araştırmalarına olanak sağladığı için “özel hafızaların” sayısında bir artış yaşanmasına vesile olmuştur. Benzer şekilde, hatıra, otobiyografi ve günlükler de hafıza mekânları olarak kabul edilebilir.⁵⁶ Söz konusu türler, kişisel ve özel hafıza mekânlarının tarih araştırmalarında önemli bir kaynak hâline gelmesini sağlamıştır. Özellikle günlük ve otobiyografiler gibi kişisel anlatılar, tarihin daha önce görülmemiş bir yönünü ortaya çıkarmaktadır. Bu tür kaynaklar, olayları bireysel bakış açısıyla ele alarak o dönemde yaşayan insanların duygu, düşünce ve deneyimlerini yansıtmaktadır. Böylece tarihin sadece büyük olaylarla değil; bireysel yaşantılarla da ilerlediği, şekillendiği anlaşılmaktadır. Kısacası kişisel hafıza mekânlarının korunması ve erişilebilir hâle getirilmesi, tarihsel bilgi kaynaklarının zenginleştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

54 Pierre Nora, *a.g.e.*, 2006, s. 26.

55 Paul Connerton, *Modernite Nasıl Unutturur*, Çev. Kübra Kelebekoğlu, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2012, s. 139.

56 Pierre Nora, *Hafıza Mekânları*, Çev. Mehmet Emin Özcan, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2006, s. 35.

II. BÖLÜM

Edebiyat Matinelerinin Tarihçesi

“Matine,” genellikle sinema, tiyatro veya konser salonu gibi mekânlarda, gündüz saatlerinde yapılan gösterilere atıfta bulunmak için kullanılırken “suare” ise akşam eğlencelerine işaret etmektedir. “Edebiyat matineleri,” edebiyatçıların veya oyuncuların kendi eserlerini, ünlü edebiyatçıların eserlerini okudukları etkinlikler olarak tanımlanabilir. Bu etkinlikler, edebiyat meraklılarının edebiyatçılarla doğrudan etkileşim kurmasını ve edebiyat dünyasındaki gelişmeleri takip etmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda edebiyat matineleri, edebî eserlerin tartışılması ve yorumlanması açısından da önemli bir zemin niteliği göstermektedir. Nitekim edebiyat matineleri, edebî eserlerin yaygınlaşması ve edebiyat dünyasının gelişmesi açısından dikkate değer bir özelliğe sahiptir.

Edebiyat matineleri, Türkiye’nin yanı sıra dünya genelindeki birçok ülkede, özellikle Fransa, İngiltere ve Rusya gibi ülkelerde uzun yıllardır önemli bir edebî hareketlilik olarak kabul edilmek-

tedir. Bununla birlikte konunun karmaşıklığı ve söz konusu ülkelerdeki farklı uygulamalar nedeniyle edebiyat matinelere üzerine derli toplu bir çalışma henüz yapılamamıştır. Oysaki bu edebî hareketlilik, ülkelerin kültür sanat hayatını çok uzun yıllar meşgul ettiği gibi pek çok ülkede hâlâ yaygın olarak edebiyat matinesi etkinlikleri düzenlenmektedir.

Türkiye’de de edebiyat matinelere hakkında. geniş çaplı bir çalışma henüz yapılmamıştır. Bununla birlikte Jale Özata Dirlikyapan’ın 1950’li yıllardaki Türk hikâyeciliğini değerlendiren doktora çalışması içinde ve Selim Temo Ergül’ün “Kahveden AVM’ye: Türk Şairlerinin Buluşma Mekânları” adlı makalesinde edebiyat matinelere dair bazı bilgilere yer verilmiştir. Jale Özata Dirlikyapan, edebiyat matinelere “dönemin önemli şair ve öykücülerini bir araya getirerek onlara ürünlerini okurlara bizzat sunma ve dolaysız bir biçimde tepki alma fırsatı” verdiği şeklinde yorumlamaktadır.¹ Selim Temo Ergül ise Türk şairlerinin buluşma mekânlarını tarihsel bir bakış açısı içinde ele alarak edebiyat matinelere “geniş okur, belki de ‘izleyici’ kitleleriyle buluşmasına” yol açtığını belirterek matinelere birleştirici gücüne vurgu yapmaktadır.²

Bu bölümün alt başlıklarından olan “Edebiyat Matinelere Öncülleri” başlığı altında ele edebiyat matinesine yerine farklı isimlendirmelerin kullanıldığına dikkat edilmelidir. Edebiyat matinesi ifadesine kullanımı yerleşmeden önce –yerleştikten sonra bile– pek çok farklı isimle anılmıştır. Bu noktada yayın organlarında “edebiyat günü,” “edebiyat gecesi,” “şiir matinesi,” “şiir günü,” “şiir gecesi,” “sanat matinesi,” “sanat günü” ve “sanat gecesi” gibi ifadelerle rastlamak mümkündür. Buna karşın hepsinin ifade ettiği anlam aynıdır. Dolayısıyla bu bölümde edebiyat matinelere henüz adının konulmadığı dönemde düzenlenen etkinlikler incelenecektir. Ardından, edebiyat matinelere ortaya çıkışı, yaygınlaşması ve sona ermesi üzerinden tarihçesi ele alınacaktır.

1 Jale Özata Dirlikyapan, *Kabuğunu Kıran Hikâye/Türk Öykücülüğünde 1950 Kuşağı*, İstanbul: Metis Yayınevi, 2013, s. 38.

2 Selim Temo Ergül, “Kahveden AVM’ye: Türk Şairlerinin Buluşma Mekânları,” *Monograf*, 2017, S. 7, s. 125.

Edebiyat Matinelerinin Öncülleri

Türkiye'deki edebiyat matineleri kavramının henüz yerleşmediği dönemde matinelere benzer içeriklere sahip etkinlikler düzenlenmiştir. Bunlar arasında Halkevlerinin Dil ve Edebiyat Şubeleri tarafından hazırlanan “edebiyat günü,” “edebiyat gecesi,” “şiir günü,” “şiir gecesi” etkinlikler, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nin düzenlediği “edebiyat gecesi” ve İstanbul Şehir Tiyatrosu'nun “şiir matinesi” etkinlikleri öne çıkmaktadır. Bu etkinlikler, edebiyat matinelerinin oluşum sürecinde bir hazırlık aşaması görevi üstlenmiştir.

Halkevlerinin Edebiyat Gecesi

19 Şubat 1932 tarihinde açılan Halkevleri, Türkiye'nin çağdaşlaşması yolunda önemli bir misyona sahiptir. Bu kurum, “Dil, Tarih ve Edebiyat,” “Güzel Sanatlar,” “Temsil,” “Kütüphane ve Neşriyat” gibi pek çok şubeye ayrılarak geniş bir yelpazede hizmet sunmuştur. Bu hizmetler arasında, edebiyat geceleri düzenlemek de yer almaktadır. Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi tarafından desteklenen bu etkinlikler, edebiyat matinelerinin oluşumuna öncülük etmiştir. Dolayısıyla Halkevleri, edebiyat geceleri sayesinde edebiyatın halka açılmasına ve Türkiye'de edebiyatın yaygınlaşmasına da katkıda bulunmuştur. Türkiye'nin modernleşme sürecinde halka farklı açılardan nitelikli hizmet sunan Halkevleri, 11 Ağustos 1951 tarihine kadar birçok şehirde, hatta Halkodaları gibi yan kurumları aracılığıyla küçük yerleşim birimlerinde de faaliyetlerini sürdürmüştür.

Halkevlerinin 19 Şubat 1932 tarihindeki açılışından yaklaşık yedi ay sonra 31 Ağustos 1932 tarihinde Ankara Halkevi tarafından düzenlenen Zafer Bayramı etkinliği, Türkiye'deki edebiyat matineleri geleneğinin başlaması yolundaki ilk adım olarak düşünülebilir. Bu kapsamda, sahneye çıkarak halkın önünde şiir okuyan Enis Behiç Koryürek'in icrası, millî duyguların coşkuyla hissedildiği anlarda şiirin sahibinin bizzat sahnede yer alması gerektiği fikrinin toplumsal kabulünü sağlamıştır. Zira sonraki güne ait gazetelerde yer alan bir yazıda salonu dolduran izleyicilerin büyük bir coşkuyla ve alkış tufanıyla karşıladığı Enis Behiç'in “Ey

Türkeli” ve “Zafer” adlı şiirlerini okumasından övgüyle bahsedilmiştir.³ Dolayısıyla, söz konusu etkinlikte Enis Behiç Koryürek’in sahne başarımı, edebiyat matinelere geleneğinin ilk tohumlarının atılmasında ve edebiyatın kamusal alana çıkmasında bir dönüm noktasının yaşanmasına vesile olmuştur.

10 Nisan 1933 tarihinde Çağaloğlu Halkevi’nde gerçekleştirilen “şiir günü” etkinliği, ilk şiir okuma gecesinden yaklaşık altı ay sonra düzenlenmiştir. Bu etkinlikte, 13. ve 19. yüzyıllara ait şiirlerin okunmasının ardından Yaşar Nabi Nayır’ın *İnkılap Çocukları* adlı piyesi, Yaşar Nabi Nayır ve Behçet Kemal Çağlar tarafından “diyaloglar üzerinden okuma tiyatrosu” şeklinde seslendirilmiştir.⁴ Bu okuma biçimi, ileride edebiyat matinelere gerçekleştirilecek piyes okuma etkinliklerinin de öncülü olarak değerlendirilmelidir.

Bu dönemde şairlerin kendi şiirlerini okumalarına yönelik etkinlikler, 23 Nisan vesilesiyle düzenlenen Çocuk Haftası’nda da devam etmiş, farklı şairler halkla buluşarak 23 Nisan’ı kutlayan şiirler okumuştur. Nitekim 23 Nisan kutlamalarını hazırlayan Ankara Halkevi’nde, önceki etkinliklerde de sahne alan Enis Behiç Koryürek’ten sonra Yahya Saim Ozanoğlu ve İshak Refet İşıtman halkla buluşarak sahnede kendi şiirlerini okumuştur.⁵ Söz konusu isimlerin, dönemin milletvekili kadroları arasında yer alması şiir okuma etkinliğinin taşıdığı misyonu [tarihsel işlevi] da özetler niteliktedir. Benzer şekilde 26 Eylül 1933 tarihinde Türk Dili Bayramı dolayısıyla düzenlenen kurultayda da Enis Behiç Koryürek, Besim Atalay ve Kemalettin Kami Kamu gibi isimler, kendi şiirlerini okumak üzere kürsüye çıkmıştır.⁶

Ankara Halkevi edebiyat geceleri hazırlama konusundaki öncülüğüyle edebiyat ortamını canlandırma ve şairler arasındaki bağları güçlendirme açısından ciddi bir atılım gerçekleştirmiştir. Dahası 6 Eylül 1935 tarihinde *Ulus* gazetesinde yayımlanan bir haberde Ankara Halkevi’nin bu tarz edebî etkinliklere yeni bir

3 Hâkimiyet-i Milliye [Ulus], “Halkevinde Zafer Bayramı,” *Hâkimiyet-i Milliye [Ulus]*, 31 Ağustos 1932, s. 6.

4 Vakıf, “Halkevinde Şiir Günü,” *Vakit*, 10 Nisan 1933, s. 4.

5 Hâkimiyet-i Milliye [Ulus], “23 Nisan Hazırlığı,” *Hâkimiyet-i Milliye [Ulus]*, 21 Nisan 1933, s. 5.

6 Vakıf, “Türk Dil Bayramı,” *Vakit*, 27 Eylül 1933, s. 2.

boyut kazandırmayı amaçladığı anlaşılmaktadır. Haberde, yaklaşan bir şiir gecesinde genç şairlerin kendi şiirlerini okuyacakları ifade edilerek “Şairleri birbirlerine tanıtmak ve aralarındaki bağları kuvvetlendirmek” etkinliğin temel amacı olarak belirlenmektedir.⁷ Buna karşın haberden kısa bir süre sonra, 8 Kasım 1935 tarihli *Ulus* gazetesinde “Halkevi’nin Düzenlediği Gece” adı altında yayımlanan bir haberde, “şehirimizde bulunan tanınmış genç ve yaşlı şairler kendi şiirlerini okuyacaklar” cümlesi kullanılmıştır.⁸ Buna karşın iki haber arasındaki farklılıklara dikkat edildiğinde etkinliğin gerçekleştirilememesinin sebeplerine dair bazı ipuçlarına ulaşmak mümkündür. İlk haberde vurgu “genç şairler”in kendi şiirlerini okuması üzerineyken sonraki haberde, “genç ve yaşlı şairler” olarak etkinliğin kapsamı genişletilmiş ve buna müzik dinletisi de dâhil edilmiştir. Bu durum, “yaşlı şairler”in etkinliğe daha fazla katılım göstermek istemelerinden kaynaklanmış olabilir. Dahası 16 Kasım 1935 tarihli bir sonraki haberde daha önce yapılacağı ilan edilen etkinliğin ertelendiği açıklanmıştır.⁹ Kesin bir sonuca varılamamakla birlikte “yaşlı şairler” ile “genç şairler” arasındaki anlaşmazlığın etkinliğin ertelenmesine sebep olduğu düşünülebilir. Nitekim 25 Temmuz 1936 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanan “Ankara’da Hoş Bir Toplantı” başlıklı yazı, Ankara’da yapılmak istenen etkinliğin hayata geçirilemeyişi konusuna dair bir fikir vermesi açısından önemlidir. Haberin girişinde, Ankara’daki şairlerin şiir gecesi için yaptıkları çalışmalar ve bu çalışmaların sonuçsuz kalması üzerinde durulmuştur:

Ankara’daki şairler, Halkevinde bir şiir gecesi tertibi için, aralarında toplandılar, komisyonlar teşkil ettiler, tali encümenler seçtiler, günlerce, haftalarca pek hararetili müzakerelerde bulundular; neticede böyle bir geceden vazgeçmenin şairler kadar şiir meraklıları hesabına da faydalı olacağına karar verdilerdi.¹⁰

Bu haberde, söz konusu şiir gecesinin yapılamadığı söylenmekle birlikte iptal edilme nedeni açıklanmamaktadır. Şairlerin kendi

7 Ulus, “Halkevinde Şiir Gecesi,” *Ulus*, 6 Eylül 1935, s. 3

8 Ulus, “Halkevi’nin Hazırladığı Gece,” *Ulus*, 8 Senteşrin [Kasım] 1935, s. 5.

9 Ulus, “Halkevi’nde Edebiyat Gecesi,” *Ulus*, 16 Senteşrin [Kasım] 1935, s. 6.

10 Mekki Said, “Ankara’da Hoş Bir Toplantı,” *Cumhuriyet*, 25 Temmuz 1936, s. 5.

aralarında anlaşamaması uzun bir süre üzerinde çalışılan şiir gecesinin iptal edilmesine sebep olmuştur. Şairlerin bu etkinliğin kendileri ve şiir meraklıları için faydalı olmayacağına karar vererek etkinliği yapmaktan vazgeçtiği vurgulanmıştır. Oysaki şairleri bütün bu düşüncelere sevk eden esas sorun açıklanmamıştır. Bunun asıl nedenini öğrenmek şu aşamada mümkün değildir.

Edebiyatçılar, bu başarısız etkinlik girişimine karşın İktisat Bakanı Celâl Bayar düzenlediği “garden parti” ile edebiyatçıları bir araya getirir. Bayar’ın evi, bir edebiyat salonuna dönüştürülerek İktisat Vekaleti İş Bürosu Müdürü ve toplantı örgütlemek konusunda tecrübe sahibi olan Enis Behiç Koryürek, etkinlikte şiirlerini okuyan isimler arasında yer almıştır. Enis Behiç Koryürek, “Yanık Efe,” Dr. Şükrü Şenozan “Çankaya,” Sanayi Umum Müdürü Muavini Samet Ağaoğlu ise “Çanakkale” ve “Çanakkale’nin Her Zaman Muzaffer Kurtarıcısına” adlı şiirlerini okumuştur. Denebilir ki Ankara Halkevi tarafından düzenlenmeye çalışılan şiir gecesinde bir araya gelemeyen şairler, Celâl Bayar’ın “garden parti”sinde toplanma konusunda herhangi bir anlaşmazlığa düşmemişlerdir.

Halkevlerinin şiir gecesi/edebiyat gecesi örgütleme girişimlerinin düzenli bir görünüm kazanmasında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nin 5 Ocak 1937 tarihindeki edebiyat gecesinin büyük bir etkisi vardır. Edebiyat Fakültesi’nin edebiyat gecesine getirilen birçok eleştiriye rağmen edebiyat gecelerinin arka arkaya yapılacak kadar talep görmesi edebiyat camiasına, üniversite gençliğine bu etkinliklerin yeni bir heyecan kazandırdığının kanıtıdır. Bununla birlikte Edebiyat Fakültesi’nin edebiyat gecesinde yaşananlar bir sonraki başlıkta ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

5 Ocak 1937’deki edebiyat gecesinden sonra ise 19 Ocak 1937 tarihinde “edebiyatımızı canlandırmak ve aydınlarımıza sevdirmek” amacıyla Eminönü Halkevi Dil Tarih ve Edebiyat Şubesi zengin bir etkinlik programına başlayarak Halk edebiyatı gecesiyle bu yoldaki ilk adımı atmıştır. Ardından Divan edebiyatı, Edebiyat-ı Cedide gecesi ve Halid Ziya jübilesi yapacağını ilan etmiştir. Gecelerin 15 günde bir düzenleneceği, akademisyenlerin

konuşmalar yaparak bu programlara katılacağı ve eski şairlerin şiirlerinden örnekler sunulacağı da belirtilmiştir.¹¹

Halkevlerinin öncülüğünde düzenlenen edebiyat geceleri, süreç içerisinde liseler arasında da yaygınlık kazanmıştır. Bu etkinlikler, örnek oluşturmaları ve geniş bir alana yayılmaları nedeniyle birkaç örnek üzerinden incelenmeyi hak etmektedir. İzmir Kültür Lisesi tarafından Ocak 1937-Şubat 1937 tarihleri arasında İzmir Palas Salonu'nda edebiyat öğretmenlerine verilen bir ziyafet sırasında, İstanbul'daki edebiyat gecesinde ele alınan konuların tartışıldığı belirtilmiştir. *Akşam* gazetesinin "Edebiyat Gecesinin Akisleri" başlıklı haberinde, edebiyat öğretmenlerinin Nedim, Yahya Kemal Beyatlı ve Faruk Nafiz Çamlıbel'in şiirlerini okuduğu bilgisi verilmiştir.¹² Benzer şekilde Eminönü Halkevi ve Pertevniyal Lisesi iş birliği ile 12 Şubat 1937'de Eminönü Halkevi salonunda Divan edebiyatı gecesi düzenlenmiştir. *Haber/Akşam Postası* gazetesinde "Halkevi'nde Divan Edebiyatı Gecesi" başlığı altında yer alan habere göre gecenin "çok kalabalık ve mümtaz bir zümrenin" katılımıyla gerçekleştirildiği belirtilmiştir. Agâh Sırrı Levent, Divan edebiyatının tarihsel seyrine dair bir konferans verdikten sonra Pertevniyal Lisesi felsefe öğretmeni Fuzûlî'den, bir öğrenci de Bâkî'den bazı şiirler okumuştur.¹³ Aynı günlerde, H. F. E. mahlasını kullanan Hikmet Feridun Es, "Genç Şair İçin Edebiyat Gecesi" adlı yazısında, son aylarda sarf edilen olumsuz sözlere rağmen sayıları gittikçe artan edebiyat gecelerinin önemini vurgulamış, bu tür etkinliklerin edebiyat severler için ilham kaynağı olduğunu ve genç yazarların gelişimine katkı sağladığını söylemiştir.¹⁴ Bununla birlikte edebiyat gecelerinin yalnızca geçmiş dönemlerin eserlerine odaklanması, Hikmet Feridun'un sınırlı bulduğu bir yaklaşımdır. Hikmet Feridun, yeni nesilden şairlerin etkinliklerde kendi şiirlerinden örnekler sunmalarını ve ardından bu şiirler hakkında değerlendirmelerde bulunmalarını

11 Cumhuriyet, "Eminönü Halkevi'nde Halk Edebiyatı Gecesi," *Cumhuriyet*, 17 İkindikanun [Ocak] 1937, s. 8.

12 Akşam, "Edebiyat Gecesinin Akisleri," *Akşam*, 26 İkindikanun [Ocak] 1937, s. 8.

13 Haber/Akşam Postası, "Halkevi'nde Divan Edebiyatı Gecesi," *Haber/Akşam Postası*, 13 Şubat 1937, s. 3.

14 H. F. E. [Hikmet Feridun Es], "Genç Şair İçin Edebiyat Gecesi," *Akşam*, 14 Şubat 1937, s. 3.

isteyerek eski ile yeni nesil arasındaki iletişimsizliğin giderilmesi için edebiyat gecelerinin bir araç olarak kullanılmasını önermektedir. Böylece bu tür etkinliklerin temel amacının yerine getirilmiş olacağı, edebiyatın gelişimine ve geniş kitlelere ulaşmasına vesile olacağını düşünmektedir.

Gerçekleşmesi biraz zaman alan bir sonraki edebiyat gecesi ise dönem içindeki halhazırdaki koşullar nedeniyle ayrı bir öneme sahip olan “Kadın Şairler Gecesi”dir. Bu geceyle ilgili gazetelerdeki haberler takip edildiğinde ilk olarak 15 Şubat 1937 tarihli *Haber/Akşam Postası*’nda, “önümüzdeki cuma günü akşamı Eminönü Halkevi salonunda saat sekiz buçukta ‘Kadın şairler gecesi’ tertip edilmiştir” şeklinde bir duyuru yayımlanmıştır.¹⁵ Benzer şekilde 17 Şubat 1937 tarihli *Açık Söz* gazetesi de yapılması planlanan kadın şairler gecesinin herkesin katılımına açık olduğunu belirten bir habere yer vermiştir. Üstelik Agâh Sırrı Levent, Şükûfe Nihal, Adalı Avni, Halit Bayrı gibi isimler tarafından önceki yüzyıllarda tanınmış kadın şairlerin hayatı ve eserlerinin ele alınacağı bir programın hazırlandığı da belirtilmiştir.¹⁶ Buna karşın 19 Şubat 1937 tarihinde, kadın şairler gecesinden bahsedilmeyerek Eminönü Halkevi’nin yapacağı edebiyat gecelerinin programına, *Akşam* gazetesinde yer verilecektir. Programda, 2 Mart’ta Tanzimat edebiyatı gecesi, 9 Mart’ta Millî İnkılap gecesi, 18 Mart’ta Çanakkale zafer gecesi, 15 Nisan’da Yunus Emre gecesi gibi çeşitli etkinliklerin yapılacağı haberi de okurla paylaşılır. Bununla birlikte günü kesinleştirilmemiş olsa da Edebiyat-ı Cedide, günümüz edebiyatı ve halk teması gibi gecelerin düzenleneceği bilgisine yer verilmiştir.¹⁷ Buna göre kadın şairler gecesi, öncesinde duyurulmasına rağmen yapılmasına rağmen hemen hazırlanamamış ve şubat ayındaki programda kendisine yer bulamamıştır. Ancak bütün gecikmelere rağmen kadın şairler gecesi 26 Mart 1937 tarihinde düzenlenecektir. Hikmet Feridun Es’in edebiyat etkinliklerini yakından takip etmesi sayesinde, bu gecenin dikkat çekici anları hakkında bilgi edinmek mümkündür.¹⁸

15 Haber/Akşam Postası, “Kadın Şairler Gecesi,” *Haber/Akşam Postası*, 15 Şubat 1937, s. 3.

16 Açık Söz, “Kadın Şairler Gecesi,” *Açık Söz*, 17 Şubat 1937, s. 2.

17 Akşam, “Eminönü Halkevi’nde Yeni Toplantılar,” *Akşam*, 19 Şubat 1937, s. 4.

18 Hikmet Feridun Es, “Kadın Şairler Gecesi,” *Akşam*, 28 Mart 1937, s. 7.

Kadının toplum nezdinde şair kimliğiyle ön plana çıkarılması adına önemli bir adım olan bu etkinlikte M. Turhan Tan, Yahya Saim Ozanoğlu ve Şükûfe Nihal gibi şairler konferanslar vermiştir. Gecenin önemli anlarından biri de Yahya Saim Ozanoğlu ve Şükûfe Nihal'in kendi şiirlerini okumalarıdır. Bununla birlikte etkinliğe katılanlar arasında Şükûfe Nihal dışında başka bir şair kadının yer almaması eleştiriye açık bir konudur. Dahası İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Fazıl Ahmet Aykaç'ın kendi eserlerinden örnekler sunduğu geceden sonra Kadın Şairler Gecesi'nde de şairlerin kendi şiirlerini okuması, edebiyat matinelelerine giden yolda önemli bir diğer basamak olarak değerlendirilmesi gerekir. Zira yalnızca birkaç yıl sonra edebiyat matinelerinin icat edilmesiyle bu tarz etkinlikler kapsamlı ve daha programlı şekilde düzenlenecektir. Dolayısıyla Halkevlerinde, üniversitelerde, liselerde bu tür etkinliklerin sıklıkla düzenlenmesiyle farklı edebî eserlerin paylaşılması, edebiyatın gelişimine katkı sağlamıştır. Ayrıca bu tür etkinlikler, kadınların dönemin erkek egemen edebiyat çevrelerinde şair kimliğiyle yer alması ve tanınırlıklarını artırmaları için önemli bir fırsat sunmuştur.

İstanbul'daki Halkevleri arasında faal bir şekilde çalışan Eminönü Halkevi, düzenlediği kültür sanat etkinlikleriyle tanınmaktadır. Buna karşın diğer Halkevleri de zaman zaman edebiyat gecesi etkinlikleri düzenlemiştir. Örneğin Şehremini Halkevi'nde 1 Mayıs 1937 tarihinde Musahipzade Celâl hakkında verilen bir konferansın ardından yazarın operetlerinden parçalar çalınarak *Aynaroz Kadısı* adlı oyunu iki perde olarak sahnelenmiştir.¹⁹ Bu bağlamda, her bir Halkevi kendi Dil ve Edebiyat Şubesi aracılığıyla edebiyatın halkla buluşmasına katkı sunmuştur. İstanbul dışındaki Halkevleri de süreç içerisinde edebiyat gecesi konusunda önemli başarılar elde etmiştir. Özellikle Manisa Halkevi ve Zonguldak Halkevi'nin edebî etkinlikleri, bu şehirlerin kültürel gelişiminde önemli bir rol üstlenmiştir. Zonguldak Halkevi'nin üretkenliğinin derecesi, her on beş günlük periyotlar hâlinde edebiyat ve müzik geceleri örgütlemesiyle ölçülebilir. Bu etkinliklerde Yunus Emre, Namık Kemal, Mehmet Akif Ersoy gibi Türk edebiyatının önde gelen şairleri hakkında konuşmalar yapılarak çeşitli temsil-

19 Akşam, "Musahipzade Gecesi," *Akşam*, 28 Nisan 1937, s. 2.

ler verilmiştir.²⁰ Manisa Halkevi de düzenli olarak gerçekleştirdiği edebiyat geceleriyle, “vilayetin münevver tabakası ve edebiyat meraklıları” tarafından sıkı bir takipçi kitlesi edinmiştir. Nitekim Manisa Halkevi, Mehmet Akif Ersoy ve Recaizade Mahmut Ekrem gibi önemli yazarlar için bir edebiyat gecesi düzenledikten sonra Türkiye’deki Halkevlerinin açılış gününe denk gelen bir diğer programda Millî edebiyatın önemine vurgu yapmak amacıyla bir dizi etkinlik planlamıştır.²¹ Manisa ile Zonguldak’taki faaliyetlerin hız kazandığı dönemde başka şehirlerdeki Halkevleri de edebiyat geceleri düzenleme geleneğine geç de olsa katkıda bulunacaktır. Özellikle Aydın Halkevi, zengin bir etkinlik programı planladığı yeni çalışma yılında, Türk edebiyatı üzerine pek çok konuşmaya ve şiir gecesine yer verecektir. Bu etkinliklerde, Divan edebiyatı, Tanzimat edebiyatı ve Edebiyat-ı Cedide edebiyatına ait şairlerin eserlerinden örnekler sunularak edebiyatı halkla birleştirme amacına yönelik kapsamlı programlar yapılmıştır.²² Benzer şekilde 1940’lı yıllardan sonra, Bolu Halkevi de edebiyat geceleri düzenleme konusunda harekete geçecektir. *Ulus* gazetesinin 4 Temmuz 1944 tarihli haberine göre Bolu Halkevi’nin Dil ve Edebiyat Kolu haftada bir defa edebiyat gecesi düzenlemeyi ve her toplantıda bir edebiyatçının hayatı, eserleri üzerine konuşma yapmayı kararlaştırmıştır.²³ Samsun Halkevi de lise mezunu gençler tarafından hazırlanan edebiyat gecesi ile etkinlik yapan Halkevlerinin arasına dâhil olacaktır. 10 Mart 1944 tarihinde yapılan etkinlikte, Namık Kemal, Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp gibi Türk edebiyatının önemli isimleri hakkında bilgi verilmiş ve gençler tarafından bu şairlerin seçme şiirleri okunmuştur.²⁴

Cumhuriyet’in ilk döneminde edebiyat geceleri gibi kültür ve sanat hayatının canlanmasında önemli katkısı olan diğer etkinlikler ise “ihtifal” ve “jübile”lerdir. İhtifaller, bir edebiyatçının veya sanatçının anısını canlandırmak ve eserlerinin okunmasını sağlamak için düzenlenirken jübileler, bir edebiyatçının veya

20 Vakıf, “Zonguldak’ta Halkevi Her On Beş Günde Bir Toplantılar Yapacak,” *Vakıf*, 20 Haziran 1939, s. 9.

21 Akşam, “Manisa Halkevi’nin Değerli Faaliyeti,” *Akşam*, 7 Şubat 1939, s. 4.

22 *Ulus*, “Halkevi Çalışmaları,” *Ulus*, 1 Mart 1941, s. 4.

23 *Ulus*, “Bolu Halkevi’nde Edebiyat Geceleri,” *Ulus*, 4 Temmuz 1944, s. 2.

24 *Ulus*, “Samsun Halkevi’nde Edebiyat Gecesi,” *Ulus*, 11 Mart 1944, s. 2.

sanatçının kendi alanına yaptığı katkıları kutlamak için hazırlanmaktadır. Bu etkinlikler, edebiyatçıların ve öğrencilerin bir araya gelmesinde etkin bir rol oynamıştır. Bunlar arasında 2 Aralık 1935 tarihinde Ankara Halkevi tarafından düzenlenen bir ihtifal [anma], şair ve yazarların eserlerinin yine şair ve yazarlar tarafından okunmasına vesile olmuştur. Celâl Sahir Erozan'ın ölümünden sonra yapılan bu ihtifalde, kendisi de yazar ve milletvekili olan Samet Ağaoğlu, Celâl Sahir'in "en güzel şiirlerini, şairin ruhunu bile memnun edecek kadar muvaffakiyetle" okumuştur.²⁵ Böylece ileride edebiyat matinelерinde bir geleneğe dönüşecek olan bir şairin, başka bir şairin şiirini okuması bu ihtifalde gerçekleştirilmiştir. Yine İstanbul Üniversitesi'nde 12 Nisan 1937'de vefat eden Abdülhak Hamid Tarhan için 15 Nisan 1937 tarihinde bir ihtifal düzenlenmiştir. Burada da Fuat Köprülü, Ali Nihat Tarlan, İsmail Habip Sevük, Abdülhak Hamid'in şahsiyeti ve edebî kişiliği hakkında konuşmalar yapmışlardır.²⁶ Tüm Halkevlerinde olduğu gibi Eminönü Halkevi merkez binasında da ihtifal niteliğinde "Hamid Gecesi" yapılacağı duyurulmuştur. Nizamettin Nazif ve Halit Bayrı'nın konuşmalarının ardından Abdülhak Hamid'in eserlerinden parçalar okunarak *Eşber* piyesinin bir perdesi oynanmıştır.²⁷ Benzer şekilde Halid Ziya'nın sanat hayatının 55. yıl dönümü şerefine düzenlenen jübile de edebiyat camiasında büyük yankı uyandırmıştır. Bu jübilede, Hüseyin Siret Özsever, İzzet Melih Devrim, Ağâh Sırrı Levent ve Ali Kâmi Akyüz gibi isimler, Halid Ziya'nın edebiyatımızdaki önemini dile getirerek yazar hakkındaki hatıralarını aktarmışlardır. Bu tür etkinlikler, edebiyat camiasının bir araya gelmesini ve ünlü yazarların öğrencilerle buluşmasını sağlayan, genç nesillere Türk edebiyatının geçmişini anlatan önemli birer faaliyettir.

1930'lardan itibaren Halkevleri tarafından düzenlenen edebiyat geceleri, edebiyatın geniş kitlelere ulaşması açısından matinelер öncesinde önemli bir görev üstlenmiştir. İstanbul Şehir Tiyatrosu tarafından düzenlenen şiir matinesine geçmeden önce İstanbul

25 Ulus, "Celâl Sahir için Dün Halkevinde Bir İhtifal Yapıldı," *Ulus*, 3 İlkkanun [Aralık] 1935, s. 5.

26 Akşam, "Dün Üniversitede Hamid için Büyük İhtifal Yapıldı," *Akşam*, 16 Nisan 1937, s. 1/6.

27 Akşam, "Halkevlerinde Hamid Gecesi," *Akşam*, 16 Nisan 1937, s. 7.

Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nin düzenlediği edebiyat gecesi ve etrafındaki tartışmalara bir sonraki başlıkta yer verilecektir.

Edebiyat Fakültesi'nin Edebiyat Gecesi

Edebiyatın kamusal alanda görünümüne dair edebî etkinliklerden olan *edebiyat geceleri*, edebiyatçıların ve sanatçıların gençlerle bir araya gelmesine hizmet etmiştir. 5 Ocak 1937 tarihinde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi tarafından gerçekleştirilen ilk edebiyat gecesi, kamusal alanda edebiyatın görünürlüğüne çok önemli bir katkı sağlamıştır. Bu etkinliğin önemli olmasının nedeni, kusursuz bir şekilde planlanması değil; günlerce gazete haberlerinde ve köşe yazılarında konu edilerek bir edebiyat olayına dönüşmesidir.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi tarafından gerçekleştirilen edebiyat gecesi, dönemin önde gelen gazetelerinden *Tan*, *Cumhuriyet*, *Akşam* gibi gazetelerde günlerce konuşulmuştur. *Cumhuriyet* gazetesi, etkinliğin içeriği hakkında kapsamlı bir haber yaparak edebiyatın kamusal alanda yer bulması için atılan bu adımın önemini şu cümlelerle vurgulamıştır:

Üniversite Edebiyat Fakültesi tarafından tertip edilen Edebiyat Gecesi, bu akşam saat 20:30'da Fransız tiyatrosunda yapılacaktır.

Geceyi Fuat Köprülü açacak, sonra birçok hatipler Divan, Osmanlı, Halk edebiyatıyla Edebiyat-ı Cedide hakkında konferanslar vereceklerdir. Bu konferansları verenler konferansın mevzuuyla alâkadar devrin kıyafetini taşıyacaklardır.

Bundan başka şehrimizde bulunan bütün şairler ve bu meyanda Yahya Kemal, Faruk Nafiz gibi tanınmış zevat bugüne kadar yazdıkları şiirlerden birkaçını bizzat sahneye çıkarak okuyacaklardır.

Edebiyat Gecesi her sene aynı gecede tekrar edilecektir.²⁸

Cumhuriyet gazetesindeki haberin yanı sıra *Tan* gazetesinin de Fuat Köprülü, Ali Nihat Tarlan, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Selim Nüzhet Gerçek'in konuşma yapacakları, Yahya Kemal, Faruk Nafiz ve Halid Fahri'nin de "eserlerinden birer parça" okuyacakları

28 Cumhuriyet, "Edebiyat Gecesi Bu Akşam Fransız Tiyatrosunda Tes'id Edilecek," *Cumhuriyet*, 5 İnkırcıkanun [Ocak] 1937, s. 2.

bilgisini paylaşması etkinliğin önemini artırmıştır.²⁹ Bu haberler, edebiyat sever öğrenciler ve halk arasında büyük bir heyecan yaratarak etkinliğin; dönemin önde gelen yazarlarının konuşma yapacağı, şairlerinin şiirlerini okuyacağı büyük bir edebiyat olayı şeklinde nitelendirilmesine vesile olmuştur. Buna karşın edebiyat gecesi ile ilgili yapılan haberlerin içeriğine dair yorumlar süreç içerisinde değişecek, başlangıçta beğenildiği söylenen geceye sonraki günlerde farklı seslerin yükseldiği görülmüştür. Dolayısıyla edebiyat gecesinin ardından yayımlanan haberlerde *Cumhuriyet*, *Tan* ve *Haber* gazeteleri, ortak bir bakış açısıyla hareket etmiştir. Bu gazetelerin 6 Ocak 1937 tarihli edebiyat gecesi hakkındaki haberlerinde benzer ifadeler yer verilerek edebiyat gecesinin başarısı vurgulanmıştır. Söz konusu haberlerde, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi öğrencilerinin düzenlediği bu etkinliğin “muvaffakiyetle başarılmış” olduğu ve üniversitenin “coşkun ve olgun sanat saatlerine” ev sahipliği yaptığı ifade edilmiştir.³⁰ Bunun haricinde edebiyat gecesi ile ilgili haberlerde ayrıntılara inildiğinde söz konusu haberlerin aralarındaki farklılıklar da belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. *Tan* ve *Haber* ve *Cumhuriyet* gazeteleri karşılaştırıldığında *Tan* gazetesinde Ahmet Hamdi Tanpınar’ın konuşma yaptığı bilgisine yer verilmezken *Cumhuriyet* ve *Haber* gazeteleri bunun aksine Tanpınar’ın adını vurgulayacaktır.³¹ Ayrıca *Cumhuriyet* gazetesi, edebiyat gecesi toplantısına katılanların sayısını bin kişi olarak bildirirken diğer gazetelerin bu konuda bilgi vermemeyi tercih ettiği gözlemlenmektedir. *Tan* gazetesine göre Fuat Köprülü’nün açılış konuşmasını takiben Sadettin Nüzhet Ergun bir konferans vermiş, fakülte öğrencilerinden bazıları Halk ve Divan şairlerinin kıyafetlerine “bürünerek” sahnede “temsili geçit resmi” yaptıktan sonra şairlerin şiirlerini okumuştur. Adnan Saygun’un müzik hakkında-

29 Tan, “Edebiyat Gecesi,” *Tan*, 5 İkincikanun [Ocak] 1937, s. 2.

30 Cumhuriyet, “Edebiyat Gecesi: Toplantı Çok Muvaffakiyetli Oldu,” *Cumhuriyet*, 6 İkincikanun [Ocak] 1937, s. 2.

31 Hikmet Feridun Es, edebiyat gecesinden birkaç gün sonra Halid Ziya Uşaklıgil, Hüseyin Cahit Yalçın, Şükûfe Nihal, Ahmet Muhip Dıranas, Hamamizade İhsan’ın görüşlerine başvurmuştur. Şükûfe Nihal, edebiyat gecesinde Ahmet Hamdi Tanpınar’ın konuşma yapacağını, ancak önceki konuşmaların uzamasından dolayı bunun gerçekleşmediğini belirtmektedir (Şükûfe Nihal, “Edebiyat Gecesi ve Edipler,” Konuşan: Hikmet Feridun Es, *Akşam*, 9 Kanunusani [Ocak] 1937, s. 7.

ki konuşmasının ardından Ali Nihat Tarlan, Divan edebiyatının dönemlerini anlatmış ve Fazıl Ahmet Aykaç sahneye çıkararak bir şiir okumuştur.³² *Haber* gazetesi ise Fazıl Ahmet Aykaç'ın şiir okumasından bahsetmemiştir.³³ Tüm bu farklılıklar göstermektedir ki edebiyat gecesi hakkında yayımlanan haberlerin güvenilirliği konusunda ciddi şüpheler bulunmaktadır. Haberlerin farklı kaynaklardan toplandığı, farklı yazarlar tarafından yazıldığı göz önüne alındığında söz konusu haberlerin doğruluğunun sorgulanması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Edebî toplantıların basın tarafından ele alınması, haber kaynaklarına dayalı olarak yapılan bir işlemdir ve tarafsızlık içermesi gereklidir. Ancak *Tan*, *Cumhuriyet* ve *Haber* gazeteleri, edebiyat gecesindeki konuşmacıların sunumlarına dair kapsamlı bir gözlem sunmaktan ziyade sadece bilgi vermeyi tercih etmişlerdir. Bu nedenle adı geçen gazetelerin eleştirel bir tutum sergilemediği, gözlemci bir tutum benimsedikleri belirtilmelidir. Öte yandan *Açık Söz* gazetesi de edebiyat gecesinin hemen ardından olumsuz eleştirilerde bulunarak sonraki günlerde ayrıntılı bir yazı yayımlayacaklarını açıklamıştır.³⁴ Bu durum, gazetelerin edebiyat etkinliklerine nasıl yaklaştıklarına dair sergiledikleri farklı tutumları göstermektedir.

Edebiyat gecesi üzerine yapılan ilk haberlerin içeriği, gazeteler arasında farklılık gösterse de genellikle olumludur ve bu haberlerde teşvik edici bir ton hâkimdir. Buna karşın bazı gazetelerin 7 Ocak 1937 tarihli haberlerinde edebiyat gecesinde yaşanan aksaklıklar üzerinde daha ayrıntılı bir şekilde durduğu görülmüştür. *Son Posta* gazetesi adına Naci Sadullah; *Tan* gazetesi adına Suat Derviş, *Akşam* gazetesi adına Şevket Hıfzı; *Cumhuriyet* gazetesi adına Feridun Kandemir ve M. Turhan Tan; *Açık Söz* gazetesi adına Abdurrahman Şeref gibi edebiyat gecesini izleyen muhabirlerin değerlendirmeleri bu açıdan önem teşkil etmektedir. Edebiyat gecesini değerlendirme açısından söz konusu gazeteler iki gruba ayrılabilir. *Cumhuriyet* ve *Akşam* gazeteleri, gece hakkında övgü

32 Tan, "Edebiyat Gecesinde Halk ve Divan Şairlerine Temsili Bir Geçit Resmi Yaptırıldı," *Tan*, 6 İkincikanun [Ocak] 1937, s. 1-/8.

33 Haber/Akşam Postası, "Edebiyat Gecesi Dün Muvaffakiyetle Yapıldı," *Haber/Akşam Postası*, 6 İkincikanun [Ocak] 1937, s. 3.

34 Açık Söz, "Edebiyat Gecesi," *Açık Söz*, 6 İkincikanun [Ocak] 1937, s. 1/3.

dolu sözler sarf ederken *Son Posta*, *Tan* ve *Açık Söz* gazeteleri geceye yönelik ağır eleştirilerde bulunmuşlardır. Geceye dair bu iki farklı tavrı değerlendiren *Haber/Akşam Postası* gazetesinin “SUS” müstearını kullanan yazarı ise geceye katılamadığı için sabah gazetelerindeki haberlerden bilgi edinmek istediğini ifade ettikten sonra haberlerin birbirini olumsuzlaması yüzünden ne düşüneceğini bilemediğini belirtmiştir: “Bu görüşler arasındaki ayrılık ne kadar garip, hangisi doğru söylüyor acaba?” şeklinde bir itirafta bulunarak gazeteler arasındaki söylem farklılıklarına dikkat çekmiştir.³⁵

Cumhuriyet ve *Akşam* gazetesi muhabirleri, edebiyat gecesinin program ve örgütlenme bakımından oldukça iyi hazırlandığını düşünmektedir. Şevket Hıfzı (Şevket Rado) *Akşam* gazetesinde yayımlanan uzun yazısında, genç yazarlarla edebiyat dünyası arasındaki iletişimde hayati bir rol oynayan edebiyat gecesine öncülük eden öğrenci ve akademisyenlerin emeğini takdir etmiştir. Hıfzı, edebiyat gecesinin verimli geçtiğini, bu sayede katılımcıların edebiyat dünyasındaki gelişmeleri yakından takip ettiğini ifade ettikten sonra gençlerin edebiyat alanında kendilerini geliştirmeleri için bu tür etkinliklerin düzenlenmesinin gerekliliğine dikkat çekmektedir.³⁶ Feridun Kandemir ise *Cumhuriyet* gazetesinde edebiyat gecesini hakkında yayımladığı röportajında, gençlerin kültür ve sanat alanındaki etkinliklere gösterdiği ilginin altını çizerek etkinliğe katılımın önemine değinmiştir:

“Ziyafet de var mı?

“Yoo...”

“Caz, saz filan?”

“Ne münasebet...”

İhtiyar, eski edebiyat hocası, gözlüğünün altından bakarak, yanındaki genç Üniversiteliye Fransız tiyatrosunun geniş methalini tıkamış olan kalabalığı gösterdi ve:

“Öyle ise,” dedi, “bu kalabalığı nasıl toplıyabildiniz?”³⁷

35 SUS, “Edebiyat Gecesi,” *Haber/Akşam Postası*, 7 İkincikanun [Ocak] 1937, s. 3.

36 Şevket Hıfzı (Şevket Rado), “Edebiyat Gecesi Çok Rağbet Gördü,” *Akşam*, 7 İkincikanun [Ocak] 1937, s. 12-13.

37 Feridun Kandemir, “Edebiyat Gecesinin Bıraktığı Akisler,” *Cumhuriyet*, 7 İkincikanun [Ocak] 1937, s. 6.

Feridun Kandemir, gece boyunca yaşanan aksaklıklara ve gençlerin tecrübesizliğinden kaynaklanan hatalara odaklanmak yerine gençlerin başarılarına vurgu yapmıştır. Onların edebiyat ve sanat dünyasına olan ilgilerinin gelecekte daha da artacağına olan inancını belirtmiştir. Edebiyat gecesinin tanıklarından biri olan M. Turhan Tan da Feridun Kandemir gibi edebiyat gecesinin başarısından söz etmiştir. Yazısının başında, salona girerken kurduğu “Daha uzaktan gençliğin şen ve gür sesi duyuluyordu, edebiyat gecesinin neşesini müjdelere gibi görünen bu sesin cazibesine yüreğimi kaptırarak ilerledim,” cümlesiyle gençlerin enerjisine katıldığını dile getirmiştir. Gecenin ilerleyen saatlerinde yapılan konuşmalardan ve eski dönemleri canlandıran gençlerin sahnedeki performansından övgüyle bahsetmiştir.³⁸ Dolayısıyla *Cumhuriyet* ve *Akşam* gazetelerinin muhabirleri, edebiyat gecesinde eksikliklerin olduğunu tespit etmelerine rağmen bu durum üzerinde pek durmayarak bu tür etkinliklerin kültür, sanat hayatına önemli katkılar sağlayabileceğine odaklanmışlardır.

Tan, Açık Söz, Son Posta gibi gazetelerin muhabirleri ise edebiyat gecesini eleştirel bir şekilde değerlendirmiştir. Üç gazetenin muhabiri, geceyi düzenleyen ekibin tecrübesizliğinden kaynaklanan sorunların farkında olmalarına karşın gelecekte yapılacak etkinliklerde bunların yaşanmaması için görüşlerini paylaşmıştır. Türkiye’de daha önce benzeri yapılmadığı için eksikliği çok fazla hissedilen böyle bir etkinliğe katılmaktan oldukça heyecan duyan üç muhabir, edebiyat gecesinin eleştirisini yapmadan önce gecenin programı hakkında bilgi vermiş ve ardından örgütlenmenin zayıf yönlerini belirtmişlerdir. Dolayısıyla muhabirlerin görüşleri ekseninde edebiyat gecesine dair eleştiriler şu maddeler hâlinde toplanabilir:

- Akademisyenlerin konuşmalarının uzun olması. Bir konferansın bir veya bir buçuk saat sürmesinin dinleyicilere bıkkınlık vermesi
- Eski şairlerin şiirlerini okuyan öğrencilerin tecrübesizliğinden dolayı telaffuz hataları yapması ve şiirleri tekdüze okuması
- Seçilen şiirlerin karakteristik olmaması

38 M. Turhan Tan, “Edebiyat Gecesi,” *Cumhuriyet*, 7 İnkıcanun [Ocak] 1937, s. 5.

- Öğrencilerin makyajlarının kötü yapılması
- Gecenin düzenlenmeden önce basına tutarsız bilgiler verilmesi
- Gece düzenlenirken eşgüdümün kötü olması
- Gecenin herkese açık olmasından dolayı tanınmış isimlere yer bulmakta zorluk yaşanması
- Yeni veya meçhul kalan şairlerin tanıtımı yerine bilindik şairlerin şiirlerinin okunması

Üç muhabirin edebiyat gecesiyle ilgili eleştirilerinde bu tarz ortak noktaların olması, muhabirlerin bu konu hakkında birlikte çalıştıkları izlenimi vermektedir. Bu üç muhabir, öğrencilerin eski dönem kıyafetleriyle sahneye çıkarak şiir okumalarından dolayı edebiyat gecesini “edebiyat müsameresi” şeklinde tanımlamışlardır. Nitekim Suat Derviş’in, edebiyat gecesinin nasıl düzenlenmesi gerektiği konusundaki görüşleri oldukça önemlidir. Suat Derviş, bu etkinliğin edebiyat kamusunu altı ay boyunca ele geçirecek şekilde hazırlanarak gecenin yeni yazarların eserlerinin okunmasını ve yorumlanmasını sağlayacak şekilde tasarlanması gerektiğini belirtmektedir. Bu düzenleme, edebiyat alanında yeni yazarların keşfedilmesine ve tanınmasına yardımcı olacaktır.³⁹ Naci Sadullah da ideale yakın bir edebiyat gecesinin tasvirini sunarak yazısına başlamıştır: Öyle ki onun “Bir salon... Sahnesinde bir kürsü. Kürsü karşısındaki koltuklarda edebiyatın meşhur kahramanları. Daha arkalarda ve localarda edebiyatın amatör heveskârları, talebeler...” şeklindeki ifadesi edebiyat gecesinin “klasik mektep kitaplarında” yer alan tariflere benzemeyen özgün tarafını vurgulamıştır. Edebiyat gecesine katılan yazar, kürsüde dönemin edebiyatının avantaj ve dezavantajlarına dair görüşlerini ortaya koyduktan sonra edebiyatın “marazi” sorunlarının kaynağını tanımlayarak tedavi yöntemlerini de sıralamalıdır.⁴⁰ Ardından diğer bir yazarın sahneye çıkıp önceki yazarın çözümlemesine itiraz etmesi, farklı tanı ve tedavi yöntemleri sunması üzerine edebiyatçıların “edibane bir savaşa” girişmesi gerekti-

39 Suat Derviş, “Edebiyat Gecesi mi? Hayır Buna Ancak Müsamere Adını Verebileceğiz,” *Tan*, 7 İkincikanun [Ocak] 1937, s. 8.

40 Naci Sadullah, “Edebiyat Gecesi Edebi Günah Çıkarma Gecesi Oldu,” *Son Posta*, 7 İkincikanun [Ocak] 1937, s. 7.

ğini belirtmiştir. Böylece “Müsademe-i efkârden, barika-i hakikat doğuyor” diyerek edebiyatçıların birbirlerinin eserlerine dair yaptıkları çıkarımların, tahlillerin okurlar/dinleyiciler için ufuk açıcı taraflarının olacağını vurgulamıştır. Dolayısıyla edebiyatın güncel sorunlarına dair farklı bakış açılarının tartışılacağı bir ortam yaratılmış olacaktır. Bütün bunlar değerlendirildiğinde Suat Derviş, Naci Sadullah ve Abdurrahman Şeref gibi isimler tarafından edebiyat geceleri etkinliğinin tartışma ve eleştiri geceleri olarak algılandığı sonucu ortaya çıkar. Bu toplantılara katılan liseli ve üniversiteli gençlerin önünde bir yazarın diğer yazarlar tarafından eleştirilmesi, eserlerindeki eksik tarafların veya sorunların açığa çıkarılması düşüncesi, yalnızca o dönemde değil günümüzde bile gerçekleşmesi güç bir duruma işaret etmektedir.

Edebiyat gecesini tartışmalarına yoğun ilgi gösteren dönemin gazetelerinde, 7 Ocak 1937 tarihinden sonra dahi gece hakkında pek çok yazıya yer verilmiş, geceyle ilgili anketler bile düzenlenmiştir. Kısacası edebiyat gecesine dair tartışmalar, dönemin gazeteleri için oldukça verimli bir malzemeye dönüşmüştür. *Son Posta* gazetesi yazarlarından Burhan Cahit Morkaya da “Sabah-tan Sabaha” adlı köşesindeki “Bir Gece” başlıklı yazısında, birçok kişi tarafından aşırı anlamlar yüklenen edebiyat gecesinin gazeteler için eğlenceli bir “malzeme” olduğunu vurgulamış; edebiyat gecesini hazırlayan öğrenci ve akademisyenlerin samimi olduklarını düşündüğü için yaptıkları işten dolayı “gayr-i mesul” olmaları gerektiğinin altını çizmiştir.⁴¹ Suat Derviş’in idaresinde çıkan *Yeni Edebiyat* dergisi de yazar ve şairlere edebiyat gecesinin nasıl olması gerektiğine dair iki sayı sürecek bir anket düzenleyecektir. Ankete sırasıyla Niyazi Ahmet Banoğlu, Vahdet Gültekin, Şevket Hıfzı, Cahit Sıtkı Tarancı, Naci Sadullah, Elif Naci, Sabih Alaçam, Münif Fehim, Suat Derviş gibi isimler cevap verir. Söz konusu isimlerin ortak görüşü de edebiyatın, şiirin adının geçtiği her etkinliğin daha ciddi bir biçimde düzenlenmesi, bu ciddiyetin olmadığı etkinlikleri yapmaktan imtina edilmesi gerektiği yönündedir.⁴²

41 Burhan Cahit Morkaya, “Bir Gece,” *Son Posta*, 8 İkincikanun [Ocak] 1937, s. 1.

42 *Yeni Edebiyat*, “Edebiyat Gecesi Nasıl Olmalı? [1],” *Yeni Edebiyat*, 1 Şubat 1937, S. 3, s. 1-2. *Yeni Edebiyat*, “Edebiyat Gecesi Nasıl Olmalı? [2],” *Yeni Edebiyat*, 1 Mart

Edebiyat gecelerine basında geniş bir yer ayrılması, kültür sanat faaliyetleri konusunda yeni gelişmelere karşı ihtiyacın bir yansıması biçiminde değerlendirilebilir. Cumhuriyet döneminde yetişen yeni nesil, edebiyata farklı bir gözle bakarak sanatın geniş kitlelere ulaştırılması için yapılacak etkinliklere ilgi göstermiştir. Edebiyat geceleri, edebiyat eserlerinin tanıtılması, yorumlanması ve eleştirilmesi için önemli bir araç olduğu gibi bu tür etkinlikler, farklı sanat dallarının bir araya getirilmesine zemin oluşturarak sanatsal anlamda zengin bir ortam yaratmıştır. İnsanların sanatla iç içe olmasını, kültür-sanat faaliyetlerine katılımlarının artmasını sağlayarak toplumun sosyo-kültürel düzeyinde yükselmelerin yaşanmasına vesile olmuştur. Edebiyat geceleri, aynı zamanda edebiyatın farklı bakış açılarıyla ele alınmasına da hizmet etmiştir. Zira farklı düşüncelerin ortaya çıktığı ve yeni edebî yönelimlerin tartışıldığı bu etkinlikler, eleştirel düşüncenin gelişmesine ve okuma kültürünün yaygınlaşmasına katkıda bulunmuştur.

Şehir Tiyatrosu'nun Şiir Matinesi

Türkiye'de şiir matinesi düşüncesinin yerleşmesinde Comédie-Française sanatçılarının tiyatro temsilleri vermek üzere turneye çıkmasını önemli bir katkısı olmuştur. Bu tiyatro topluluğunun Balkanlardan başlayıp Yakın Doğu'da son bulacak turnesinde Zagreb, Budapeşte, Bükreş, Atina, Belgrat, Sofya, İstanbul, Ankara, Şam ve Beyrut gibi çeşitli şehirlerde sahne alması planlanmıştır. Tiyatro topluluğu, beş hafta sürecek temsiller için gerekli olan tüm kostümleri ve dekorları yanlarında taşımış ve bu süre içindeki dağarcıklarını da belirlemiştir. Comédie Française'in dağarcığı Moliere, Jean Racine, Alfred de Musset, Prosper Mérimée'in oyunlarından oluştuğu gibi "Fransız klasik ve muasır şairlerinin seçilmiş eserleri"ni de içermektedir.⁴³ 29 Mart 1940 tarihinde İstanbul'a varan Comédie Française, 30 Mart'tan itibaren temsillerine başlar. Aynı gün "Fransız tiyatro ve edebiyat sanatının güzel bir örneği olarak" nitelendirilen bir şiir matinesi de düzenlenir ve bu şiir matinesine üniversite gençliğinin de katılabilmesi

1937, S. 4, s. 2.

43 Akşam, "Fransız Sanatkârları Geliyorlar," Akşam, 9 Mart 1940, s. 2.

için 180 kişilik bilet ayrılır⁴⁴ Comédie Française sanatçılarının İstanbul'daki gösterilerinin ardından Ankara'ya doğru yola çıktıkları ve 2-4 Nisan 1940 tarihleri arasında gerçekleştirilen tiyatro temsillerinden sonra 5 Nisan 1940 tarihinde Ankara Halkevi'nde bir şiir matinesinde sahne aldıkları kaydedilmiştir. *Ulus* gazetesi tarafından yapılan haberde, matinede şiirleri okunacak şairlerin isimlerinin yanı sıra bu şiirleri okuyacak sanatçıların isimlerine de yer verilmiştir:

Pierre de Ronsard: "Sonnet à Marie," "L'amour pique" (Françoise Delille).

La Fontaine: "La Femme Noyee" (Maurice Chambreuil); "Le Corbeau et le Renard," "Le Vieux Chat et la Jeune Souris" (Catherine Fontenay); "Les Deux Pigeons," "Germaine Rouer," "La Cigale et la Fourmi" (Jean Yonnell)

Alphonse de Lamartine: "Le Lac" (Julien Bertheau)

Alfred de Musset: "Mimi Pinson" (Françoise Delille); "Le Rideau de ma Voisine" (Jeanne Sully)

Stances à Ninan, (Jean Yonnell)

Alfred de Vigny: "La Mort du Loup" (Pierre de Rigoult)

Victor Hugo: "A Villequier" (Maurice Chambreuil)

Marceline Desbordes-Valmore: "Les Séparées, Les Roses de Saadi" (Marie Bell)

Charles Baudelaire: "Recueillement" (Jean Yonnell)

Paul Verlaine: "Le ciel est par dessus le toit, Gaspard Hauser chante" (Aimé Clariond)

Arthur Rimbaud: "Le dormeur du Val" (Aimé Clariond)

Jules Laforgue: "Complainte du pauvre jeune homme" (Julien Bertheau)

Paul Valéry: "Poème" (Jean Yonnell)

Paul Fort: "Le Bonheur," "Louis Seigner," "Ballade" (Aimé Clariond)

Paul Claudel: "La vierge à midi" (Françoise Delille)

Anna de Noailles: "Le Pays" (Germaine Rouer) ⁴⁵

44 Akşam, Comédie Française Cumartesi Günü Bir Matine Verecek," *Akşam*, 24 Mart 1940, s. 3.

45 *Ulus*, "Yarınki Şiir Matinesi," *Ulus*, 4 Nisan 1940, s. 2.

Ulus gazetesi 5 Nisan 1940 tarihli sayısında matinede okunacak olan bazı şiirleri Fransızcalarının yanına Türkçe çevirisini ekleyerek okuyucularına sunmuştur.⁴⁶

Comédie Française sanatçılarından etkilenerak şiir matinesi düzenlemek isteyen İstanbul Şehir Tiyatrosu, kurumun yayın organı olan *Türk Tiyatrosu* dergisi aracılığıyla bu haberi okuyucuya duyurmuştur. Böylece “şiir matinesi,” kavram olarak ilk kez 1 Ekim 1940 tarihinde *Türk Tiyatrosu* dergisinde kullanılmıştır. Dergi yönetimi Batı’da birçok devlet ve şehir tiyatrosunun uyguladığı bir geleneğe atıfta bulunarak bu kavramı tercih etmiştir, zira Avrupa’da yaşlı ve genç edebiyatçıların eserlerinin üst düzey sahne sanatçıları tarafından okunduğu haftalık şiir matineleri düzenlenmektedir. Bu matinelerin, dinleyiciler tarafından “vecd ve heyecan içinde” takip edildiği, “bedii ihtiyaçlarını tatmin ettiği” bir konser gibi algılandığı da ifade edilmektedir. *Türk Tiyatrosu* dergisi, bu önemli kültür ve sanat etkinliğinin kapsamı ve önemine dair okurlarını bilgilendirdikten sonra İstanbul Şehir Tiyatrosu’nun şiir matinesi düzenleme niyetine yer vermiştir.⁴⁷ Bir tiyatro oyunu gibi düşünülen şiir matinesiyle izleyicinin zevk almasının yanı sıra ülkenin kültürel ve sanatsal gelişimine de katkı sağlaması hedeflenmektedir. Dergi, bu matinenin amacını vurguladıktan sonra programa ilişkin ayrıntılar paylaşarak Divan edebiyatından Edebiyat-ı Cedide dönemine kadar pek çok yazarın/şairin seçme şiirleri/nesirleri sanatçılar tarafından okunacağı, her edebiyatçının eserinin kısa bir özetinin sunulacağı bilgisini vermiştir.⁴⁸ *Türk Tiyatrosu* dergisinin 1 Kasım 1940 tarihli sayısında yayımladığı “Edebiyat Matineleri” başlıklı yazı, şiir matinesinden “edebiyat matinesi” kavramının ilk kez kullanıldığı yayın olma özelliğini taşımaktadır. Yazıda, yapılacağı ilan edilen edebiyat matinesi hakkında basında çıkan eleştiriler cevaplandırılmış, Şehir Tiyatrosu’nun “eski kültür varlığımızın değerli eserlerini” halkla buluşturmak için çalışacağına dikkat çekilmiştir.

46 Ulus, “Bugünkü Şiir Matinesinde Comédie Française Artistleri Tarafından Okunacak Bazı Şiirler,” *Ulus*, 5 Nisan 1940, s. 2.

47 Türk Tiyatrosu, “Şiir Matinelerimiz,” *Türk Tiyatrosu*, 1 Birinciteşrin [Ekim] 1940, S. 119, s. 16.

48 Türk Tiyatrosu, “Şiir Matinelerimiz,” *Türk Tiyatrosu*, 1 Birinciteşrin [Ekim] 1940, S. 119, s. 16.

Edebiyat matinelерinde bazı edebiyatçıların reklamlarının yapılacağına dair çıkan eleştirilere karşı bir savunma yapılmıştır. Edebiyat matinelерinin halkla buluşmasının önemi belirtildiği gibi edebî eserlerin incelenmesi, değerlendirilmesi görevinin üniversiteye, işin ehline bırakılması gerektiği vurgulanmıştır. Şehir Tiyatrosu tarafından düzenlenen edebiyat matinelерinin hedef kitlesi olarak öğrencilerden ziyade “iş ve yaş çağı üniversiteye, mektebe gitmeye mâni olan, fakat buna rağmen daima okumak, görmek ve öğrenmek ateşle yanan seyirciler” gösterilir. Söz konusu seyirci kitlesine hitaben yapılan açıklamalar, edebiyat matinelерinin amacını ve önemini vurgulamaktadır.⁴⁹ Seyirci kitlesinin okula gitmeyen/gidemeyen kişilere yönelik olması dikkat çekmektedir. Zira öğrencilerin bu tür etkinliklere ulaşabilme imkânı olduğundan okulla ilişkisi olmayan kişileri bu tarz etkinliklerle buluşturma düşüncesinin gündeme gelmesi önem arz etmektedir. Esasında bu düşünce, Cumhuriyet’in bütün vatandaşları kapsayıcı bir biçimde eğitmek ve kültür düzeyini artırmak için verdiği mücadeleye bir örnektir.

Türk Tiyatrosu dergisi, edebiyat matinesi konusunda edebiyatçıların görüşlerini sorduğu bir anket de gerçekleştirmiştir. Peyami Safa, Halid Ziya Uşaklıgil, Burhan Felek, Sadri Ertem, Refik Ahmet Sevengil, Yaşar Nabi Nayır ve Necip Fazıl Kısakürek gibi isimler ankete katılarak Şehir Tiyatrosu’nun edebiyat matinesi yapma düşüncesine destek vermiştir. Ankete katılan Peyami Safa, o dönemde tiyatro ile edebiyat arasındaki kopukluğun ortadan kaldırılması için bu sanatların yakınlaşabilmeleri için yapılması gerekenlere dikkat çekmiştir.⁵⁰ Halid Ziya Uşaklıgil, Refik Ahmet Sevengil gibi yazarlar ise edebiyat matinelерinin programı konusunda düşüncelerini belirtmiştir. Halid Ziya Uşaklıgil, eski ve yeni şairleri bir tasnife tabi tutmak yerine “şair ve edipleri mensup oldukları devri ve mesleği kısaca işaret ederek intihap olunan eseri” okutmanın daha yararlı sonuçlar vereceğini ifade etmiştir.⁵¹ Refik

49 Türk Tiyatrosu, “Edebiyat Matineleri,” *Türk Tiyatrosu*, 1 İkinditeşrin [Kasım] 1940, S. 120, s. 3.

50 Peyami Safa, “Edebiyat Matineleri,” Konuşan: Türk Tiyatrosu Dergisi, *Türk Tiyatrosu*, 1 İkinditeşrin [Kasım] 1940, S. 120, s. 4.

51 Halid Ziya Uşaklıgil, “Edebiyat Matineleri,” Konuşan: Türk Tiyatrosu Dergisi, *Türk Tiyatrosu*, 1 İkinditeşrin [Kasım] 1940, S. 120, s. 4.

Ahmet Sevensil de edebiyat matinelindeki seansların “küçük hikâyeler günü, şiir günü, muhtelif romandan okunacak parçalar günü” gibi belirli bir çerçeve içinde olmasının ve “her seansta aralarında duygu, düşünce ve zevk birliğı olan eserler[in]” bir araya getirilmesinin daha faydalı olacağını söylemiştir.⁵²

Ankete katılanlar arasında Necip Fazıl Kısakürek’in görüşü dikkat çekicidir. Comédie Française tarafından düzenlenen “şiir matineleri” adı altındaki etkinlikleri, bu matinelerde şiirin yanı sıra önemli nesir parçalarının da okunacağı düşüncesiyle daha kapsayıcı bir yapıya sahip olan “edebiyat matineleri” şeklinde değiştirilmesinin gerektiğini belirtmiştir. Bununla birlikte ankete katılan diğer yazarlardan farklı olarak çağdaş yazarlar arasından Yahya Kemal, Mehmet Akif Ersoy, Halide Edib Adıvar, Ahmet Kutsi Tecer, Falih Rıfkı Atay gibi yazarların eserlerinden örneklerin verilmesini de önermiştir.⁵³ Kısacası Necip Fazıl Kısakürek’in ifade ettiğı “edebiyat matinesi” kavramı; Comédie Française’in düzenlediğı şiir matinelereinden esinlenerek doğmuş, daha geniş kapsamda İstanbul Şehir Tiyatrosu tarafından kullanılmıştır. Bu nedenle, edebiyat matinelereinin tanıtımında ve yaygınlaştırılmasında Şehir Tiyatrosu dramaturgu Muhsin Ertuğrul’un önemli bir rolü olduğu söylenebilir.

Comédie Française sanatçıları, sonraki yıllarda da İstanbul ve Ankara’da gösterilerini sunduğı gibi şiir matinelere de düzenlemiştir. 28 Nisan 1947 tarihinde Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi konferans salonunda “yüzleri bilgi ışığıyla, sanat sevgisiyle parlıyan çok kalabalık bir dinleyici kitlesi önünde, gençliğe güzel bir şiir ziyafeti” vermiştir. Bu özel etkinlikte, oyuncular Victor Hugo’nun “Paris,” Paul Fort’un “La Ronde,” Francis Jammes’in “La Jeune fille,” Guillaume Apollinaire’in “La Pont Mirabeau” ve Jules Laforgue’un “Complainte de la lune en province” adlı şiirlerini ustaca okumuşlardır. Şiir matinesinin ardından Fransız sanatçıları; üniversite gençleriyle canlı, neşeli ve samimi sohbetler gerçekleştirmiştir.⁵⁴

52 Refik Ahmet Sevensil, “Edebiyat Matinelere,” Konuşan: Türk Tiyatrosu Dergisi, *Türk Tiyatrosu*, 1 İkinciteşrin [Kasım] 1940, S. 120, s. 5.

53 Necip Fazıl Kısakürek, “Edebiyat Matinelere,” Konuşan: Türk Tiyatrosu Dergisi, *Türk Tiyatrosu*, 15 İkinciteşrin [Kasım] 1940, S. 120, s. 6.

54 Lutfi Ay, “Şiir Matinesi ve Tartuffe,” *Ulus*, 29 Nisan 1947, s. 3.

Bir sonraki Comédie Française gösterimi ise 27 Ocak 1952 tarihinde Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi konferans salonunda gerçekleştirilmiştir. Üniversite öğrencilerinin takip ettiği gösterimde Comédie Française sanatçıları; Pierre Corneille, Pierre de Ronsard, François Villon, La Fontaine, Victor Hugo, Alfred de Musset, Gérard de Nerval, Charles Baudelaire, Charles Cros, Guillaume Apollinaire, Jean Cocteau gibi Fransız şiirinin önemli isimlerinin eserlerinden parçalar okumuştur.⁵⁵

Görüldüğü üzere Comédie Française sanatçıları aracılığıyla “şiir matinesi” kavramı Türkiye’de kullanılmaya başlamış, ardından Necip Fazıl Kısakürek’in önerisiyle bu kavramın yerini “edebiyat matinesi” kavramı almıştır. Ancak bu kavramların basın tarafından kullanımının yaygınlaşması 1950’li yıllardan sonra gerçekleşecektir. Bir sonra başlıkta ayrıntılı şekilde ele alınacak olan edebiyat matinesi etkinliklerinin ilk geniş çaplı gösteriminin 27 Ocak 1940 tarihinde, Comédie Française sanatçılarının Türkiye’ye turneye gelmesinden yaklaşık 3 ay öncesine ait olduğunun altını çizmek gerekir. Bu durum, etkinliğin içeriğinin tamamen şiir matinesi/edebiyat matinesi özellikleri taşımasına rağmen isimlendirmenin henüz yapılmamış olduğu belirtilmelidir.

Edebiyat Matinelerinin Seyri

1930’lu yıllarda Türkiye’de edebiyat, geniş kitlelere ulaşılmasında önemli bir dönemece girmiştir. Halkevleri, Edebiyat Fakülteleri ve İstanbul Şehir Tiyatrosu gibi kurumların çabaları ve basının da desteğiyle edebiyatın kitleler arasında popülerlik kazanması sağlanmıştır. Bu çabalar 1940’lı yıllardan sonra da devam etmekle birlikte bu etkinliklerin içinde “edebiyat matineleri” adı verilen, edebiyatı temel alan etkinliklerin oluşmasıyla yeni bir kültürel faaliyet alanı ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda 1940’lı yıllardan itibaren edebiyat matineleri giderek yaygınlaşmış ve önem kazanmıştır. 1970’li yıllara gelindiğinde ise sosyo-kültürel ve siyasi değişimlerin yanı sıra, edebiyatın işlevsel anlamda değişmesiyle edebiyat matineleri sona ermiştir.

⁵⁵ Ulus, “Fransız Trupunun Şiir Matinesi,” *Ulus*, 28 Ocak 1952, s. 2.

Edebiyat Matinelerinin Başlaması

Edebiyat matinelere, çağdaş Türk şiiri, hikâyesi ve denemelerinden seçilen örnek eserlerin edebiyatçılar tarafından kitlelere aktarıldığı etkinlikler olarak tanımlanabilir. Özellikle lise ve üniversite öğrencilerinin yoğun ilgi gösterdiği bu etkinliklerde, halkın büyük bir katılımı da olmuştur.

Edebiyat matinelerinin ilk örneği Eminönü Halkevi tarafından başlatılmış, ardından diğer Halkevleri tarafından da benzer niteliklerde etkinlikler düzenlenmiştir. Eminönü Halkevi'nin 1938-1940 yılları arasındaki iki yıllık çalışma bilançosunda, Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi'nin faaliyetleri hakkında bilgi yer alan verilere göre genç şairler için bir gece düzenlemek ve onları yeni nesillere tanıtmak amacıyla 22 Aralık 1939 tarihinde bir toplantı yapılmıştır.⁵⁶ Bir toplantıda alınan kararın ardından 27 Ocak 1940 Cumartesi günü saat 20.30'da Eminönü Halkevi'nde "Genç Şairler Gecesi" düzenlenmiştir.⁵⁷ Gecede, "İngilizlerin meşhur müsteşriklerinden olan Sir Denison Ross ve oldukça kalabalık bir gençlik kütlesi" hazır bulunmuştur. Bu etkinlikte Eminönü Halkevi Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi Başkanı Halit Bayrı tarafından edebiyat hakkında verilen konferansın ardından genç şairler şiirlerini okumuştur. Ayrıca, dönemin önde gelen isimlerinden Sadri Ertem ile Vâlâ Nurettin de geceye katılmıştır.⁵⁸ Gerçek anlamda bir edebiyat matinesi biçimine sahip olan bu etkinlik, kültür sanat dünyasında önemli bir yere sahiptir. Edebiyat matinesine katılan şairlerin gecede okudukları şiirlerin bir kitapçık hâlinde basılması ise etkinliğin bir diğer özelliğidir. Bu durumun Türkiye'deki edebiyat matinelere açısından hem ilk hem de tek örnek olması açısından büyük bir değeri vardır. Edebiyat matinesi sırasında dağıtılan kitapçığın giriş kısmında, etkinliğin yapılışı hakkında ayrıntılı bilgi verilir. Bunlar arasında, etkinliğin konusu ve amacı gibi temel bilgiler bulunur:

Genç şairlerimizi edebiyat alemimize daha yakından tanıtmak için Halkevimizde bir "Genç Şairler Gecesi" yapmağı düşündük.

56 Eminönü Halkevi, *Eminönü Halkevi 1938-1940*, İstanbul: Kenan Basımevi, 1940, s.14.

57 Son Posta, "Genç Şairler Gecesi," *Son Posta*, 27 Kanunusani [Ocak] 1940, s. 2.

58 Son Posta, "Halkevi'nde Genç Şairler Gecesi," *Son Posta*, 28 Kanunusani [Ocak] 1940, s. 4.

Bunun için de mecmua ve gazetelerde şiirlerine tesadüf ettiğimiz ve İstanbul'da bulunan genç şairlerimizi bu mevzu üzerine konuşmak üzere evimize davet ettik. Davetimize icabet edenler fikrimizi tasvib ettiler ve bu gecenin yapılmasına böylece karar verildi.⁵⁹

Edebiyat matinesine katılan ve ayrıca kitapçıkta isimleri yer alan şairler arasında Emin Ülgener, Fethi Tevet, İbrahim Zeki Öcal, İhsan Hınçer, İsmet Kür, Kâzım Feyzi Ozaner, Celâl Sılay, M. Uluğ Turanlıoğlu, Mustafa Seyit Sutüven, Necibe Kızılay, Rıfat Ilgaz ve Ziya Vehbi Altürk bulunmaktadır. Kitapçıkta her bir şairin doğum tarihi, doğum yeri ve eğitim hayatı hakkında bilgi verildikten sonra şiirlerinin yayımlandığı süreli yayınların isimleri de yer almaktadır. Eminönü Halkevi tarafından gerçekleştirilen edebiyat matinesi, diğer Halkevleri tarafından da benimsenerek yapılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda Şehremini Halkevi ve Ankara Halkevi ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Özellikle 26 Nisan 1941 tarihinde Şehremini Halkevi'nin düzenlediği matinelere, bu geleneğin en özel örnekleri arasındadır. Matineye Celâl Sılay'ın konferansı ile başlanmış, ardından ünlü şair Asaf Halet Çelebi "matbuatta uzun dedikodular yapan meşhur şiirlerini" dinleyicilerle paylaşmıştır. Daha sonra "Oscar Wilde gibi sahneye çıkan" Sabahattin Kudret Aksal ve "Poem Aforizma" tarzındaki şiirleriyle Arif Dino, dinleyicilere unutulmaz bir akşam yaşatmıştır.⁶⁰

Ankara Halkevi de edebiyat matinelere konusunda önde gelen merkezlerden biridir. Bu salonda 9 Mayıs 1942 tarihinde gerçekleştirilen açılış etkinliği, şair Ahmet Kutsi Tecer tarafından yapılan bir konuşmayla başlamıştır. Matinelerde Abidin Mümtaz Kısakürek, Baki Süha Ediboğlu, Fethi Giray, Halim Yağcıoğlu, İbrahim Zeki Burdurlu, Kemal Ar, Kerim Yund, Mehmet İğnebeci, Mehmed Kemal, Mehmet Necati Öngay, Mithat Erden, Muvaffak Sami Onat, Osman Attılâ, Rıza Polat Akkoyunlu, Suat Taşer, Şinasi Özden, Turhan Oğuzkan ve Ahmet Kutsi Tecer gibi pek çok şair üçer şiir okumuştur. Etkinlikte, diğer matinelere farklı olarak Cahit Beğenç bir hikâyesini ve Naki Tezel de bir masalı

59 Eminönü Halkevi, *Genç Şairleri Gecesi Hatırası*, İstanbul: Arkadaş Basımevi, 1940, s. 1.

60 Akşam, "Şehremini Halkevi'nin Edebiyat Gecesi," *Akşam*, 29 Nisan 1941, s. 5.

dinleyicilerle paylaşmış, böylece katılımcılara edebî türlerin farklı yönlerini keşfetme fırsatı sunulmuştur.⁶¹ Ankara Halkevi'nin edebiyat matinelere, çağdaş edebiyatın tanıtımına ve geniş kitlelerde edebiyat bilincinin oluşmasına önemli katkıda bulunmuştur.

20 Nisan 1944 tarihinde Behçet Kemal Çağlar'ın konferansının ardından başlayan bir başka edebiyat matinesi de seçkin bir kalabalığın katılımıyla Ankara Halkevi'nin büyük salonunda gerçekleştirilir. Bu etkinlikte, Ankara'nın genç şairleri Şinasi Özen, Osman Atilla, Turhan Oğuzkan, Nüzhet Erman, Ceyhun Atuf Kansu, Ziya İlhan, İbrahim Zeki Burdurlu, Zeki Koruma, Lütfi Kanak, Yaşar Özbayrak, Sabahattin Teoman, Şaban Özün, Ziya Şenses, Mehmet Çağlar, Kemal Ün, Necati Öngay, Necati Sayar, Cemal Oğuz, Abidin Kısakürek, Nedim Öncül, Avni Özbenli, Mehmet Çınarlı, Reşat Timuroğlu ve Salahattin Ertürk gibi isimlerin şiirleri dinlenmiştir.⁶² Bu dönemde sık sık düzenlenecek olan bu etkinlikler, Ankara'daki edebiyat ortamının zenginleşmesine katkı sağladığı gibi çağdaş şairlerin tanıtılmasına da fırsat sunmuştur.

1 Mayıs 1944 tarihli *Ülkü* dergisinde M. Eren imzasıyla "Ankara Halkevi'nde Şiir Gecesi" adıyla yayımlanan yazıda, Ankara'da şiir gecelerinin ortaya çıkışı hakkında bilgi verilmektedir. Yazıda, *Ülkü* dergisinin idarehanesinde cumartesi günleri bir araya gelerek sanat ve edebiyat hakkında, "bilhassa şiir mevzu üzerinde" münakaşalar yapan ve şiirlerini okuyan Ankaralı genç şairlerin 1943 yılından beri Ankara Halkevi'nde toplantılar yaptığı belirtilmektedir. Edebiyat matinelere dair bu bilgi, Ankara'daki edebiyat matinelere, ortaya çıkış fikrini de göstermektedir. 18 Nisan 1944 tarihindeki edebiyat matinesinde Behçet Kemal Çağlar, "şiirimizin bugün eriştiği olgunluğu ve genç şairleri hususilikleriyle tanıtan bir konuşma" yaptıktan sonra, genç şairler sahneye gelerek şiirlerinden örnekler sunar. Gecede Avni Özbenli, Mehmet Çağlar sazla türküler söylemiş, Behçet Kemal Çağlar da şiirlerinden bazı parçalar okumuştur.⁶³

Ankara Halkevi'nin edebiyat matinelere düzenli aralıklarla gerçekleştirilmeye devam eder. Bu gece etkinliklerinde yalnızca

61 *Ülkü*, "Ankara Halkevi'nde Şiir Gecesi," *Ülkü*, 16 Mayıs 1942, S. 16, s. 118.

62 Ulus, "Halkevimizde Şiir Gecesi," *Ulus*, 20 Nisan 1944, s. 2.

63 M. Eren, "Ankara Halkevi'nde Şiir Gecesi," *Ülkü*, 1 Mayıs 1944, S. 63, s. 4.

çağdaş Türk şiirini temel almaz, aynı zamanda halk şiirini tanıtmak için de edebiyat matineleri düzenlenmiştir. Halk şiirinin tanıtımına dair özel olarak hazırlanan matinelere sahne alan halk şairleri, sazlarıyla birlikte bu kültürün yaygınlaşmasına katkı sunmuştur. Bu doğrultuda Ankara Halkevi Dil ve Edebiyat Şubesi, 28 Şubat 1945 tarihinde düzenlediği matinede halk şairi Ali İzzet Özkan hakkında yapılacak konuşmadan sonra “şair kendi şiirlerinden bazılarını çalıp söyleyecek ve Gündeşoğlu hikâyesinin bir parçasıyla, Koroğlu hikâyesinin Dağıstan kolunu anlatacaktır.”⁶⁴ Benzer şekilde 4 Aralık 1948 tarihinde Ankara Halkevi’nde yapılan etkinlikte Çoruhlu halk şairi Efkâri, sazıyla kendi şiirlerini seslendirmiştir.⁶⁵ Dolayısıyla halk şiirinin yaşatılması ve geleneksel kültürün sürdürülmesi açısından da edebiyat matineleri bu dönemde önemli bir görev üstlenmiştir. Ankara Halkevi’nin edebiyat matinelere, Türk edebiyatı tarihi için önemli bir yere sahip olan bu etkinlikler sayesinde geniş kitlelerde edebiyat sevgisi ve bilinci oluşmuştur.

1940’lı yıllarda Ankara Halkevi dışındaki Halkevleri de şiir gecesi etkinlikleri düzenlemeye başlamıştır. Bunlar arasında Sivas Halkevi, Afyon Halkevi ve Zonguldak Halkevi etkin rol almıştır. 18 Mart 1943 tarihinde Sivas Halkevi’ne konuk alan halk ozanı Ali İzzet Özkan, sohbetin ardından Pir Sultan Abdal, Erzurumlu Emrah, Karacaoğlu, Koroğlu, Kul Mustafa gibi halk ozanlarından parçalar seslendirir.⁶⁶ Afyon Halkevi de düzenlediği edebiyat matinelere ile kültürel birikimi artırmayı ve şiir gibi edebî türlerin yaygınlaşmasını hedeflemiş, nitekim kalabalık bir halk kitlesi hazır bulunmaktadır. Matinelerde yer alan şiir okumalarında, özellikle Halkevi’ne bağlı gençlerin şiire olan merakı göze çarpmakta, gençler etkinliğe yoğun bir katılım göstermektedir. Ayrıca şair Osman Attılâ, “Son Devir Şiirleri” adı altında gerçekleştirdiği konuşmanın ardından kendi şiirlerinden örnekler sunarak katılımcıları etkilemeyi başarmıştır.⁶⁷ Yine Zonguldak Halkevi’nin Ankara Halkevi’yle birlikte hazırladığı edebî etkinlik,

64 Ulus, “Halkevimizde Halk Hikâyeleri ve Şiir Gecesi,” *Ulus*, 28 Şubat 1945, s. 2.

65 Ulus, “Halk Şairi Efkâri Saziyle Şiirlerini Okuyacak,” *Ulus*, 3 Aralık 1948, s. 4.

66 Vehbi Cem Aşkun, “Halkevi’nde Bir Aşk Sohbeti,” *Ülkü*, 1 Mayıs 1943, S. 39, s. 22.

67 Ulus, “Afyon Halkevi’nde Şiir Günü,” *Ulus*, 2 Temmuz 1945, s. 8.

Halkevleri arasında sadece fikir alışverişi ve dayanışmanın olmadığı aynı zamanda edebî ve sanatsal etkinliklerin düzenlenmesi yoluyla bu kurumların iş birliği yaptıklarını kanıtlamaktadır. Bu bağlamda Zonguldak Halkevi'nin bir yıllık programlarına yer verildiği bir yazıda, Ankara'dan çağrılan genç şairlerin ve Zonguldaklı şairlerin katılımıyla 29 Mayıs 1949'da şiir ve sanat etkinliği düzenlendiği ifade edilmiştir.⁶⁸

Ankara'daki edebî etkinlikler üzerinde daha ayrıntılı durmak gerekirse bu etkinlikler için Ankara Halkevi'ne ait salonla Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi konferans salonunun bu etkinlikler için öneminden de bahsedilmelidir. Nitekim Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren Ankara'da otel, pansiyon, konut gibi mekânların sınırlı olması sebebiyle bu iki salon; pek çok kurumun, derneğin, derginin, kulübün “şiir günü” adı verilen etkinliğine ev sahipliği yapmıştır. Ankara Halkevi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Öğrenci Derneği, Türk Kültür Derneği, Türkiye Anadolu Oymağı Ankara Şubesi, Ankara Yüksek Tahsil Talebe Birliği gibi kurum, dernek ve şubeler bu salonları kullanmıştır. Ankara Halkevi'nin 18 Aralık 1948 tarihinde kendi salonunda gerçekleştirdiği edebiyat matinesinin büyük ilgi gördüğü ve salonunun tıklım tıklım dolu olduğu, matineyi *Ulus* gazetesi adına takip eden Cahit Beğenç tarafından aktarılmaktadır. “Şairler Günü” olarak nitelendirilen bu matinenin açılış konuşmasını Behçet Kemal Çağlar gerçekleştirmiştir. Edebiyat matinesinde şairler ve okudukları şiirlerin listesi şu şekildedir: Osman Attilâ “Şadırvan,” “Yar Üstünedir;” Rıza Polat Akkoyunlu “Elveda,” “Cenupta Bahar;” Halil Soyuer “Aman,” “Sen;” Mehmet Çakırtaş “Bugün,” “Yar;” Çetin Altan “Kızlara İstida,” “Yalvarışlar;” Bekir Sıtkı Erdoğan “Binbir Gece,” “Bitmiyen Şarkı;” Mustafa Necati Karaer “Erciyeslim,” “Türlü Türlü;” İlhan Geçer “Manzara,” “Deniz Hasreti;” Burhanettin Savlı “Gariplik,” “Falcı;” Faruk Çağlayan “Türkiye Destanı,” Gültekin Samanoğlu “Birisi,” “O Kadın;” Kamuran Özbir “Benim;” Nevzat Yalçın “Saraydaki Kız;” Fikret Sezgin “Övünür,” Benim İçin;” Ahmet Tufan Şentürk “Ermenek Türküsü;” Ayhan Hünalp “Kervan,” “Eylül;” Yahya Benekay “Bilemedim Kız Kadını,” “Eski Şehir Gör Tasvirin;” Behçet Kemal

68 *Ulus*, “Türk Büyüklerini Anma ve Yaşatma Derneği Faaliyetleri,” *Ulus*, 4 Ekim 1949, s. 4.

Çağlar “Ürgüp’te Bağbozumunu.” Cahit Beğenç’in okudukları şiirin ismine yer vermeyip doğrudan şairlerin adlarını andığı bir liste de mevcuttur. Orhan Seyfi Orhon, Halide Nusret Zorlutuna, Munis Faik Ozansoy, Ahmet Muhip Dıranas, Rukiye Özen, Nedim Harmanakaya, Rüştü Çetin gibi isimler de şiirlerini okumuştur. Cahit Beğenç, “Türkiye’nin en küçük şairi” olarak takdim edilen Pınar Kür’den şiir okuması üzerinde durduktan sonra eğlenceli geçen iki saatlik etkinlikten yola çıkarak izleyicilerin bu tür etkinliklerin daha fazla yapılmasını istediğini belirtmiştir.⁶⁹

Bu salonun kullanıldığı etkinliklerden biri de 15 Ocak 1949 tarihinde yine Türk Kültür Derneği tarafından düzenlenmiştir. Kalabalık bir konferans izleyici kitlesi karşısında yapılan açılış konuşmasından sonra programın yürütücülerinden Halil Soyuer, günün önemine dair açıklama yapmıştır. Daha sonra Rıza Polat Akkoyunlu “Çocukluğum” ve Bekir Sıtkı Erdoğan “Terk Et Beni” ile “Türkmen Çiçeği,” Yahya Benekay “Bilemedim Kız Kadını,” Ayhan Hünalp “Çingene” ve “Kaybolan Şehir,” Halil Soyuer “Derdim” ile Orhan Seyfi Orhon “Vasiyet” şiirlerini okumuştur. Yazıda okuduğu şiirin ismine yer verilmeyen şairler de vardır. Rıza Polat Akkoyunlu, Azmi Gülahmetoğlu, İlhan Geçer, Necati Karaer ve Fikret Sezgin gibi isimler bunlar arasında sayılabilir. Gecenin nabzını çok iyi yansıtan muhabir Kemal Bağlarlı, Yahya Kemal’in salona girdiği haberi duyulduğunda salondakilerin büyük bir heyecana kapıldığını ve bağırıştığını anlatmaktadır. Ardından, Yahya Kemal sırasıyla “İtri,” “Hayal Şehir,” “Vuslat,” “Sessiz Gemi” ve “Endülüs’te Raks” gibi geniş kitleler tarafından bilinen şiirlerinden örnekler sunmuştur. Bunun ardından, Behçet Kemal Çağlar, Munis Faik Ozansoy, İsmet Kür ve Baki Süha Ediboğlu gibi isimler sahneye çıkmışlardır.⁷⁰ Bu etkinliklerin üstesinden başarıyla gelen Türk Kültür Derneği, edebiyat matineleri düzenlemeyi bir gelenek hâline getirmeye karar verir. Bu kapsamda 20 Mart 1949 tarihinde yine Ankara Halkevi salonunda gerçekleştirilen üçüncü matine, büyük bir kalabalığı ağırlamıştır. “C.B.” müstearını kullanan Cahit Beğenç, *Ulus* gazetesi adına matineyi takip etmiş, salonun adeta tıklım tıklım dolu olduğuna dair bir vurgu

69 Cahit Beğenç, “Şairler Günü,” *Ulus*, 19 Aralık 1948, s. 3.

70 Kemal Bağlarlı, “Şiir Günü,” *Ulus*, 16 Ocak 1949, s. 3.

yapmıştır. Matine, Munis Faik Ozansoy'un açılış konuşması ile başlarken birçok şair, kendi şiirlerini okumuştur. Haberde yer alan bilgiye göre matinede okunan şiirler ve okuyan isimler şunlardır: Rıza Polat Akkoyunlu "Gün Akşam Üstüdür," "Bursalım;" Mehmet Çakırtaş "Yalan Dünya," "Hani," "Aşıkların Destanı;" Bekir Sıtkı Erdoğan "Tren," "Hayalimdekiler;" İlhan Geçer "Postacı;" Mehmet Çınarlı "Güz Bitimi Şarkısı;" Mustafa Necati Karaer "Terzinin Kızı," "Değirmenci;" Yahya Benekay "Efkârlı Efkârlı," "Bu da Böyle Olsun," "Ahretliğim;" Kâmuran Özbir "Rüyamdaki Dünya," "Durakta," Fikret Sezgin "Doya Doya," "Sendedir;" Gültekin Samanoğlu "Karda Ayak İzleri Var;" Sabahattin Çankaya "Yetiş ki," "Yunus Gibi," Ayhan Hünalp "Sokaklar," "Eylül;" Faruk Çağlayan "İstanbul'dan Edirne'ye;" Ahmet Tufan Şentürk "Bir Pazar Âlemi," "Türkü;" Nihat Kuşlu "Kuşlar;" Halil Soyuer "Fecir Yüzlüme," "Aman," "Derdim." Muhabirin matine hakkında verdiği bilgiler arasında, önceki matinede yer almayan ancak bu matinede sahne alan şairlerin isimleri de mevcuttur. Bu isimler arasında Osman Fehmi Özçelik, Hüseyin Çolak, Ali Rıza Özer, Jülide Göksan ve Muammer Nami Özerkan da bulunmaktadır.⁷¹

5 Mart 1949 tarihinde Türkiye Anadolu Oymağı Ankara Şubesi gençleri tarafından yine Ankara Halkevi salonunda düzenlenen edebiyat gecesinde Halk edebiyatı hakkında yapılan konuşmalardan sonra genç şairler şiirlerinden örnekler paylaşılır.⁷² Söz konusu şube, bir başka etkinliğini bu kez Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi konferans salonunda yapmış, "Atatürk'ün Ankara'ya İlk Geliş Günü" adını taşıyan etkinlikte konuşmaların ardından genç şairler "hamasi şiirler" okumuştur.⁷³ Benzer şekilde 16 Mart 1950 tarihinde Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Öğrenci Derneği tarafından üniversitenin konferans salonunda düzenlenen şiir gününde de genç şairler kendi şiirlerinden örnekler sunmuştur.⁷⁴

Ankara Halkevi 1949 yılının bahar dönemindeki son edebiyat matinesini yine kendi salonunda kalabalık bir dinleyici kitlesi

71 C. B. [Cahit Beğenç], "Ankara Halkevi'nde Dün Üçüncü Şiir Toplantısı Yapıldı," *Ulus*, 21 Mart 1949, s. 4.

72 Ulus, "Edebiyat Gecesi," *Ulus*, 6 Mart 1949, s. 2.

73 Ulus, Atatürk'ün Ankara'ya İlk Geliş Günü," *Ulus*, 26 Aralık 1950, s. 2.

74 Ulus, "Şiir Gün Dün Yapıldı," *Ulus*, 17 Mart 1950, s. 2.

önünde gerçekleştirmiştir. 21 Mayıs 1949 tarihinde edebiyat matinesini *Ulus* gazetesi adına takip eden Kemal Bağlarlı, matine-deki atmosferi ve şiirlerini okuyan şairlerin icrasını tahlil etmiştir. Kemal Bağlarlı, kimi şairlerin okudukları şiirleriyle birlikte bir listesini de verecektir: Bekir Sıtkı Erdoğan “Kışlada Bahar,” “Vuslat;” İlhan Geçer “Bahar;” Yahya Benekay “Bayram Gecesi;” Çetin Altan “Notlu;” Rifat Öztoprak “Yar;” Halil Soyuer “Hatıra.” Kemal Bağlarlı, şiirlerinin adlarına yer vermediği şairlerin isimlerini de eklemeyi unutmamıştır: Mehmet Çakırtaş, Mustafa Necati Karaer, Faruk Çağlayan, Mehmet Çınarlı, Gültekin Samanoğlu, Sabahattin Çankaya, Fikret Segzin, Rüştü Çetin, İlyas Beceren, Osman Fehmi Özçelik, Nihat Kuşlu, İsmet Gönülal, Hüseyin Çolak, Erdoğan Erünver, Jülide Göksan, Nejla Beşkardeş, Ali Rıza Özer, Yusuf Ziya Ademhan, Orhan Cahit Cilasun, Fazıl Bayraktar, Fuat Azgur bu isimlerdendir.⁷⁵

Ulus gazetesinde yayımlanan bir haberde, 28 Ocak 1951 tarihinde Ankara Halkevi’nde gerçekleştirileceği duyurulan “şiir günü,” tam anlamıyla bir edebiyat matinesi niteliği taşımaktadır. *Hisar* dergisi tarafından Ankara Halkevi salonunda düzenlenen etkinliği çok kalabalık bir kitle takip etmiştir. Munis Faik Ozansoy tarafından kaleme alınan etkinliğin mahiyetiyle ilgili açıklamayı *Hisar* dergisinin sahibi Mehmet Çınarlı okumuş, ardından derginin kadrosunda bulunan şairleri alfabetik sıraya göre kürsüye davet ederek her birini kısaca tanıtmıştır. Bunun ardından Rıza Polat Akkoyunlu, Hasan İzzet Arolat, Osman Attilâ, Yahya Benekay, Mehmet Çınarlı, İlhan Geçer, Ayhan Hünalp, Faruk Kalkınç, Fehmi Özçelik, Gültekin Samanoğlu, Fikret Sezgin, Halil Soyuer, Tufan Şentürk, Nevzat Yalçın, Arif Nihat Asya, Halide Nusret Zorlutuna, Oğuz Kâzım Atok, Nihat Eser, Sunullah Arisoy, Mehmet Çakırtaş ve Kemal Or gibi şairler kürsüye gelerek kendi şiirlerinden örnekler sunmuştur. Munis Faik Ozansoy, Bekir Sıtkı Erdoğan, Mustafa Necati Karaer, Fevzi Halıcı gibi bu etkinliği katılamayan isimlerin şiirleri de diğer şairler tarafından okunmuştur.⁷⁶

⁷⁵ Kemal Bağlarlı, “Yılın Son Şiir Günü de Dün Yapıldı,” *Ulus*, 22 Mayıs 1949, s. 2.
⁷⁶ *Ulus*, “Hisar Dergisi Şiir Günü,” *Ulus*, 30 Ocak 1951, s. 2.

Türkiye'nin kültürel hayatına önemli katkıları bulunan Halkevlerinde gerçekleştirilen edebiyat matineleri, 1951 yılıyla birlikte sonlanmıştır. Nitekim 1952 yılından itibaren tüm Türkiye'de Halkevlerinin faaliyetlerine son verilmesi bunun temel sebebidir. Halkevlerinin kapanmasıyla edebiyat matineleri biterken lise ve üniversite öğrencilerinin bu konudaki talepleri bu etkinliklerin yeniden gündeme gelmesine fırsat sağlamıştır. Comédie Française sanatçılarının İstanbul Küçük Sahne'de gerçekleştirdikleri temsillerden sonra 19 Kasım 1952 tarihinde Galatasaray Lisesi'ndeki şiir matinesine katılmaları, edebiyat matinelерinin 1951 yılında ve 1952 yılı başlarında yaşadığı durgunluk döneminin bitişine dair bir işaret olarak değerlendirmek gerekir. Bu matinede Fransız sanatçılar, Victor Hugo, La Fontaine, Pierre de Ronsard, Alfred de Musset, Charles Baudelaire, Paul Claudel ve Emile Verhaeren gibi ünlü şairlerin şiirlerini okumuştur.⁷⁷ Bundan hareketle o dönemin edebiyat matinelерinin, lise ve üniversite öğrencilerinin edebiyat ve sanata olan ilgilerini sürdürme konusunda ne kadar çok etkili olduğunu görmek mümkündür.

Edebiyat matineleri kavramının kullanımı üzerinde de durulması gerekmektedir. Şu ana kadar, edebiyat matinelерinin “şiir günü,” “şiir gecesi,” “şiirli gece,” “edebiyat günü,” “edebiyat gecesi,” “şairler günü,” “şairler gecesi” gibi isimlerle anıldığı görülmektedir. Sadece Şehir Tiyatrosu'nun yayın organı olan *Türk Tiyatrosu* dergisi, Ekim 1940'taki sayısında düzenledikleri “şiir günü” için “şiir matinesi,” Kasım 1940'taki sayısında ise “edebiyat matinesi” kavramlarını kullanmayı tercih etmiştir. Derginin gerçekleştirdiği ankette Necip Fazıl Kısakürek, matinede şiirin yanı sıra hikâye, deneme gibi türlerin de bulunduğunu vurgulayarak bu etkinliğin şiir matinesinden ziyade edebiyat matinesi olarak adlandırılmasının lüzumunu vurgulamıştır. Ancak Necip Fazıl'ın Kasım 1940'taki bu adlandırması sonrasında edebiyat matinesi ifadesi hiçbir yerde kullanılmadığı görülür. Halkevlerinin kapanması sonrasında edebiyat matineleri için önceden beri kullanılagelen “şiir günü” ve “şiir gecesi” gibi isimlendirmeler de giderek kullanılmaz hâle gelmiştir. Bu noktada Necip Fazıl'ın

77 Galatasaray, “Şiir Matinesi,” *Galatasaray*, Ocak 1953, S. 20, s. 1.

önerdiği ve *Türk Tiyatrosu* dergisinin editörü Muhsin Ertuğrul'un kabul ettiği "edebiyat matinesi" kavramı yeniden halkın gündemine girmiştir. Özellikle, Türkiye'deki edebiyat matinelerinin başlamasına kaynak oluşturan *Küçük Dergi*'nin yayın kurulu üyelerinden Adnan Benk, Haldun Taner, Adlî Moran gibi isimlerin Muhsin Ertuğrul'un yakın arkadaşları arasında yer almış olması edebiyat matineleri kavramının yaygınlaşmasına aracı olur. Bu durum edebiyat matinelerinin, Türkiye'de önemli isimler arasında yakınlaşma ve iş birliği sağladığını göstermektedir.

Türkiye'de edebiyat matinesinin düzenli bir şekilde *Küçük Dergi* tarafından başlatıldığı bilinmektedir. Aralık 1952 sayısında Ocak 1953 tarihinde bir edebiyat matinesi düzenleyeceğini duyuran *Küçük Dergi*, Tepebaşı'ndaki Casa d'Italia Salonu'nda gerçekleşeceği belirtilen matineye katılacak isimlerin listesini de açıklamıştır. Bu listede Oktay Akbal, Sabahattin Kudret Aksal, Melih Cevdet Anday, Özdemir Asaf, Tarık Buğra, Baki Süha Ediboğlu, Müştak Erenus, Bedri Rahmi Eyuboğlu, Halim Güzelson, Orhan Hançerlioğlu, Cahit Irgat, A. Kadir, Orhan Kemal, Cahit Külebi, Behçet Necatigil, Mücap Ofluoğlu, Haldun Taner ve Kâmrân S. Yüce gibi önemli edebiyatçıların ve sanatçıların adı geçmektedir. Nitekim bu isimler, yapılan görüşmeler sonucunda matineye katılmayı ve pek çoğu eserlerinden bazı bölümler okumayı kabul etmiştir. Bu noktada *Küçük Dergi*, İstanbul'daki abonelerinin veya abone olmayan okuyucularının gelecek sayıda yer alacak davetiye ile matineye giriş yapabileceklerini, matinenin gerçekleştirileceği gün, saat ve program hakkında bilgi edinebileceklerini belirtmiştir.⁷⁸ Bu açıklamalara rağmen, söz konusu matinenin gerçekleştirileceği tarihte yayımlanacak olan derginin ocak sayısı çıkmaz. Bu durum, pek çok ünlü ismin bu etkinliğe geleceği düşüncesiyle çok sayıda insanın matineye katılarak izdihama yol açacağı kaygısından kaynaklanmış olabilir.

Küçük Dergi, ocak ve şubat sayılarını birlikte çıkararak Casa d'Italia Salonu'nda gerçekleştirilmesi planlanan ancak Galatasaray Lisesi'nin konferans salonunda yapılan edebiyat matinesi hakkında bir açıklama ile yazıya yer vermiştir. "Edebiyat Ma-

⁷⁸ *Küçük Dergi*, "Küçük Dergi Edebiyat Matinesi," *Küçük Dergi*, Aralık 1952, S. 8, s. 19.

tinemiz” adı altında kaleme alınan bu yazıda *Küçük Dergi* yönetimi, lisenin konferans salonunun kalabalık olması nedeniyle misafirleri tam anlamıyla ağırlayamadıkları için üzüntülerini dile getirirken programdaki teknik aksaklıklardan dolayı özür dilemiştir. Aynı zamanda dergi yönetimi, aynı zamanda matineye katılım gösteren edebiyatçılara ve Heyecan Başaran, Orhan M. Arıburnu, Asuman Korad, Şükran Güngör, Kâmrân S. Yüce ve Özdemir Duru gibi sanatçılara desteklerinden dolayı teşekkürlerini sunmuştur. Benzer şekilde *Küçük Dergi*, Tunç Yalman ve Adnan Veli Kanık gibi isimlerin de verdiği destekten bahsetmiştir. Son olarak dergide, edebiyatseverlerin bir araya geleceği ve nisan ayında gerçekleştirilecek olan bir başka edebiyat matinesi hakkında bilgilendirme yapılarak okuyucularına müjdeli haber de verilmiştir.⁷⁹

Küçük Dergi’nin edebiyat matinesine dair aktardığı bu yazısı dışında, matineyi takip eden Yiğit Okur’un ayrıntılı bir yazısı da yayımlanmıştır. Yiğit Okur; üniversiteli öğrenciler, gazeteciler, İstanbul’daki bütün şair ve hikayeciler, tanınmış sahne ve perde sanatçılarının matinede olduğunu belirterek katılımın yoğunluğuna dikkat çekmiştir.⁸⁰ Teknik aksaklıkların giderilmesinin ardından Adnan Benk’in açılış konuşmasıyla başlayan matinede Sait Faik Abasıyanık’ın “Şehrin Sabahlarından ve İnsanlarından Biri” isimli hikâyesini okuyacak olan Tarık Gürcan, mazeretinden dolayı matineye katılamadığı için bunun yerine Kâmrân S. Yüce, Sabahattin Kudret Aksal’ın şiirlerinden örnekler okumuştur. O sırada matinede olmasına rağmen şiirini kendisi yerine Kâmrân S. Yüce’ye okutan Sabahattin Kudret’in bu davranışına anlam verilememiştir. Şairin kalabalıktan korkması ve başının dönmesi bu duruma sebep olarak gösterilmiştir. Matinede sahne alan bir diğer sanatçı ise hem şair hem de sinema oyuncusu olan Orhan M. Arıburnu’dur. “İnadım İnat” ve “Nasıl Sevmezsin Bu Dünyayı” isimli şiirlerinden sonra alkışlarla karşılanan Arıburnu, *Yenilik* dergisinin son sayısında yayımlanan “Cık-cık-cuk” şiirini de seslendirmiştir.

79 Küçük Dergi, “Edebiyat Matinemiz,” *Küçük Dergi*, Ocak-Şubat 1953, S. 9-10, s. 6.

80 Yiğit Okur, “Küçük Dergi Edebiyat Matinesi,” *Küçük Dergi*, Ocak-Şubat 1953, S. 9-10, s. 12.

Sonraki yıllarda edebiyat matinesi denilince ilk akla gelen isimlerden biri olacak olan Özdemir Asaf, bu matinede “Ben Değildim” ve “Sabaha Kadar” gibi ünlü şiirlerinden sonra bir şiir daha okumasına yönelik gelen yoğun istek üzerine ceplerini karıştırmaya başlamış, aradığını bulamayınca da arkadaşlarından yardım istemiştir. Bu sırada dinleyicileri meşgul etmek adına bir hatırasını paylaşılarak zaman kazanmaya çalışmıştır:

Efendim, dedi, ben Galatasaray’da okurken hocamız İsmail Habip şiir okuturdu edebiyat derslerinde. Herkes beşer altışar beyit okur, sıra bana gelince de bir iki beyitle geçiştiriverirdi. Bir gün dayanamadım, herkese beş altı beyit okutuyorsunuz da bana neden sadece iki beyit okutuyorsunuz? diye sordum. O zaman İsmail Habip, oğlum sen şiir okumuyorsun, şiirin canına okuyorsun, demişti.⁸¹

Bu eğlenceli hatıradan sonra Özdemir Asaf, *Küçük Dergi*’nin yedinci sayısında yayımlanan “Giden” şiirini de okuyarak sunuşunu sonlandırmıştır. Özdemir Asaf’tan sonra Küçük Sahne sanatçılarından Asuman Korad, şair Mehmet Başaran’ın “Azap Ali’nin Dileği,” “Yolculuk;” bir başka Küçük Sahne sanatçısı Şükran Güngör de Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın “Merihli’ye Seyahat” şiirini seslendirmiştir. Orhan Kemal ise “Çöpçü” adlı hikâyesiyle izleyicinin karşısına çıkmıştır. Şehir Tiyatrosu sanatçılarından Orhan M. Arıburnu (Nedret Güvenç) “Atatürk İstiklal Savaşı’nda” adlı şiirini, Behçet Necatigil ve Mücap Ofluoğlu da kendi şiirlerini okuyarak sunuşlarını tamamlamış, böylece programın birinci bölümü sona ermiştir.

Programın ikinci bölümü, Ziya Osman Saba’nın kendi şiirlerini okumasıyla başlar. Ardından Özdemir Duru, Cahit Sıtkı Tarancı’nın “Otuz Beş Yaş” ve “Abbas” şiirlerini; Küçük Sahne sanatçılarından Heyecan Başaran, Haldun Taner’in *Tuş* kitabındaki “Made in U.S.A.” hikâyesini; Adnan Veli Kanık, kardeşi Orhan Veli Kanık’ın “İstanbul Türküsü,” “Galata Köprüsü” şiirlerini ve ısrarlı alkışlar üzerine “Sere Serpe” ile “Tahattur” şiirlerini, Kâmrân S. Yüce ise kendi şiirlerini okur. Bu bağlamda programdaki gelişmeleri ve yaşananları ayrıntılarıyla aktaran Yiğit Okur,

81 Yiğit Okur, a. g. y., Ocak-Şubat 1953, s. 13.

salondaki yoğun kalabalığa dikkat çekerek “tıklım tıklım dolu olan salonun boşalması dakikalarca sürdü” şeklinde ifade etmiştir. Edebiyat matinesinin ardından Beyoğlu’ndaki bir lokantada *Küçük Dergi* ekibini gözlemleyen Okur, ekibin farklı fikirlerle bir sonraki matineye çıkacağını ve bu matinenin 18 Nisan tarihinde gerçekleşeceğini duyurmuştur.

Edebiyat Matinelerinin Yaygınlaşması

31 Ocak 1953 tarihli edebiyat matinesi, Türkiye’de edebiyat matinelerinin popülerleşmesinde önemli bir kilometre taşı olarak gösterilebilir. Bu dönemde birçok lise, üniversite, dernek ve lokal gibi pek çok resmî ve özel kurum tarafından “edebiyat matine”si adı altında etkinlik düzenlenmiştir. Aşağıda, dönem içinde öne çıkan edebiyat matinelerinden bazıları ele alınarak matinelerin ne zaman, nerede, kimler tarafından yapıldığı ve hangi katılımcıların yer aldığı bilgisi sunulacaktır:

- 15 Şubat 1953 tarihinde Dil Tarih Edebiyat Fakültesi öğrencileri tarafından son anda hazırlanmış bir matine düzenlenmiştir. *Kaynak* dergisi yazarı Halim Yağcıoğlu’nun etkinliğin aceleye getirildiğini söylediği bu matine, salonun küçüklüğü ve mikrofon eksikliği gibi nedenlerle eleştirilmiştir. Matinede sahne alan isimler arasında Sunullah Arısoy, Zihni Hazinedaroğlu, Suat Taşer, Arif Nihat Asya, Avni Dökmeci ve Ömer Faruk Toprak gibi edebiyatçılar yer almaktadır.⁸²

- 21 Mart 1953 tarihinde, İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesi’nde bir matine daha düzenlenmiştir. Matinenin açılış konuşmasını yapan Salâh Birsal’dan sonra “tanınmış sanatçılarımızın ve Küçük Sahne’nin bazı aktörlerinin şiirler ve hikâyeler okuduğu” belirtilmiştir.⁸³ Bu matineye katılan isimler şunlardır: Baki Süha Ediboğlu, Bedii Faik, Salâh Birsal, Sabahattin Kudret Aksal, Bedri Rahmi Eyuboğlu, Özdemir Duru, Behçet Necatigil, Özdemir Asaf, Ziya Osman Saba, Orhan M. Arıburnu, Mücap Of-luoğlu, Nezihe Meriç.⁸⁴

82 Halim Yağcıoğlu, “Panorama,” *Küçük Dergi*, 15 Şubat 1953, S. 73, s. 126.

83 Mavi, “İstanbul’da Edebiyat Matineleri,” *Mavi*, 1 Mart 1953, S. 5, s. 7.

84 Ümit Deniz, “Edebiyat Matineleri Komedi Kadar Eğlenceli Oluyor,” *Milliyet*, 23 Mart 1953, s. 6.

• 25 Mart 1953 tarihinde Sanat Dostları Derneği tarafından Rumeli Pasajı'ndaki Yüksek Mimarlar Lokali'nde bir matine düzenlenmiştir.⁸⁵

• Mart 1953 tarihinde Yüksek Ekonomi ve Ticaret Okulu Öğrenci Derneği, İstanbul Teknik Üniversitesi Makine Fakültesi Öğrenci Derneği ve Robert Koleji edebiyat matinaleri düzenlemiştir.⁸⁶

• 4 Nisan 1953 tarihinde *Mülkiye* dergisi bir edebiyat matinesi düzenlemiştir.⁸⁷

• 7 Nisan 1953 tarihinde İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Talebe Cemiyeti tarafından yazar ve şairlerin geniş katılımıyla bir matine yapılmıştır.⁸⁸

• *Küçük Dergi*, 1953 yılının mart ve nisan ayı içinde edebiyat matinelerinin bu şekilde arka arkaya hızlı bir şekilde gerçekleştirilmesi sonrasında dergi yönetiminin ilgili etkinlikleri artık düzenlemeyeceğini açıklamıştır:

Biz bir şiir matinesi yapmıştık. Çok sevilmişti. Buna bakarak bir daha yapalım diyorduk. Ama birçok kurumların bizim programımızı olduğu gibi alarak şiir matineleri tertipleediklerini görünce, şimdilik bu işe önyak olmanın zevkile yetinmeye karar verdik. Sevgilerimizle.⁸⁹

Küçük Dergi'nin edebiyat matinaleri düzenleme niyeti bulunmasına karşın diğer kurumların, okulların, derneklerin benzer programlar sahnelemeleri sonucu bu niyetten vazgeçerek matinaleri onların yapması kararı almıştır.

• 18 Nisan 1953 tarihinde Ankara Atatürk Lisesi Sanat ve Fikir Yuvası "liseli şairlerle isim yapmış şairleri tanıştırmak amacı ile" edebiyat matinesi yapmaya karar vermiştir.⁹⁰

• 27 Nisan 1953 tarihinde Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi tarafından edebiyat matinesi yapılmıştır.⁹¹

• 22 Mayıs 1953 tarihli edebiyat matinesi, Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi salonunda titizlikle hazırlanmasına rağmen bek-

85 Yenilik, "Edebiyat Matinaleri," *Yenilik*, 15 Mart-15 Nisan 1953, S. 4, s. 2.

86 Yenilik, "Edebiyat Matinaleri," *Yenilik*, 1 Nisan 1954, S. 4/16, s. 1.

87 Mavi, "Şiir Günü [1]," *Mavi*, 1 Mayıs 1953, S. 7, s. 7.

88 Yeditepe, "Şiir Matinesi," *Yeditepe*, 1 Nisan 1953, S. 34, s. 2.

89 Küçük Dergi, "Okuyucularımıza," *Küçük Dergi*, Mart-Nisan 1953, S. 11-12, s. 27.

90 Mavi, "Şiir Günü [1]," *Mavi*, 1 Mayıs 1953, S. 7, s. 7.

91 Mavi, "Şiir Günü [1]," *Mavi*, 1 Mayıs 1953, S. 7, s. 7.

lenmeyen bir biçimde iptal edilmiştir. Ankara'da faaliyet gösteren *Seçilmiş Hikâyeler*, *Kaynak*, *Mavi* ve *Mülkiye* gibi dergiler, "kendi kadrolarında yer alan sanatçıları eserleriyle hem aydınlar hem de halk için daha yakından tanıtmak" amacıyla bir araya gelmiştir. Bu bağlamda *Mavi* dergisinde yayımlanan "Yapılamayan Edebiyat Matinemiz" adlı bir yazıda, matinenin programı ayrıntılı bir şekilde sunulmaktadır. Bu programa göre, Ankara'da bulunan 45 şair şiirlerini kendileri okuyacak, matineye katılamayan şairlerin şiirleri ise Devlet Tiyatrosu sanatçıları tarafından seslendirilecektir. Hikâyeler ise yine aynı sanatçılar tarafından dramatize edilecek ve ayrıca eleştiri ile tiyatro türlerinden de örnekler sunulacaktır.⁹² Matinenin söz konusu programına bakıldığında büyük bir emek verildiği anlaşılmaktadır.

• 5 Aralık 1953 tarihinde İstanbul Teknik Üniversitesi Maden Fakültesi tarafından bir matine yapılmıştır.⁹³

• 25 Aralık 1953 tarihinde, İstanbul Yüksek Okullar Talebe Birliği adına Güzel Sanatlar Akademisi Kültür Kolu tarafından Beyazıt'taki Marmara Öğrenci Lokali'nde edebiyat matinesi düzenlenmiştir.⁹⁴

• 1 Şubat 1954 tarihinde İstanbul Erkek Lisesi Kültür Kolu tarafından Eminönü Öğrenci Lokali'nde bir matine düzenlenmiştir.⁹⁵ *Onüç* dergisi adına matineyi takip eden İbrahim Hatipoğlu, örgütlenişi açısından oldukça beğendiği matinenin diğerleri için örnek oluşturması gerektiğini belirtmiştir. Matineye *Varlık* dergisi editörü Yaşar Nabi Nayır'ın "Yeni Edebiyat" başlıklı konuşmasıyla başlamış, matinelerde "sempatik şair" olarak adlandırılan Özdemir Asaf ve Melih Cevdet Anday, Attilâ İlhan, Behçet Necatigil kendi şiirlerini, Fahri Celâlettin Göktulga ve Haldun Taner kendi hikâyelerini okumuştur. Attilâ İlhan da Sait Faik Abasıyanık'ın bir hikâyesini seslendirdikten sonra lise öğrencileri Bedri Rahmi Eyuboğlu, Cahit Külebi, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Baki Süha Ediboğlu, Cahit Irgat ve Ziya Osman Saba gibi şairlerin şiirlerinden örnekler sunmuştur. Matinenin farklı yönlerine de vurgu yapan İbrahim Hatipoğlu,

92 Mavi, "Yapılamayan Edebiyat Matinemiz," *Mavi*, 1 Haziran 1953, S. 8, s. 7.

93 Yenilik, "Edebiyat Matineleri," *Yenilik*, Aralık 1953, S. 12, s. 2.

94 Milliyet, "Edebiyat Matinesi," *Milliyet*, 26 Aralık 1953, s. 4.

95 Milliyet, "Edebiyat Matinesi," *Milliyet*, 31 Ocak 1954, s. 2.

Salâh Birsell'in "Dünkü ve Bugünkü Şiir" adındaki metnini teatral bir biçimde "karşılıklı konuşma" şeklinde seslendirdiğini belirtmiş; bununla birlikte öğrencilerin Alphonse de Lamartine, Edgar Allan Poe, Oscar Wilde ve Charles Cros gibi isimlerin çeviri şiirlerini de okuduklarına dikkat çekmiştir.⁹⁶

• 6 Mart 1954 tarihinde Çamlıca Kız Lisesi Kültür Kolu tarafından lise konferans salonunda gerçekleştirilen edebiyat matinesine birçok ünlü şair ve yazar katılmıştır.⁹⁷ Matineye katılanlar arasında Orhan M. Arıburnu, Kâmrân S. Yüce, Özdemir Asaf ve Behçet Necatigil gibi isimler kendi şiirlerinden örnekler okurken Haldun Taner, "Amazon Saçlı Kız" isimli hikâyesini okumuştur. Sahne sanatçılarından Şükran Güngör ise Sait Faik Abasıyanık, Nedret Selçuker, Tarık Buğra, Özdemir Asaf, Oktay Akbal'ın yazdığı hikâyeleri teatral biçimde sunmuştur.⁹⁸

• 27 Mart 1954 tarihinde Robert Koleji Talebe Birliği'nin hazırladığı edebiyat matinesi etkinliği gerçekleştirilmiştir. Behçet Kemal Çağlar'ın açılış konuşmasının ardından Behçet Necatigil, Ercüment Behzat Lav, Orhan Hançerlioğlu, Sabahattin Kudret Aksal, Melih Cevdet Anday, Bedri Rahmi Eyuboğlu, Asaf Halet Çelebi, Attilâ İlhan, Baki Süha Ediboğlu, Orhan M. Arıburnu, Söylemez Yüksel, Salâh Birsell, Özdemir Asaf kendi şiirlerinden bazı örnekleri; Haldun Taner, Orhan Kemal, Oktay Akbal kendi hikâyelerinden bazı bölümleri okumayı tercih etmiştir. Adnan Veli Kanık da kardeşi Orhan Veli Kanık'ın; Özdemir Duru, Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın; Oktay Rifat Cahit Sıtkı Tarancı'nın şiirlerini okumuştur.⁹⁹

• Nisan 1954 tarihinde İstanbul Teknik Üniversitesi Harita ve Kadastro Şubesi tarafından düzenlenen matinede, Türkiye'nin edebiyat matinelere tarihinde bir ilk yaşanmıştır. Bu matinede "hikâye ve şiirlerin bir fon müziği eşliğinde" sunularak müzik ile edebiyat birleştirilmiştir, böylece "müzikli edebiyat matinesi" yapılmıştır. Bu gelişmeyle edebiyat matinesi kültürüne yeni bir yorum getirilmiştir.¹⁰⁰

96 İbrahim Hatipoğlu, "Sergi ve Matineler," *Onüç*, 13 Şubat 1954, S. 1, s. 13.

97 *Milliyet*, "Kısa Haberler," *Milliyet*, 5 Mart 1954, s. 2.

98 İbrahim Hatipoğlu, "Aydın Sanat Olayları," *Onüç*, 13 Mart 1954, S. 2, s. 7.

99 İbrahim Hatipoğlu, "Edebiyat Matineleri," *Onüç*, 20 Nisan 1954, s. 12.

100 İbrahim Hatipoğlu, "Müzikli Edebiyat Matinesi," *Onüç*, 20 Nisan 1954, s. 8.

• 17 Nisan 1954 tarihinde Üsküdar Amerikan Kız Lisesi'nde gerçekleştirilen matinenin açılış konuşmasını Melahat Güllüoğlu üstlenmiştir. Bu matinede Sait Faik Abasıyanık, Oktay Akbal ve Tarık Buğra'nın hikâyeleri arkadaşları tarafından okunurken Haldun Taner, Naim Tiralı ve Orhan Hançerlioğlu ise hikâyelerini kendileri sunmayı tercih etmiştir. Matineye katılan diğer edebiyatçılar arasında Behçet Necatigil, Salâh Birsell, Sabahattin Kudret Aksal, Asaf Halet Çelebi, Özdemir Asaf, Kâmrân S. Yüce, İbrahim Erseyrek ve Müştak Erenus kendi şiirlerini; Özdemir Duru ise Bedri Rahmi Eyuboğlu ve Orhan Veli Kanık'ın şiirlerini okumuştur.¹⁰¹ Bu matinede Sabahattin Kudret Aksal'ın şiirlerini bizzat sunmayı tercih etmesi ve matinenin büyük bir ilgiyle takip edilmesinin ardından öğrencilerin şairlere ve yazarlara kitaplarını imzalatmaları önemli bir ayrıntıdır. Bu hususta etkinliğin sonundaki kitap imzalatma girişimi, 1970'li yıllarda başlayacak imza günlerinin ilk örneği arasında gösterilebilir.

• 28 Nisan 1954 tarihinde Üsküdar Amerikan Kız Lisesi'nin matinesinden yaklaşık 11 gün sonra Darüşşafaka Lisesi Kültür Kolu tarafından bir edebiyat matinesi düzenlenmiştir.¹⁰²

• 5 Mayıs 1954 tarihinde İstanbul Teknik Üniversitesi tarafından bir edebiyat matinesi gerçekleştirilmiştir.¹⁰³

• 6 Aralık 1954 tarihinde Tiyatro Derneği Eminönü Öğrenci Lokali'nde "sanat matinesi" düzenlenmiştir. Bu etkinlikte, Özdemir Asaf, Cahit Irgat ve Kâmrân S. Yüce kendi şiirlerini; Haldun Taner kendi hikâyesini okurken Orhan M. Arıburnu, Sait Faik Abasıyanık'ın "Haritada Bir Nokta" hikâyesini ve Nedret Selçuker Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın üç şiirini okumuştur. Genç piyanist Beril Meto kendi eserlerinden parçaları piyanoda çalarken Küçük Sahne ve Tiyatro Derneği sanatçıları da bu matinede kısa temsiller sergilemiştir.¹⁰⁴

• *Yenilik* dergisi Şubat 1955 tarihli sayısında Dominique Arban'ın *Figaro Litterature* gazetesindeki yazısını Türkçeye çe-

101 *Yenilik*, "Üsküdar Amerikan Kız Lisesi'nde Edebiyat Matinesi," *Yenilik*, 1 Mayıs 1954, S. 17, s. 1.

102 *Yenilik*, "Darüşşafaka Lisesi'nde Edebiyat Günü," *Yenilik*, 1 Mayıs 1954, S. 17, s. 1.

103 *Milliyet*, "Edebiyat Matinesi," *Milliyet*, 6 Mayıs 1954, s. 1.

104 Rüçhan Ünver, "Sanat Matinesi," *Milliyet*, 7 Aralık 1954, s. 1

virir. Dergi, çeviriden önce yaptığı açıklamada Fransa'daki edebiyat matinelere hakkında bir yazıyı ve René Char'ın bir mektubunu paylaşacağını duyurmuştur.¹⁰⁵ Dominiuque Arban, Jean Villard'ın yönetimindeki Théâtre National Populaire salonunda üç bin kişinin takip ettiği edebiyat matinesinde yaşananları büyük bir heyecanla aktarır. Bu matinede Guillaume Apollinaire'in "Le Pont Mirabeau," "Marie," "La Chanson du mal-aimé" adlı şiirleri ile Paul Valéry'nin "Hélène" ve "Le Cimetière Marin" adlı şiirleri plaktan dinlendikten sonra Pierre Emmanuel, Paul Eluard kendi şiirlerini okumuştur.¹⁰⁶

- Nisan 1955 tarihli *Yenilik* dergisinde yayınlanan habere göre Asaf Halet Çelebi şiirlerini edebiyat matinelere karşılıksız okumama kararı almıştır. Bu kararı uygulamaya koyan Asaf Halet Çelebi, katıldığı son matinelere "250 kuruş ile 15 lira arasında kürsüye çıkma ücreti" talep etmiştir.¹⁰⁷

- Behçet Necatigil'in "Edebiyat Matinesi" isimli şiiri, Nisan 1955 tarihli *Yenilik* dergisinde yayımlanmıştır.¹⁰⁸

- Nisan 1955 tarihli *Yenilik* dergisinde yer alan habere göre Tiyatro Derneği'nin bünyesinde yer alan Cep Tiyatrosu'nda, Sabahattin Kudret Aksal adına "tek kişilik edebiyat matinesi" serisinin ilk icrasını gerçekleştirilmiştir.¹⁰⁹ Bu matinede, Orhan Hançerlioğlu, sahnede Sabahattin Kudret Aksal'la ilgili hatıralarını paylaşmış ve onun edebiyatçı kimliği üzerinde durmuş, konuşması sırasında Aksal'ın şiirlerinden örnekler vermiştir. Bu sunum, edebiyat tutkunlarının ilgisini çekerek İstanbul'un edebî hayatına yeni bir boyut kazandırmıştır.

- 16 Nisan 1955 tarihinde İstanbul Teknik Üniversitesi Sanat Kolu tarafından düzenlenen edebiyat matinesine birçok ünlü edebiyatçı katılmış; Sabahattin Kudret Aksal, Orhan Hançerlioğlu, Haldun Taner, Oktay Akbal, Naim Tirali ve Özdemir Asaf gibi isimler kendi eserlerinden örnekler okumuştur. Matinede öğrenciler Celâl Sılay ve Bedri Rahmi Eyuboğlu gibi şairlerin eserle-

105 Yenilik, "Edebiyat Matinelere Fransa'da da Moda Olacak," *Yenilik*, S. 26, s. 13-14.

106 Yenilik, "Edebiyat Matinelere Fransa'da da Moda Olacak," *Yenilik*, S. 26, s. 13-14.

107 Yenilik, "Matine Ücreti," *Yenilik*, Nisan 1955, S. 28, s. 10.

108 Behçet Necatigil, "Edebiyat Matinesi," *Yenilik*, Nisan 1955, S. 28, s. 7.

109 Orhan Hançerlioğlu, "Dostum Sabahattin," *Yenilik*, Nisan 1955, S. 28, s. 17.

rini seslendirmiştir. Bu etkinlik, öğrencilerin sanatsal yönlerini keşfetmeleri için örnek bir zemin olmuştur.¹¹⁰

• Nisan 1955 tarihinde Millî Türk Talebe Federasyonu'nun Balıkesir'deki büyük kongresi münasebetiyle düzenlenen edebiyat matinesine İstanbul ve İzmir'den pek çok ünlü edebiyatçı davet edilerek Balıkesir'de "canlı bir edebiyat hareketi" yaratılmak istenmiştir. Yeni İstanbul gazetesinde çıkan haberde Sabahattin Kudret Aksal, Orhan Hançerlioğlu, Haldun Taner, Behçet Necatigil, Asaf Halet Çelebi, Orhan M. Arıburnu, Özdemir Asaf ve Necati Cumalı gibi isimlerin destek verdiği bu edebiyat matinesi sayesinde "modern sanatın taşra şehirlerinde de canlı bir kültür hareketi yarat[tığı]" ifade edilirken etkinliğe katılan edebiyatçıların toplu olarak çektiirdikleri bir fotoğraf da yayımlanmıştır.¹¹¹

• Türkiye'deki ilk televizyon kanalı ITU TV'nin 9 Temmuz 1952 tarihinde yayın hayatına başlaması, edebiyat matinelere açısından önem arz etmiştir. Nitekim, Nisan 1955 tarihinde Afif Yesari tarafından hazırlanan Türkiye'deki ilk "Televizyonda Sanat Matinesi," İstanbul Teknik Üniversitesi Gümüşsuyu Kampüsü'nde gerçekleştirilmiştir.¹¹²

• 3 Şubat 1953 tarihinde kurulan Türk Edebiyatçıları Birliği edebiyat matinelere de düzenlemiştir.¹¹³ 2 Nisan 1956 tarihinde Tepebaşı Dram Tiyatrosu'nda yapılan edebiyat matinesinin açılışını birliğin başkanı Yakup Kadri Karaosmanoğlu yaparken Ahmet Hamdi Tanpınar ve Nurullah Ataç da birer konuşma yapmıştır. Matinede, halk şiirinden ve Divan şiirinden, çağdaş Türk şiirinden örnekler sunulurken müzik dinletisi de gerçekleştirilmiştir. Matine için verilen broşürün altına düşülen notta yer alan bilgiye göre "Eski şairlerle toplantıda bulunmayanların şiirlerini Orhan M. Arıburnu, İlhan Damacı, Tanık Gürcan ve Alkan Soyçok [okuyacaktır]."¹¹⁴ Bu broşürde "Günümüz Şiirinden Örnekler" sunacak şairler şunlardır: Ahmet Kutsi Tecer,ERCÜMENT Behzat Lav, Zeki Ömer Defne, Behçet Kemal Çağlar, Ahmet Muhip Dıranas, Cahit Sıtkı Tarancı,

110 Yeni İstanbul, "Edebiyat [1]," *Yeni İstanbul*, 23 Nisan 1955, s. 6.

111 Yeni İstanbul, "Edebiyat [2]," *Yeni İstanbul*, 23 Nisan 1955, s. 6.

112 Uyanış, "Televizyonda Matine," *Uyanış*, Mayıs 1955, S. 2, s. 27.

113 Türk Edebiyatçıları Birliği, *Yıllık 1962*, İstanbul: Yenilik Basımevi, 1963, s. 3.

114 Türk Edebiyatçıları Birliği, *Şiir ve Müzik Gecesi*, İstanbul: Yenilik Basımevi, 1956, s. 1.

Ziya Osman Saba, Bedri Rahmi Eyuboğlu, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Baki Süha Ediboğlu, Behçet Necatigil, Cahit Külebi, Salâh Birsell, Sabahattin Kudret Aksal, Necati Cumalı, Özdemir Asaf, Kâmrân S. Yüce. Bu kalabalık kadronun bir arada olup edebî hareketlilik yaratmasının yanı sıra matinenin önemli bir diğer tarafı matine sırasında ve sonrasında yaşanan ilginç olaylardır.

• 15 Mart 1958 tarihinde Galatasaray Lisesi Kültür ve Edebiyat Kulübü'nün düzenlediği edebiyat matinesi Galatasaraylı yazar ve şairlerin katılımıyla gerçekleşir. Galatasaraylı edebiyatçıların adının anılmasıyla başlanan matinede Yiğit Okur, Asaf Çiğiltepe, Naim Tiralı, Özdemir Asaf, Haldun Taner gibi Galatasaraylı edebiyatçılar eserlerini okurken Bahadır Dülger, Abdi İpekçi, Esat Mahmut Karakurt gibi Galatasaraylı gazeteciler ise hatıralarını nakletmiştir.¹¹⁵

• 16 Nisan 1958 tarihinde Millî Türk Talebe Birliği Tıp Derneği, Galatasaray Lisesi Konferans Salonu'nda "tanınmış şair ve yazarların katılacağı bir şiir günü tertip etmiştir."¹¹⁶

• 21 Mart 1959 tarihinde İstanbul Erkek Lisesi Kültür ve Edebiyat Kolu tarafından Eminönü Öğrenci Lokali'nde düzenlenen edebiyat matinesine pek çok tanınmış şairin yanı sıra genç şairler de katılmıştır. Dahası edebiyat matinesinin ardından Batı müziğinden örnekler sunulmuş ve Moliere'in *Zorla Evlenme* piyesi temsil edilmiştir.¹¹⁷

Halkevleri öncülüğünde 1940 yılından itibaren gerçekleştirilen edebiyat matineleri, Halkevlerinin kapatılmasıyla birlikte kısa bir süre duraklama dönemine girmiş, ancak 31 Ocak 1953 tarihinde *Küçük Dergi*'nin öncülüğünde başlatılan etkinlikten yeniden canlanmıştır. Söz konusu etkinlikten sonraki üç aylık bir süre zarfında İstanbul ve Ankara'da düzenlenen matine sayısı beşin üzerindedir. Böylece edebiyat matineleri, önce büyük şehirlerde üniversitelerden liselere, ardından diğer şehirlere yayılarak etkisini günden güne artırmış, 1960'lı yıllara kadar sanat çevrelerinde edebiyat matineleri rüzgârı devam etmiştir.

¹¹⁵ Milliyet, "Galatasaraylı Edip ve Gazeteciler," *Milliyet*, 16 Mart 1953, s. 3.

¹¹⁶ Milliyet, "MTTB Tıp Derneği Şiir Matinesi Bugün Yapılacak," *Milliyet*, 16 Nisan 1958, s. 2.

¹¹⁷ Milliyet, "İstanbul Lisesi Edebiyat Matinesi," *Milliyet*, 22 Mart 1959, s. 2.

Edebiyat Matinelerinin Sona Ermesi

1957 yılından sonra yavaş yavaş azalmakla birlikte pek çok yerde devam eden edebiyat matinesi geleneği 1960'lı yıllara girildiğinde giderek sönükleşmeye başlayacak, 1970'li yıllarla birlikte Türkiye'nin kültür sanat sahnesinden çekilecektir. 1960'lı yıllardan sonra düzenlenen belli başlı edebiyat matinelerine baktığında aşağıdaki tabloyu çıkarmak mümkündür:

• 17 Kasım 1962 tarihinde "Bir Üniversiteliler Grubu" Kâmil Uğurlu başkanlığında 18 öğrenciyle birlikte Sultanahmet Cezaevi'nde mahkumlara şiir okumuştur.¹¹⁸

• 16 Ocak 1963 tarihinde İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Talebe Derneği, Galatasaray Lisesi Konferans Salonu'nda bir şiir matinesi düzenlemiştir.¹¹⁹

• 30 Ocak 1963 tarihinde Öz Sanatçılar Topluluğu tarafından İstanbul Kız Lisesi'nin konferans salonunda gerçekleştirilen şiir matinesi, gergin bir atmosferde geçmiş ve beklenmedik olaylarla gölgelenmiştir. Bu etkinlik, birbiriyle benzerlik gösteren ve dikkat çekici yönü bulunmayan edebiyat matinelerinin eleştirisiyle birlikte anılmıştır.¹²⁰

• 31 Mart 1963 tarihinde Lozan Kulübü'nde düzenlenen şiir matinesi, tiyatro sanatçısı Yıldız Kenter, Kâmrân S. Yüce ve birkaç şairin de aralarında yer aldığı bir grup tarafından gerçekleştirilmiştir.¹²¹

• 23 Nisan 1963 tarihinde Beyoğlu Yeni Tiyatro'da Türk Edebiyatçılar Birliği tarafından düzenlenen "edebiyat gecesi," yoğun bir ilgiyle karşılanmıştır. Gecede Yıldız Kenter ve Şükrân Güngör gibi önemli isimler, seçtikleri şair ve yazarların eserlerinden örnekler verirken Orhan Veli'nin şiirleri o günkü teknolojik imkânlardan yararlanılarak "ses alma aracı" (manyetofon)¹²² ile

118 Milliyet, "Cezaevinde Dün Şiir Günü Tertiplendi," *Milliyet*, 18 Kasım 1962, s. 1.

119 Otağ, "Edebiyat Matineleri [1]," *Otağ*, 15 Şubat 1963, S. 2, s. 1.

120 Otağ, "Edebiyat Matineleri [2]," *Otağ*, 15 Şubat 1963, S. 2, s. 1.

121 Milliyet, "Lozan Kulübü'nde Şiir Matinesi," *Milliyet*, 30 Mart 1963, s. 7.

122 Manyetofon, manyetik bant kayıt cihazıdır. Manyetofonlar, 20. yüzyılın ortalarından itibaren popüler hâle gelir ve birçok evde ve kayıt stüdyosunda yaygın olarak kullanılır. Manyetofonlar, manyetik bant üzerine kaydedilen ses sinyallerini çalmak ve kaydetmek için manyetik bir baş kullanır. Manyetik bantlar, kaydedilen sinyalleri manyetik olarak depolar ve bu sinyaller manyetik bir baş tarafından okunarak tekrar çalınabilir veya yeniden kaydedilebilir. Manyetofonlar, müzik, radyo yayınları, podcastler ve diğer ses

dinletilmiştir. Ayrıca Ercüment Behzat Lav, Orhan Kemal, Behçet Necatigil, Haldun Taner, Leyla Erbil, Özdemir Asaf, Saadet Tımur Ulçugür, Sabahattin Batur, Ömer Faruk Toprak, Arif Damar, Sabri Altinel, Muzaffer Buyrukçu, Şükran Kurdakul, Celâlettin Çetin ve Tevfik Akdağ gibi yazar ve şairler de bu geceye katılarak kendi eserlerinden örnekler sunmuştur.¹²³

• 27 Nisan 1963 tarihinde Üsküdar Amerikan Kız Lisesi tarafından düzenlenen edebiyat matinesine, Türk edebiyatının önde gelen isimleri arasında yer alan Behçet Necatigil, Edip Cansever, Arif Damar, Şükran Kurdakul ve Ülkü Tamer gibi şairler katılmıştır. Matineye dair yayımlanan haberde vurgulandığı üzere “dinleyicilerin istekleri üzerine, yapıtlarından çok sayıda örnek veren sanatçılar” ile gerçekleştirilen bu etkinlikte, halk ile şairler arasında yakınlık kurulmuştur.¹²⁴

• 3 Mayıs 1966 tarihinde Türk Edebiyatçılar Birliği’nin Dormen Tiyatrosu’nda düzenlediği matineye Ruhi Su, Oğuz Aral, Yıldız Kenter, Melih Cevdet Anday, Orhan Kemal, Haldun Taner, Behçet Necatigil, Aziz Nesin, Özdemir Asaf, Oktay Akbal katılmıştır.¹²⁵

• 8 Şubat 1988 tarihinde Türkiye Yazarlar Sendikası’nın çeşitli konferansların ardından düzenlenen Asım Bezirci’nin yönetici ve konuşmacı olarak katıldığı etkinlikte Müştak Erenus, Aydın Hatipoğlu, Özdemir İnce, Mehmed Kemal, Sennur Sezer, Hüseyin Yurttaş gibi şairler kendi şiirlerini okur. Melih Cevdet Anday, Orhan M. Arıburnu, Asaf Halet Çelebi, Nâzım Hikmet, Hasan Hüseyin, Rıfat Ilgaz, A. Kadir, Turgut Uyar’ın şiirlerini ise Devlet Tiyatrosu sanatçıları tarafından seslendirilmiştir.¹²⁶

• Edebiyat matineleryle ilgili son haberlerden biri 9 Ekim 1989 tarihli *Milliyet* gazetesinde yayımlanmıştır. Habere göre, edebiyat matinelerinin yeniden canlandırılması amacıyla Ankara’da ABC Sanat Merkezi’nde 11 Ekim 1989 tarihinde düzenlenmesi planlanan etkinlikte Cahit Külebi, Orhan Asena, Ali Püsküllüoğ-

kayıt uygulamalarında kullanılmıştır. Günümüzde, dijital ses kaydedicilerinin popüler hâle gelmesiyle birlikte manyetofonların kullanımı çok azalmıştır.

123 Ataç, “Sanat ve Toplum [1],” *Ataç*, 2 Mayıs 1936, S. 13, s. 36.

124 Ataç, “Sanat ve Toplum [2],” *Ataç*, 2 Mayıs 1936, S. 13, s. 36.

125 *Milliyet*, “Edebiyat Gecesi Yapılıyor,” *Milliyet*, 3 Mayıs 1966, s. 3.

126 *Milliyet* “Türkiye Yazarlar Sendikası’ndan Üç Yeni Etkinlik,” *Milliyet*, 22 Ocak 1988, s. 8.

lu, Muzaffer İlhan Erdost ve Behçet Aysan gibi isimlerin katılımı beklenmektedir.¹²⁷ Nitekim etkinliği yapıldığı bilgisine ulaşılamamıştır.

Görüldüğü üzere 1960'lı yıllardan da sonra edebiyat matine-leri düzenlenmekle birlikte matine geleneği önceki yıllardaki kadar etkin değildir. Bu dönemde edebiyat matineleri, daha dar bir kapsamda faaliyet gösterdiği için sınırlı bir kitleye hitap etmiştir. Örneğin 1960'lı yıllardaki Türk Edebiyatçılar Birliği'nin edebiyat matinelerine dönemin bütün önemli edebiyatçıları katılmasına rağmen birliğin yaptığı matineler sayıca az olduğu ve belirli bir kitleye hitap ettiği için etki alanı geniş değildir. Bu bağlamda denebilir ki 1960'lı yıllardan sonra düzenlenen az sayıdaki edebiyat matinesini Türk Edebiyatçılar Birliği, Türkiye Yazarlar Sendikası gibi edebiyatçıların bir arada oldukları dernek ve sendikalar örgütlemiştir.

Edebiyat matinelerinin sona erme konusuyla ilgili yazarların yazılarına bakıldığında edebiyat matinelerine sıkça katılan Oktay Akbal'ın aktardığı bilgiler önem arz etmektedir. Oktay Akbal, *Anılarda Görmek* adıyla yayımlanan günlüğünde 1 Mart 1966 tarihine düştüğü notta, "Edebiyat matineleri unutuldu" diyerek matinelerin 1960'lı yıllar içinde sayıca azalmasına gönderme yapmıştır.¹²⁸ Hasan Pulur da 9 Mart 1969 tarihinde *Milliyet*'teki "Şiir Matineme Hoş Geldiniz!" adlı yazısında "Bir zamanlar şiir matineleri vardı" cümlesi esasında edebiyat matinelerinin 1970'li yıllara kadar bile süremediğinin kanıtıdır.¹²⁹

Edebiyat matinelerinin bitmesinin nedeni olarak öğrencilerin ya da edebiyatçıların ilgisinin azalmasını göstermek doğru değildir. Nitekim okuyan ve yazan yeni bir kuşağın gelmesi, genç edebiyatçıların yetişmesi ve seslerini duyuracak mecraya ihtiyaç duymaları edebiyat matinelerini canlı tutmaya yeterlidir. Bu yüzden önce matinelerin sayıca azalmasının, ardından sona ermesinin nedeni matinelerin kendi iç dinamiklerinden kaynaklanmaz. Bu durumu, daha çok dönemin siyasal, toplumsal, kültürel ikliminin değişmesiyle ilişkilendirmek gerekir. Örneğin

127 Milliyet, "Edebiyat Matineleri Canlandırılıyor," *Milliyet*, 9 Ekim 1989, s. 12.

128 Oktay Akbal, *Anılarda Görmek/Günlük 1: 1965-1967*, İstanbul: Can Yayınları, 1989, s. 102.

129 Hasan Pulur, "Şiir Matineme Hoş Geldiniz!," *Milliyet*, 9 Mart 1969, s. 5.

1960'lı yıllarda başlayan öğrenci hareketlerinin öğrenci örgütlerini ortaya çıkararak siyasal eylemlere dönüşmesi dönemin ruhunun değiştiğini göstermektedir.¹³⁰ Benzer şekilde Batı Avrupa ülkelerinde 1968 Mayıs'ında öğrenci hareketlerinin yaşanması Türkiye'deki örgütlenmeyi güçlendirdiği gibi bu kuşağın siyasetle ilgilenmesine ve siyasal faaliyetlere ağırlık vermesine sebep olmuştur.¹³¹ Dahası 1960'lı yılların hemen başlarında arka arkaya işçi eylemlerinin yapılması ve bunların süreç içerisinde yaygınlık kazanması edebî hareketliliğin önüne set çekmiş, edebî etkinliklerin yapılmasını zorlaştırmıştır.

1960'lı yıllardaki siyasal koşulların getirmiş olduğu sıkıntıların yanı sıra 1970'li yıllara gelindiğinde kitabevlerinde imza günleri düzenlenmesi geleneği ortaya çıkmış; 1980'li yıllarla birlikte kitap fuarları yaygınlık kazanarak edebiyat matinelерinin sona ermesinde önemli rol oynamıştır. Orhan Duru, 1984 yılında yayımlanan "Kitap Panayırı" adlı yazısı bu açıdan önemlidir. Zira yazar, yakın geçmişte kültür sanat çevrelerinde modanın edebiyat matineleri olduğunu belirttikten sonra bugünlerde kitap fuarlarının gözde olduğunu, bu fuarlarda şair ve yazarların imza için okurlarını beklediklerini söylemiştir. Edebiyat matinelерinin yerini kitap fuarlarının aldığıнын altını çizerek kültürel hayattaki dönüşüme vurgu yapmıştır.¹³²

Kısacası 1960'lı yıllardan sonra değişen siyasal, toplumsal atmosferin kültür, sanat ve edebiyat dünyasını etkilemesi, 1970'li yıllarla birlikte okurla yazarı birleştiren yayıncılık faaliyetlerinin ve piyasa koşullarının farklılaşması, 1980'li yıllardan itibaren sanatın hızla tüketim nesnesine dönüşmesi edebiyat matinelерinin sonunu getirmiştir. Böylece Cumhuriyet'in ilk kuşağıyla sokağa, halkın arasına, gündelik hayata karışan edebiyat ve özellikle şiir; 1960'lardan itibaren yeniden entelektüel kesimin tekeline girmeye başlayarak sınırlı bir çevrenin sohbetlerine, toplantılarına, faaliyetlerine konu olup sokakla bağını koparmıştır.

130 Tevfik Çavdar, "Cumhuriyet Döneminde Gençlik," *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, 1983, C. 3, s. 809-810.

131 Murat Belge, "Türkiye'de Gençlik Hareketleri," *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, 1983, C. 3, s. 810.

132 Orhan Duru, "Kitap Panayırı," *Milliyet*, 15 Kasım 1984, s. 2.

III. BÖLÜM

Hafıza Mekânı Olarak Edebiyat Matineleri

Yapısal olarak depolama, saklama ve hatırlama özellikleri taşıyan hafızanın yalnızca birey düzleminde değil toplum düzleminde de ele alınması gerekir. Bireyler yaşadıkları deneyimleri hafızalarında saklarlar ve bu deneyimleri çağdaşlarına aktardıkları gibi gelecek kuşakların bilgisine sunarlar. Bu süreç, toplumsal hafıza adını verdiğimiz kavramın oluşumuna katkıda bulunur. Toplumsal hafıza, toplumun kimliği ile kültürünü birleştirerek yeniden inşa edilir. Bu inşa süreci, hafıza mekânları aracılığıyla gerçekleşir. Pierre Nora'nın öne sürdüğü hafıza mekânları kavramı, sosyal bilimlerde yapılan çözümlemeli çalışmaların ve betimleyici incelemelerin önünü açmıştır. Hafıza mekânları toplumun tarihi, kültürü, gelenekleri ve kimliği hakkında bilgi verir, anlam taşır. Dolayısıyla hafıza mekânları yalnızca bireysel hafızada değil, aynı zamanda toplumsal hafızada da yer edinir.

Hafıza mekânları, toplumsal hafızanın oluşumunda ve korunmasında can alıcı bir rol oynayan gerçek ve zihinsel mekânlar olarak nitelendirilebilir. Pierre Nora'nın "Fransa'yı hafıza mekânlarıyla işlemek, Fransa'yı tamamıyla bir hafıza mekânına

dönüştürmek demektir” şeklindeki ifadesi, pek çok çalışma için uygulanabilir bir zemin sunmaktadır.¹ Özellikle edebiyat disiplini içinde ve Türk edebiyatı özelinde düşünüldüğünde, edebî eserleri ve Türk edebiyatını hafıza mekânları üzerinden değerlendirmek, bunları bütünsel bir hafıza mekânına dönüştürmenin kapılarını aralamıştır. Bu bağlamda romanlar okuyucuların hafızasında özellikle kalıcı hafıza mekânları oluşturmak için etkili bir araç olarak görülebilir.

Romanlar, yazarlar ve okuyucular arasında bir hafıza mekânı etkileşimi oluşturur. Yazarlar, kendi zihinlerinde mevcut olan gerçek veya hayalî mekânları kullanarak karakterleriyle yeni bir dünya yaratabilirler. Bu mekânlar, okuyucular tarafından roman sayesinde yeniden keşfedildiği gibi her okur, kendi zihninde yeni hafıza mekânları oluşturma şansına sahiptir. Romanların gücü, okuyucuların her okuduğunda daha önce farkına varmadığı veya ayrıntılı ele almadığı hafıza mekânlarını keşfetme ihtimaline sahip olmasıdır. Örneğin Halid Ziya Uşaklıgil’in *Mai ve Siyah* romanındaki Tepebaşı Gazinosu betimlemesi, yazarın hayal gücünden doğrudan okuyucuya yansıtılır. Benzer şekilde romandaki mekânların, roman kahramanlarının psikolojik durumlarına etkisi de bu hafıza mekânlarının üretimine dâhil edilir. Dolayısıyla hafıza mekânları, sadece fiziksel mekânlarla sınırlı değildir. Romanda simgesel değer taşıyan başlıklar da hafıza mekânı olarak değerlendirilebilir. Her okurun zihnindeki mekânlar ve bu mekânlarda yer alan karakterler, farklı şekillerde biçimlenmektedir. Kısacası romanlar, yazarlar ve okuyucular arasında ortak bir hafıza mekânı oluşturabilir. Zira roman türü, insan zihninin hayal gücüne ve hafıza işlevine hitap ederek kişiselleştirilebilir bir deneyim sunmaktadır.

Genel anlamıyla edebiyat, bir hafıza mekânı olarak değerlendirilebilir. Nitekim yazar ve şairlerin buluşma mekânları olarak gösterilen yerle önemlidir. Özellikle Tanzimat döneminden sonra yaygınlaşan edebiyat salonlarının kamusal alana açılmasıyla birlikte kapalı mekânlardan sokağa taşan, önce kahvelere, pastanelere, ardından Halkevlerinin, okulların, derneklerin salonlarına

¹ Pierre Nora, *Hafıza Mekânları*, Çev. Mehmet Emin Özcan, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2006, s. 169.

yayılan hafıza mekânları sayesinde edebiyat, adeta özgürlüğünü ilan etmiştir. Kapalı kapılar ardında yapılan konuşmalar, tartışmalar, bir kitabın iki kapağı arasına sıkıştırılan sayfalarda yer alan eserler, kütüphanelerde beklemekten tozlanan gazete ve dergiler süreç içerisinde unutulmaya terk edilmişken Cumhuriyet dönemiyle edebiyat, sokağa çıkarak halkın arasına karışmıştır. Sokağa çıkan yazarlar ve şairler halkla buluşarak edebiyatı kollektif bir üretime dönüştürmüş ve yeni bir dönemin kapısı aralanmıştır. Bu nedenle birbirinin içine geçen ve birbirinden doğan birçok edebî faaliyet edebiyatın hafıza mekânlarını içinde barındırmaktadır.

Edebiyatın kendi dinamiklerini kullanmasına ve çoğulcu bir bakış açısı sağlamasına olanak tanıyan hafıza mekânları kavramı, edebiyat matinerinin yorumlanması bağlamında ele alınabilir. Hafıza mekânı olarak edebiyat matinerine bakıldığında bu etkinliklerin, edebiyatın derinliği ve çeşitliliği hakkında önemli ipuçları sunduğu görülecektir. Söz konusu matinelerde farklı edebiyatçılar ve sanatçılar bir araya gelerek eserlerini okuyabilir, tartışabilir ve farklı bakış açılarıyla yorumlayabilir. Bu sayede farklı edebî yönelimler ve yeni eserler hakkında daha kapsamlı bir bilgi sahibi olmak mümkün hale gelir. Ayrıca, edebiyat matineleri, edebiyatın halka açılmasını sağlayarak halkın edebiyata ilgi duymasını teşvik eder. Bu şekilde, edebiyat eserlerinin derinliği ve çeşitliliği daha fazla kişi tarafından keşfedilebilir hâle gelir. Dolayısıyla edebiyat matineleri; Pierre Nora'nın hafıza mekânlarını "kuşaklar," "anma törenleri," ve "arşivler" olmak üzere üç kategoriye ayırması üzerinden hafıza mekânı olarak incelenecektir. Pierre Nora'nın hafıza mekânı kategorizasyonundaki ilk başlık olan "kuşaklar," edebiyat matineleri ele alınırken "Cumhuriyet Kuşağının Hafızası" üzerinden Cumhuriyet kuşağına karşılık gelecek şekilde yorumlanacaktır. Pierre Nora'nın "anma törenleri" kategorisi ise edebiyat matinelerinde "Törenlerin, Etkinliklerin Hafızası" başlığı altında incelenecektir. Son olarak Pierre Nora'nın "arşivler" kategorisi ise "Edebiyatçıların, Sanatçıların Hafızası" üzerinden süreli yayın koleksiyonlarında ve kitaplarda yer alan yazılar, röportajlar, hatıralar, mektup-

lar ekseninde incelenecektir. Kısacası Pierre Nora'nın hafıza mekânları olarak sınıflandırdığı üçlü yapı edebiyat matinerleriyle birebir örtüşerek bu çalışmanın üçüncü bölümünün alt başlıklarını oluşturacaktır.

Cumhuriyet Kuşağının Hafızası

“Kuşak” kavramı, belirli bir zaman aralığında dünyaya gelen ve ortak tarihsel deneyimleri paylaşan insan topluluklarını ifade etmektedir. Kuşaklar, ortak bilincini aktararak dönemin olaylarının anlam ve önemini daha eksiksiz kavratmaktadır. Bu bağlamda Pierre Nora, “kuşak ile hafıza mekânını iki küçük kıymetli taş gibi çarparak umulmadık kıvılcımlar ortaya çıkarabiliriz” ifadesiyle kuşak ve hafıza mekânlarının bir arada değerlendirilmesinin gerekliliğine işaret etmiştir.² Zira hafıza mekânları; belirgin bir döneme, vakaya ya da deneyime atıfta bulunan alanlar olup bir toplumun tarihsel hafızasını taşımakta ve bu hafızanın aktarılma süreciyle kuşaklar arasındaki ilişkiler güçlendirilmektedir. Bu bağlar, bir ülkenin ya da topluluğun tarihine dair ortak bir anlayış ve bilincin sürekliliğini sağlamada önemli bir rol oynamaktadır.

Pierre Nora'nın “kuşak” kavramı temel alınarak Cumhuriyet döneminin ilk kuşaklarının edebiyata dair bakışını değerlendirmek ve edebiyat matinerlerini hafıza mekânları bağlamında incelemek büyük önem arz etmektedir. Cumhuriyet öncesine ait hafıza mekânlarına kısaca değinildiğinde bu zaman aralığında edebiyatın daha ziyade özel mekânlar ekseninde ilerlediği söylenebilir.³ Köşk, konak ve yalı gibi yapılar içerisinde oluşturulan “edebiyat salonları,” özellikle 19. yüzyılda “sanat-edebiyat-kültür okulu” işlevi üstlenmiştir.⁴ Nüfuzlu ailelerin evlerindeki

2 Pierre Nora, *Hafıza Mekânları*, Çev. Mehmet Emin Özcan, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2006, s. 170.

3 19. yüzyıldan günümüze kadar İstanbul'daki “edebiyat mahfilleri” üzerine bir inceleme için bakınız:

Turgay Anar (2012). *Mekândan Taşan Edebiyat-Yeni Türk Edebiyatında Edebiyat Mahfilleri*. İstanbul: Kapı Yayınları.

1923-1980 yılları arasında Ankara'daki “edebî muhitler” üzerine bir inceleme için bakınız: Necati Tonga (2019). *Bir Edebî Muhit Olarak Ankara*. Ankara: Çolpan Kitap.

4 Turgay Anar, *Mekândan Taşan Edebiyat-Yeni Türk Edebiyatında Edebiyat Mahfilleri*, İstanbul: Kapı Yayınları, 2012, s. 547.

salonlar, edebî sohbetlerin gerçekleştirildiği, yazar ve şairlerin bir araya gelerek fikir alışverişinde bulunduğu mekânlar şeklinde ortaya çıkmıştır. Edebiyat salonlarının işlevlerine dâhil olan hususlar arasında yeni edebî eserlerin okunması, tartışılması, yorumlanması, eleştirilmesi ve geliştirilmesi önde gelir. Şairler ve yazarlar, bu mekânlarda birbirleriyle fikir alışverişinde bulunarak yeni edebî teknikler, üsluplar ve meseleler hakkında sohbet etme imkânı yakalamaktadır.

Osmanlı Devleti'nde kültürel ve edebî etkinliklerin gerçekleştirildiği edebiyat salonları, bazı içerik değişiklikleriyle birlikte Cumhuriyet döneminde de sürdürülmüştür. Bununla birlikte Cumhuriyet öncesinde edebiyat salonlarında sınırlı ve dar bir çevre içinde konuşulan, tartışılan edebiyat; Cumhuriyet'ten sonra kamusal alana dâhil olmuştur. Osmanlı'nın son dönemlerinde yetişen kuşak (1900-1920'li yıllar), Cumhuriyet'le birlikte özel mekânlarda düzenlenen buluşmalara, toplantılara devam ederken kahve, pastane, lokanta, restoran, meyhane gibi halka açık alanlarda da bir araya gelmiş, böylelikle 1923'ten sonra doğan kuşağın edebiyata ilgisi artmıştır. Özellikle 1930'lu yıllardan itibaren bu tür mekânlarda birçok edebiyatçı ve sanatçı buluşarak edebiyat sohbetleri gerçekleştirmiştir. Meserret Kiraathanesi, İkbâl Kahvesi, Küllük Kahvesi, Lebon Pastanesi, Baylan Pastanesi gibi çeşitli mekânlar, 20. yüzyılın başında doğan kuşağın uğrak yerlerindendir. Aynı zamanda bu mekânlar, Cumhuriyet sonrası kuşakların da buluşma noktaları arasında yer alarak edebiyatın kamusal alanda daha fazla görünür olmasına katkıda bulunmuştur.

Cumhuriyet döneminde edebiyat ve sanat dünyasının önemli buluşma mekânlarından biri olarak kabul edilen Küllük Kahvesi, çok sayıda tanınmış ismi ağırlamıştır. Nevzat Sudi *Küllük Anıları* adlı eserde kahveye giden isimlerin ayrıntılı bir listesini sunarak söz konusu isimleri "ön bölümde oturanlar" ve "arka bölümde oturanlar" şeklinde iki kategoriye ayırmıştır. Bu bağlamda kahvenin ön bölümünde yer alan edebiyatçılar ve entelektüel isimler şöyle sıralanmaktadır: Ahmet Hamdi Tanpınar, Mustafa Şekip Tunç, Hilmi Ziya Ülken, Mehmet Kaplan, Enver Ziya Karal, Zahir Sıtkı Güvemli, Ali Nihat Tarlan, Mükrimin Halil Yınanç, Sadri

Ertem, Nurullah Ataç, İbnülemin Mahmut Kemal İnal, Hamamizade İhsan, Ağâh Sırrı Levent, Emin Ali Çavlı, Salih Zeki Aktay, Mahmut Yesari, Peyami Safa, Vecdi Bürün, Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu, Hakkı Süha Gezgin, Mesut Cemil Tel, Edip Ayel, Sabri Esat Siyavuşgil, Naci Sadullah, Salim Rıza Kırkpınar, Sıtkı Akozan, Osman Cemal Kaygılı, İbrahim Hoyi. Kahvenin arka bölümünde oturan isimler ise şunlardır: Arif Dino, Asaf Halet Çelebi, Abdülbaki Gölpınarlı, Cahit Irgat, Cavit Yamaç, Abidin Dino, Fikret Adil, Rıfat Ilgaz, Suphi Taşhan, Sabahattin Kudret Aksal, M. Niyazi Akıncioğlu, Hüsamettin Bozok, Samim Kocagöz, Suavi Koçer, Ömer Faruk Toprak, Hasan İzzettin Dinamo, Neriman Hikmet, Muazzez Kaptanoğlu, Lütfi Erişçi, Arif Damar, Bedri Rahmi Eyuboğlu, Sait Faik Abasıyanık, Orhan M. Arıburnu, Celâl Sılay, Hasan Tanrıkut, Salâh Birsell, Suat Taşer, Özdemir Asaf, Oktay Akbal, Gavsı Halit Ozansoy, Neyzen Tevfik, İlhan Berk, A. Kadir, Sabahattin Batur, Faiz Turhan, Yaşar Çimen, Miraç Katırcıoğlu, Celâlettin Ezine, Burhan Arpad, Nuri İyem, Abidin Nesimi, Fehmi Yazıcı, Agop Arad, Suat Derviş, Güzin Dino, Cahit Tanyol, Baha Dürder, İhsan Altay, Sabri Soran, Orhan Veli Kanık, Cahit Sıtkı Tarancı, Rıfkı Melül Meriç, Selim Nüzhet Gerçek Yahya Kemal, Yavuz Abadan Şemseddin Reşad, Macid Arda, Ekrem Besim, Burhan Ümit Toprak, Ali Canip Yöntem, Sadettin Nüzhet Ergun, Ferit Kam.⁵

Küllük Kahvesi'nin müdavimleri arasında anılan isimler, Türk kültür, sanat ve edebiyat hayatının en önde gelen şahsiyetlerdir. Bahsi geçen isimlerin kahvenin iki ayrı bölümünde oturmaları, büyük ölçüde kuşak farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte Beyazıt Camisi yakınlarında yer alan Küllük Kahvesi, merkezi bir konumda bulunması sebebiyle önemli bir toplantı mekânı niteliği taşımaktadır. Nitekim Turgay Anar; Küllük Kahvesi'nin çevresini kuşatan İstanbul Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Belediye Kütüphanesi, Sahaflar Çarşısı gibi kültürel ve akademik değeri olan mekânların, kahvenin değerini artıran etmenler arasında olduğuna dikkat çekmektedir.⁶ Küllük Kahvesi örneği

5 Nevzad Sudi, *Küllük Anıları*, İstanbul: Mephisto Yayınları, 2004, s. 33.

6 Turgay Anar, *Mekândan Taşan Edebiyat - Yeni Türk Edebiyatında Edebiyat Mahfilleri*, İstanbul: Kapı Yayınları, 2012, s. 228.

üzerinden değerlendirildiğinde şehrin merkezî noktasında konumlanmış olan bu mekâna üniversiteye gelip giderken uğramayı alışkanlık haline getiren öğrenciler, edebiyatçı ve sanatçılarla bizzat tanışabilmiş, yüz yüze iletişim kurabilmiştir. Edebiyat mahfili özelliği gösteren bu mekân sayesinde dönemin ünlü edebiyatçılarıyla bir araya gelen gençlerin edebiyata olan ilgileri de artmıştır.

Edebiyatçıların ve sanatçıların gazetelerde, dergilerde aralıksız yayımlanan anket ve röportajları da gençlerin edebiyata olan merakını beslemiştir. Cumhuriyet dönemiyle birlikte yayıncılık sektörüne dâhil olan çok sayıda gazete ve dergi; ilgi çekici, merak uyandırıcı konulara eğilerek okuyucu kitlesini genişletmeyi hedeflediği için dönemin yazar ve şairlerinin entelektüel kimlikleri ve topluma yön veren düşünceleri, gazete muhabirlerinin sürekli olarak onlarla anket ve röportaj yoluyla iletişim kurmasına neden olmuştur. Özellikle 1930-1960 yılları arasında Cumhuriyet'in ilk kuşaklarının yetiştiği dönemde "Edebiyatımız Ne Hâlde?" "Edebiyatımızda Eskiler mi Yeniler mi?" "Bizde Edebiyat Var mı yok mu?" gibi konularla yazarların ve şairlerin edebiyatla ilgili düşüncelerini paylaştıkları birçok anket ve röportaj yapılmıştır. Ayrıca "Genç Olmak İster misiniz?" "Nelere Sinirlenirsiniz?" "İlk Sevgilileri ve Sevgileri," "Güzel Kadın Kime Derler?" "Muharrirler Ne Kazanırlar?" gibi yazarların özel hayatlarına ve kariyerlerine ilişkin konuşmaların yanında çekişme yaratan, tartışma ortamı oluşturan ve merak uyandıran sorular da yöneltilerek okurun dikkati çekilmeye çalışılmıştır. Bu süreçte ortaya çıkan okur kitlesi, dönemin gazete ve dergilerinde yayımlanan anket ve röportajları takip etmeye özen göstermiştir. Bu anket ve röportajların yayımlanmasının yeni kuşağın edebiyat ve sanata yönelik ilgisini artırmayı amaçlayan stratejik adımlar olduğu düşünülebilir.

Yazar ve şairlerin kamusal alanda daha sık görünmelerinin onların ürettikleri eserlere doğrudan etki ettiği görülmüştür. Özellikle 1930'lu yıllarla birlikte Türk edebiyatında dışarıya açılma, sokağa çıkma, sokaktaki insanı tanıma ve onu anlatma gibi kamusal alana yönelik ilgi de artış göstermiştir. Bu kapsamda söylenebilir ki kamusal alana çıkan yazar ve şairler, bu

alanı eserlerinin malzemesi olarak kullanmaktan çekinmemiştir. Bu süreçte yazarlar ve şairler, insanların gündelik hayatlarının ayrıntılarına dikkat çekerek daha önce üzerinde durulmamış toplumsal meselelere ve sıradan insanların yaşam hikâyelerine değinmeye başlamıştır. Bunun neticesinde edebiyatçıların kamusal alanlara duyduğu ilgi, eserlerin daha gerçekçi ve topluma yönelik yazılmasına yol açmıştır.

Cumhuriyet dönemi boyunca devletin kültür ve sanat politikaları nitelikli ve iyi eğitilmiş bir genç kuşağın yetişmesini amaçlayarak toplumun kültür ve sanat alanında ilerlemesini temin etmiştir. Bu bağlamda Halkevleri, kültür ve sanat politikalarının halka ulaştırılmasında can alıcı bir rol üstlenmiştir. Ayrıca Devlet Tiyatroları ve Devlet Konservatuarları gibi kurumların açılması; Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde Batı ve Doğu klasiklerinin titiz çevirilerinin yapılması; Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde resim, heykel ve mimari eğitimlerinin verilerek Türk sanatının gelişimine katkı sağlanması, devletin kültür ve sanat politikalarının önemli girişimleridir. Bu girişimler basında geniş yer bularak topluma, kitlesel bir modernleşme süreci içinde olduğu mesajını da vermiştir. Söz konusu süreçte, devletin kültür ve sanat politikaları, hem toplumun eğitim ve kültür düzeyini yükseltmeyi hedeflemiş hem de ulusal kimliğin ve değerlerin muhafaza edilerek toplumun modernleşme sürecine katılımını hızlandırmıştır.

Tüm bu gelişmeler özetlenecek olursa devletin gerçekleştirdiği faaliyetler, basının desteğini alarak 1940 yılında başlayan edebiyat matinerelerinin de katkısıyla edebiyatçılarla genç kuşak arasındaki mesafeyi büyük ölçüde azalmıştır. Edebiyat matinerelerinin 1953 yılında bir furyaya dönüşmesi neticesinde gençler ve edebiyatçılar arasındaki engeller ortadan kalktığı gibi genç kuşak, hayranlıkla takip ettikleri yazar ve şairlerle doğrudan iletişime geçebilme fırsatını yakalamıştır. Bu matinereler yalnızca İstanbul ve Ankara gibi büyükşehirlerle sınırlı kalmayıp Balıkesir, Bursa, Gaziantep, Kırklareli ve Zonguldak gibi ülkenin çeşitli şehirlerinde düzenlenerek toplumun her kesimine ulaşmıştır. Ulaşım konusunda dönemin kısıtlı imkânlarına rağmen yazarlarla şairler saatler süren otobüs yolculuklarıyla ülke genelinde

seyahat ederek toplumsal ve kültürel hafızaya büyük katkı sunmuştur. Bu sayede yeni kuşakların hafızalarına edebiyat matinesi kültürü işlenmiştir.

Dönemin dergi ve gazete muhabirleri zaman zaman lise ve üniversite öğrencileriyle gerçekleştirdikleri röportajlarla gençlere verdikleri değeri göstermekten çekinmemiştir. Bu muhabirler arasında Naci Sadullah ve Suat Derviş ön saflarda yer almaktadır. Örneğin Naci Sadullah *Yedigün* dergisi adına İstanbul Kız Lisesi, İstanbul Erkek Lisesi, Selçuklu Kız Sanat Mektebi, İstanbul Üniversitesi, Kadıköy Erkek Lisesi, Galatasaray Lisesi, Kadıköy Kız Orta Mektebi, İstanbul Devlet Konservatuvarı, Diş Tababeti Mektebi ve İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi gibi eğitim kurumlarıyla görüşmeler gerçekleştirerek bir yandan bu kurumların tanıtımına katkı sağlamış bir yandan da müdürler, öğretmenler ve gençlerle diyalog kurarak onların sorunlarını ve isteklerini ilgili mercilere aktarmaya çalışmıştır. Ancak burada vurgulanması gereken asıl husus, basının ülkenin geleceği olan yeni kuşakla yakın ilişkiler kurma amacıyla onları daha iyi tanıma arzusudur. Nitekim Naci Sadullah, ilk kez ziyaret ettiği İstanbul Kız Lisesi'nde öğrencileri gözlemledikten sonra "Evet, Türk kızları, eğlenmesini bildikleri kadar çalışmasını da biliyorlar" diyerek onların her zorluğun üstesinden gelebileceklerine ve başarılı olacaklarına sonuna kadar inandığını dile getirmiştir.⁷ Buna ilaveten Cumhuriyet dönemi boyunca gençlerin yanı sıra yetişkinlerin de kültür sanat etkinliklerine teşvik edilmesi amaçlanmıştır. Nitekim bu dönemde halkın söz konusu etkinliklere katılımı desteklenerek kültürel alanda gelişimleri istenmiştir. Yine *Yeni Edebiyat* dergisinin 5 Ocak 1937 tarihinde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi tarafından düzenlenen edebiyat gecesiyle ilgili ankette, görüşüne başvurulmuş dönemin önemli şairlerinden Cahit Sıtkı Tarancı, bu tür etkinliklerin esasında halka yönelik düzenlendiğini ifade etmiş ve halkın bu etkinliklere gösterdiği ilginin sebeplerini yorumlamaya çalışmıştır:

Edebiyat Fakültesi'nin tertip ettiği gece –iyi veya kötü, münakaşasını yapmayalım– bize şimdiye kadar idrâk edemediğimiz bir

7 Naci Sadullah, "İstanbul Kız Lisesi'nde Bir Saat," *Yedigün*, 7 Mart 1934, S. 52, s. 15.

ihtiyacı haber verdi halkın, o gece, salonu hıncahınç doldurması bu ihtiyacın tahteşşuurunda yaşadığını gösterdi.⁸

Cahit Sıtkı Tarancı'nın öne sürdüğü gibi, halkın edebî faaliyetlere yönelik ilgisi, bilinçaltında bu tür etkinliklere duyulan gereksinimle ilişkilendirilebilir. Nitekim Şevket Hıfzı (Şevket Rado) da Cahit Sıtkı Tarancı'ya benzer bir vurguyla edebiyat etkinliklerine katılanların sadece gençlerden ibaret olmadığını, "ağzı süt koka edebiyat meraklıları arasında sakallı ihtiyarlar ve yetmişlik nineler" in de söz konusu gecede bulunduğunu ifade etmiştir.⁹ Bu durum, söz konusu gereksinimin somut bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Dolayısıyla edebî etkinliklerin, toplumun farklı kesimlerini bir araya getirerek kültürel birlikteliği ve ortak değerlerin paylaşımını desteklediği ileri sürülebilir. Zira gençler tarafından örgütlenen etkinliklerde davetiye istenmemesi ve bu etkinliklerin herkesin katılımının açık olması, gençlerin toplumun tüm kesimlerini kapsayıcı bir anlayışla benimsediklerini göstermektedir. 27 Ocak 1940 tarihinde gerçekleştirilen ve "Genç Şairler Gecesi" adını taşıyan ilk edebiyat matinesi için gazeteye verilen "Bu toplantı için davetiye yoktur. Herkes gelebilir" şeklindeki duyuru, gençlerin bu hususta halkı birleştirici bir tutum benimsediklerinin kanıtıdır.¹⁰

Gençlerin edebiyat matineleri vasıtasıyla edebiyatçılarla birebir iletişim kurarak edebiyatçıların sunumlarını bizzat deneyimlemeleri, yeni kuşağın edebiyata duyduğu tutkuyu ve ilgiyi güçlendirir. Tomris Uyar, *Günlerin Tortusu II* adlı eserinde 1980'li yıllarda okuyucu ve yazar arasındaki karşılaşmayı güçleştiren etmenlerin varlığından bahsederken "Edebiyat matinelerinin bir zamanki işlevi yadsınamaz" ifadesini kullanarak edebiyat matinelerinin tarihsel süreçteki önemini vurgulamış olur.¹¹ Aynı şekilde 1950 yılından önce Ankara Halkevi tarafından gerçekleştirilen edebiyat matinelerini örgütleyen komisyonda görev alan Halil Soyuer,

8 Cahit Sıtkı Tarancı, "Edebiyat Gecesi Nasıl Olmalı?," Konuşan: Yeni Edebiyat, *Yeni Edebiyat*, 1 Şubat 1937, S. 3 s. 2.

9 Şevket Hıfzı [Şevket Rado], "Edebiyat Gecesi Çok Rağbet Gördü," *Akşam*, 7 İkincikanun [Ocak] 1937, s. 5.

10 Akşam, "Genç Şairler Gecesi," *Akşam*, 27 İkincikanun [Ocak] 1940, s. 4.

11 Tomris Uyar, *Günlerin Tortusu II-1980-1984*, İstanbul: Can Yayınları, 1996, s. 57.

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde düzenlenen bir matine vesilesiyle Yahya Kemal'le birlikte yaşadığı deneyimi şöyle aktarmıştır:

Salona girişimiz esnasında, alkışların yoğunluğundan salonun yıkılacağını düşündüm. Herkes ayakta, büyük şairimizi coşkuy-la alkışlıyordu. O da bu samimi sevgiye, elleriyle gönderdiği öpücüklerle karşılık vermiştir.¹²

Yahya Kemal Beyatlı ve Halil Soyuer'in yaşadığı deneyimin, edebiyat matinelere katılan diğer edebiyatçılar tarafından da yaşandığı aşikârdır. Nitekim Sadun Tanju, Sait Faik Abasıyanık ile ilgili hatıralarını aktardığı yazısında, edebiyat matinelerinde Sait Faik'e gösterilen "hayranlık ve sevgi rüzgârı"ndan bahsederken onun bu durumdan duyduğu memnuniyeti de anlatmıştır. Öyle ki "Liseli ve üniversiteli genç kızlar, delikanlılar, pırl pırl gözlerle, tertemiz gülücüklerle ve hayranlık dolu yüzlerle" Sait Faik'in çevresini sarmaktadır.¹³

Edebiyat matineleri, genç kuşakların sahnede dönemin ünlü edebiyatçıları ayrıntılı bir şekilde gözlemleyip değerlendirebildiği, şair ve yazarlarla bir arada olarak güzel zaman geçirebildiği etkinlikler olarak gençlerin zihninde unutulmaz anılara dönüşmektedir. Dahası gelecek vaat eden şair ve yazar adaylarının yetişmesinde söz konusu matinelerin önemli bir rolü bulunmaktadır. Bu çerçevede Adalet Ağaoğlu, Ülkü Tamer, Sennur Sezer, Türkân İldeniz, Yavuz Bülent Bakiler gibi edebiyatçıların yanı sıra Tuncel Kurtiz gibi sanatçıların hatıraları ve röportajları bu durumu doğrular niteliktedir. Örneğin Adalet Ağaoğlu, Ankara Halkevi salonunda gerçekleştirilen matinelere katılan Yahya Kemal, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Ahmet Muhip Dıranas gibi ünlü şairlerin şiir okumalarına dair tanıklığını hayatındaki çok önemli anlardan biri olarak değerlendirmiştir. Adalet Ağaoğlu, bu etkinlikler vesilesiyle "sözün değerini" öğrendiğini söyleyerek matinelerin daha lise yıllarında edebiyata yönelik ilgisinin artmasına sunduğu katkıdan bahsetmiştir.¹⁴ Benzer şekilde Ülkü

12 Halil Soyuer, *Şair Dostlarım*, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 2008, s. 12.

13 Sadun Tanju, "Sait Faik ve Arkadaşları 7," *Cumhuriyet*, 20 Mayıs 1984, s. 10.

14 Ağaoğlu, Adalet, *Sen Türkiye'nin En Güzel Kazasıdır/Adalet Ağaoğlu Kitabı*, Konuşan: Feridun Andaç, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2005, s. 38.

Tamer de lise yıllarında Sait Faik, Oktay Akbal ve Haldun Taner gibi edebiyatçıların katıldığı edebiyat matinelерini hayatının dönüm noktaları arasında saymıştır.¹⁵ 1955 yılında lise eğitimini tamamlayan Yavuz Bülent Bakiler de üniversite eğitimi amacıyla Ankara'ya geldiğinde Halil Soyuer, Mehmet Çakırtaş ve Şemsi Belli gibi şairlerin örgütlediği edebiyat matinelерine katılarak bu etkinliklerin şairliğine olan etkisini vurgulamıştır.¹⁶ Sennur Sezer de "Necatigil, Cansever ve Özdemir Asaf gibi ustaların yanı sıra bir tek kitabımız olmamasına rağmen biz de şiirlerimizi okur, dinletirdik. Bu bir sınav gibiydi bizce" ifadeleriyle kendi sanat anlayışının oluşum sürecinde matinelерin, ne kadar önemli bir role sahip olduğunun altını çizmiştir.¹⁷ Ünlü oyuncu Tuncel Kurtiz ise hatıralarında edebiyat matinelерinde kendi yazdığı hikâyeleri okuduğunu anlatmış ve bu etkinliklerin oyunculuk kariyerinde önemli bir yer edindiğini vurgulayarak matinelерin sanatsal gelişimine sağladığı katkıyı belirtmiştir.¹⁸

1950 Kuşağı ile sonraki edebî hareketlerin oluşumunda edebiyat matinelерinin de rolü olduğu söylenebilir. Zira genç yazarların bu tür etkinliklerde birbirleriyle tanışarak arkadaşlık, dostluk bağları oluşturduğu bilinen bir gerçektir. İstanbul Kız Lisesi'nde öğrenim gören Sennur Sezer, erkek liselerinde düzenlenen edebiyat matinelерine katılarak dönemin şair ve yazar çevresiyle yakın arkadaşlıklar kurmuştur. Yine Adnan Özyalçın; Arnavut Kız Koleji, Üsküdar Kız Koleji gibi liselerde eserlerinden örnekler sunmak üzere davet edildiğinde Tomris Gedik (Uyar), Saadet Timur Ulçugür gibi isimlerle tanıştığını anlatmaktadır.¹⁹ Benzer şekilde Ahmet Oktay, Yılmaz Gruda, Güner Sümer gibi edebiyatçıların da matinelere katılarak dönemin edebiyatçılarıyla arkadaşlık ilişkileri kurdukları bilinmektedir.

Kısacası Cumhuriyet döneminde kültür, sanat ve edebiyat hareketlerine yönelik ilgiyi artıran etmenler dikkate alındığında

15 Ülkü Tamer, *Ülkü Tamer'le Hayata ve Şiire Dair*, Konuşan: Feridun Andaç, İstanbul: Dünya Kitap, 2006, s. 25.

16 Ferit Ragıp Tuncor, "Yavuz Bülent Bakiler," *Size*, 25 Aralık 1980, S. 38, s. 5.

17 Sennur Sezer, "Bir Tarihte Edebiyat Matineleri," Konuşan: Aykut Tankuter, *Sanat Olayı*, Temmuz 1986, S. 50, s. 31.

18 Tuncel Kurtiz, *Bölük Pörçük*, İstanbul: Boyut Yayıncılık, 2013, s. 12.

19 Adnan Özyalçın, "Bir Zamanlar Edebiyat Matineleri," Konuşan: Aykut Tankuter, *Sanat Olayı*, Temmuz 1986, S. 50, s. 32.

edebiyat matinerlerinde bir araya gelen edebiyatçıların ve basın mensuplarının genç kuşak üzerindeki etkisi inkâr edilemez. Genç kuşağın; sokakta, kahvede edebiyatçılarla aynı ortamı paylaşması ve basında yer alan anketlerden, röportajlardan yazarların, şairlerin hayat hikâyelerini, yazma süreçlerini, sanat düşüncelerini öğrenmesi kendi yeteneklerini keşfetmesinde önemli rol oynamıştır. Edebiyat matinerleri, gençler için sadece edebiyatçılarla tanışma ve onların eserlerini dinleme fırsatı sunmamış, aynı zamanda gençlerin entelektüel gelişimine de ciddi katkılar sağlayarak gençlerin hayatında güzel hatıralar bırakmıştır.

Törenlerin, Etkinliklerin Hafızası

Halkevlerinin 19 Şubat 1932 tarihinde açılmasıyla Türkiye’ni yeni bir dönem başlamıştır. Halkevleri bünyesinde yer alan “Dil, Tarih ve Edebiyat,” “Güzel Sanatlar,” “Temsil,” “Spor,” “İçtimai Yardım,” “Halk Dershaneleri ve Kurslar,” “Kütüphane ve Neşriyat,” “Köycüler,” “Müze ve Sergi” gibi birçok şube, kendi uzmanlık alanları doğrultusunda çalışmalar yürütmüştür. Halkevleri bu şubelerinde halkın kültürel, toplumsal ve ekonomik hayatını geliştirmeyi hedefleyerek toplumsal hafızanın ve kültürel hafızanın yeniden üretilmesine yönelik girişimlerde bulunmuştur.

Devletin ideolojik görüşü doğrultusunda hazırlanan törenlerin halkla buluşturulmasında ve toplumsal hafızaya yerleştirilmesinde devlet görevlileri önemli bir görev üstlenmiştir. Paul Connerton’un “Toplumsal bellek diye bir şey varsa, anma töreni niteliği taşıyan etkinliklerde bulunabileceği” görüşü, Halkevlerinde düzenlenen resmî törenlere de uyarlanabilir.²⁰ Nitekim bu törenler, ulusun hafızasının diri tutulması ve geçmişteki tecrübelerin hatırlanması için önemli buluşma zamanlarıdır. Bununla birlikte klasik bir yapıya sahip olan törenlerde istisnalar da yaşanmıştır. Bu istisnalardan biri, Halkevlerinin açılışından yaklaşık 7 ay sonra, 30 Ağustos 1932 tarihinde Ankara Halkevi’nde düzenlenen Zafer Bayramı etkinliğinde Enis Behiç Koryürek’in kürsüye gelerek büyük bir kitle önünde şiirlerini okumasıdır.²¹ Nitekim

²⁰ Paul Connerton, *Toplamlar Nasıl Anımsar?* Çev. Alâeddin Şenel, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999, s. 12.

²¹ Hâkimiyet-i Milliye [Ulus], “Halkevinde Zafer Bayramı,” *Hâkimiyet-i Milliye*

önceden beri resmî törenlerde politikacılar ve milletvekilleri ile bir araya gelen edebiyatçılar kürsüye çıkarak konuşmalar yapmışlardır. Ancak bir şairin resmî bir törende sahneye çıkarak şiirini okuması, törenlerin yapısal sınırlarının zamanla esnetilebileceğini göstermiştir. Böylece sanatını devletin hafızasına sunan şair, devlete şair-milletvekili olarak hizmet ettiğini kanıtlamıştır. Dolayısıyla halkın gözünde devletin hafızasını da devam ettirmiş olur. Bu bağlamda Pierre Nora'nın "Devlet hizmetinde olanlar devlet hafızasına hizmet ederler, ama ozanlar devlet hafızasını şarkılarla dile getirmiyor olsalardı devleti cisimleştirenler artık onu temsil etmezlerdi" ifadesi, Enis Behiç Koryürek'in şiir okuma eylemiyle örtüşmektedir.²² Nora, devletin hafızasını oluşturmaya iki farklı biçimi olduğunu belirtmektedir. Bir tarafta, devlet hizmetinde olan kişiler; belgeler, raporlar ve diğer resmî kayıtlar gibi somut materyallerle devlet hafızasına hizmet ederken diğer tarafta ise ozanlar; şarkılar, şiirler gibi edebî eserler yoluyla bu hizmeti yerine getirir. Nitekim bir devletin varlığını ve kültürünü temsil eden simgeler zaman içinde anlamını kaybedip devletin kimliğini belirsizleştirmektedir. Buna karşın ozanlar, eserleriyle devlet hafızasını anlatarak bu simgelerin anlamını ve önemini canlı tutarlar.

Devletin törenlerle ulusun hafızasını diri tutma geleneği, 30 Ağustos Zafer Bayramı'nın ardından Çocuk Haftası ve Türk Dil Bayramı gibi özel günlerde düzenlenen törenlerde de devam etmiştir. Bu törenlerde şairlerin şiirlerinden örnekler vermesi, ulus bilincini yerleştirmiştir. 1930'larda düzenlenen törenlerde kürsüde şiir okuyan şair sayısı bir veya iki kişiyle sınırlıyken 1940'lardan sonra bu sayıda ciddi bir artış yaşanmıştır. Örneğin 26 Eylül 1947 tarihinde Ankara Halkevi Dil ve Edebiyat Şubesi ile Dil Kurumu Genel Merkezi'nin iş birliğiyle düzenlenen törende Ahmet Muhip Dıranas, Orhan Şaik Gökyay, Osman Attılâ, İbrahim Zeki Burdurlu, Necati Öngay, Zeki Ömer Defne, Nüzhet Erman, Halil Soyuer, Necati Sayar, Behçet Kemal Çağlar gibi birçok şair sahneye çıkmıştır. Bu sayede şiir özelinde edebiyatın devletin

[Ulus], 31 Ağustos 1932, s. 6.

22 Pierre Nora, *Hafıza Mekânları*, Çev. Mehmet Emin Özcan, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2006, s. 150.

hafızasındaki yerinin önemi vurgulanmış ve kültürel kimlik açısından bir bütünlük sağlanmıştır.²³

Resmî törenlerin yanı sıra ihtifaller ve jübileler [anmalar ve ellinci yıl kutlamaları] de hafıza mekânları olarak değerlendirilebilir. Edebiyat dünyasında, edebiyatçıların ölümleri üzerine yapılan ihtifaller ve edebiyatçıların 40., 50. sanat yıllarını kutlamak adına düzenlenen jübileler, edebiyat kamusunu harekete geçiren, edebî hareketliliği destekleyen etkinliklerdir. Bu törenlerde, bir edebiyatçının hayatı ve eserleri hakkında konuşmalar yapılmakta, onunla ilgili hatıralar aktarılmakta ve eserlerinden örnekler sunulmaktadır. Anma töreni özelliği gösteren ihtifaller ile kutlama amacı taşıyan jübileler edebiyat, sanat ve basın dünyasını bir araya getirerek bu etkinlik anlarının, toplumun zihninde hafıza mekânı olarak kodlanmasına aracı olmuştur. Törenlere katılan gençler de bu büyük atmosferin bir parçası olduklarını inanmış, dolayısıyla geçmişle olan bağları ve aidiyet duyguları güçlenerek kendilerini toplumun, kültürün bir taşıyıcısı olarak görmeye başlamışlardır. Buradan hareketle denebilir ki bu tarz etkinliklerle edebiyat kurumunun büyüklüğünün ve kapsayıcı yapısının farkına varan edebiyatçılar ve genç kuşaklar, geçmiş günleri yeniden hatırlamakla kalmayıp geçmişini yeniden inşa etme fırsatına da erişmektedir.

Resmî törenler, ihtifaller ve jübileler gibi etkinlikler insanlar arasındaki etkileşimi artırarak ilişkilerin güçlenmesine zemin hazırlamaktadır. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi tarafından 5 Ocak 1937 tarihinde başlatılan ilk edebiyat gecesinden hemen sonra, üniversitelerin yanı sıra Halkevleri, dernekler ve liseler de edebiyat geceleri düzenlemiştir. Öğrenciler tarafından düzenlenen edebiyat geceleri, toplumsal hafızanın ve kültürel hafızanın gelişimine katkıda bulunmuştur. Bir toplumun, bir kültürün veya bir dönemin düşüncelerini, değerlerini ve deneyimlerini yansıtan edebiyat ürünleri, söz konusu geceler vasıtasıyla öğrencilere ulaşarak kamusal alanda edebî hareketliliğin yaşanmasını sağlamıştır. Bu bağlamda edebiyat geceleri, öğrencilerin edebiyat eserlerini anlamak, yorumlamak ve değerlendirmek için becerilerini

23 Ulus, "Dün Dil Bayramı Törenle Kutlandı," *Ulus*, 27 Eylül 1947, s.1-2.

geliştirmeye yardımcı olan hafıza mekânlarıdır. Bu etkinlikler, öğrencilerin toplum içinde kendilerini ifade etme becerilerinin artmasına da katkıda bulunmaktadır. Edebiyat geceleri, farklı düşünceleri ve görüşleri paylaşma ve tartışma ortamı yaratarak öğrencilerin toplumsal ve kültürel açıdan birbirleriyle etkileşim kurmalarına imkân tanır. Nitekim edebiyat geceleri genellikle öğrencilerin okudukları edebî eserlerden seçtikleri bölümleri, şiirleri ya da hikâyeleri dinleyicilere sunma fırsatı buldukları etkinlikler olarak gerçekleştirilmektedir. Söz konusu etkinlikler, öğrencilerin okuma alışkanlıklarının gelişmesine, edebî eserlerin keşfedilmesine ve edebiyatın tanınmasına hizmet eder. Dolayısıyla Edebiyat gecelerinin eğitim işlevinin dışında eğlence işlevi üzerinde de durmak gerekir. Şiir ve hikâye gibi edebî türlerin sunumlarının sergilendiği gecelerde bir araya gelen öğrencilerin keyifli anlar geçirdiği bir gerçektir. Bu sayede edebiyat daha geniş kitlelere ulaşmakta, edebî eserlerle daha fazla etkileşim kurulmaktadır.

Halkevlerinde yapılan resmî törenler, ihtifaller ve jübileler, İstanbul Üniversitesi'nin öncülüğünde düzenlenen edebiyat geceleri ve İstanbul Şehir Tiyatrosu'nun şiir matineleri gibi etkinlikler, hafıza mekânlarının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra 1940'lı yıllarda ortaya çıkan edebiyat matineleri söz konusu hafıza mekânlarının kapsamını genişletmiştir. Edebiyat matineleri diğer etkinliklere göre daha düzenli, programlı ve sık yapıldığından edebiyatın kamusal alandaki görünürlüğüne büyük bir katkı sunmuştur.

Edebiyat matinelерinin bir hafıza mekânı olarak örgütlenme şemasına bakmak gerekir. Edebiyat matinesinin düzenlenmesinde üç farklı cephe bulunmaktadır: örgütleme ekibi, edebiyatçılar/sanatçılar, izleyiciler. Süreli yayın koleksiyonları ve çeşitli hatıralar, edebiyat matinesi düzenleme sürecinin kolay olmadığını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Zira matine yapmak isteyen bir eğitim kurumunun, bir derneğin edebiyat kolu veya sanat kulübü ayrıntılı bir planlama yapmak zorundadır. Matine hazırlıkları, basit bir örgütlenme süreci olarak düşünülemez; aksine en baştan itibaren planlama ve çalışma gerektiren uzun bir sürece dayanır. Örneğin Türk Kültür Derneği tarafından 20 Mart 1949

tarihinde gerçekleştirilecek edebiyat matinesi için 6 Şubat 1949 tarihinde bir toplantı düzenlenmiştir. Bu toplantı, Ankara'daki genç şairlerin "Şiir Günü'nde okunacak eserleri tespit etmek üzere" bir araya geldiği bir örgütlemedir.²⁴ Dolayısıyla başarılı bir edebiyat matinesi için hazırlıkların bir en az bir buçuk, iki ay öncesinde yapılması gerekir.

Matine düzenleme faaliyeti, ciddi bir örgütleme süreci istediği için bu süreç iş birliği ile altından kalkılması mümkün hâle gelir. Matine için uygun bir zaman ve mekân belirlendikten sonra matineye katılacak edebiyatçıların seçimi yapılmalı ve matine programı hazırlanmalıdır. Bu süreçte, programın içerik açısından dengeli bir dağılıma dayanması ve çok yönlü olması, katılımcıların farklı beklentilerini karşılayacak şekilde hazırlanması önemli bir unsurdur. Matine öncesinde, edebiyatçılar ve örgütleme ekibi arasında güçlü bir eşgüdümün sağlanması, matinenin sorunsuz bir şekilde atlatılması için var alıcı bir etmendir. Örgütleme ekibi, matineye katılacak edebiyatçılara önceden haber vererek isimleri belirlemelidir. Bu noktada Salâh Birsell, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu* kitabında matine düzenlemek isteyen öğrencilerle edebiyatçılar arasındaki ilişkinin gelişimine dair bir örnek vermektedir. Bu örnek, matine örgütlemenin başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi için gerekli olan iş birliğinin önemini vurgulamaktadır:

Matine düzenlemek isteyen okulların bu işle görevlendirilmiş öğrencileri Özdemir Asaf'ı Babîâli'deki bir pedal makinesinden oluşan basımevinde bulurlar. Buradan haber bütün edebiyatçılara yayılır.²⁵

Görüldüğü üzere Özdemir Asaf'ın 1951 yılında kurduğu Sanat Basımevi, edebiyat matinesi düzenlemek isteyen gençler tarafından sık sık ziyaret edilerek edebiyatçılarla gençler arasında iletişim kurulmasına aracı olmuştur. Bunun ardından matinenin yapılacağı gün ve saatte etkinlik mekânına ulaşım sağlanması öncelikli bir konu olarak ele alınmıştır. İstanbul'da bir okulda veya bir dernekte gerçekleştirilecek olan edebiyat matinesine katılmak isteyen edebiyatçılar, belirli bir adreste buluştuktan

24 Ulus, "Genç Şairler Toplantısı," *Ulus*, 6 Şubat 1949, s. 2.

25 Salah Birsell, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 1983, s. 218.

sonra otobüslerle mekâna gitmektedir. Salâh Birsal *Kahveler Kitabı*'nda, Haldun Taner, Oktay Akbal, Orhan Hançerlioğlu, Özdemir Asaf, Behçet Necatigil, Orhon M. Arıburnu, Sabahattin Kudret Aksal gibi birçok edebiyatçının Üsküdar'da bulunduğunu ve bir edebiyat matinesine gitmek üzere "kendilerini bekleyen otobüse doluş[tuklarını]" belirtmektedir.²⁶ Yazarlar, o dönemde ulaşım imkânlarının günümüzdeki kadar kolay ve hızlı olmaması sebebiyle matineyi düzenleyenlerin gönderdiği otobüsleri tercih etmektedir. Benzer şekilde İstanbul'a ve Ankara'ya yakın şehirlerde yapılan edebiyat matinelere de yazarlar belli bir noktada buluşup otobüslerle gitmeye çalışmıştır. Bu şehirler arasında Bursa, Balıkesir, Kırklareli ve Zonguldak öne çıkmaktadır.

Matinelerde ses, ışık gibi teknik imkânlar kullanılacaksa önceden kontrol edilmesi, dekorun hazırlanması gerekir. Bu, matine sırasında oluşabilecek sorunları en aza indirmek ve matinenin sorunsuz bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlamak adına vazgeçilmezdir. Matine sonrası değerlendirme de en az matine kadar önemlidir. Nitekim matine sonrası değerlendirme ve görüş almak, matinenin başarısını ölçmek ve gelecekteki matinelerin daha iyi planlanmasına yardımcı olmak için gerekli bir unsurdur. Kısacası matine düzenlemek özenli bir çalışma ve iş birliği gerektiren bir süreç istemektedir.

Edebiyat matinelerinin yalnızca okurlara ve izleyicilere değil, edebiyatçılara da faydası bulunmaktadır. Edebiyat matineleri yazarlar, şairler, eleştirmenler, entelektüeller arasında düzenli bir etkileşim sağlayarak edebiyat camiasında bir birliktelik ve paylaşım ortamı yaratmaktadır. Buna ek olarak matineleri sadece edebiyatçılar değil; öğretmenler, akademisyenler, tiyatro ve sinema oyuncularını gibi geniş bir yelpazede seyirci kitlesi takip etmektedir. Bu sayede kültür düzeyi yüksek kişiler arasında konuşmalar, yorumlar, tartışmalar aracılığıyla entelektüel düşüncelerin serbestçe ifade edilebildiği bir ortam sunulur. Ayrıca edebiyat matineleri edebiyat dünyasındaki son yönelimler, farklı fikirler ve yenilikler hakkında düzenli bir bilgi alışverişi sağlamaktadır. Bu sayede, edebiyatçılar arasında güncel edebî konular hakkında

26 Salâh Birsal, *Salâh Bey Tarihi 1: Kahveler Kitabı*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 1983, s. 277.

fikir alışverişi yapmak mümkün hâle gelmektedir. Matinelerin bir diğer önemli faydası da katılımcılar arasında dostluk ve dayanışma ortamı yaratmasıdır. Örneğin Fikret Otyam, hatıralarında edebiyat matinelerinde oluşan bu dostluk ortamından bahsetmiştir. Otyam, “İki gün önce, bir edebiyat matinesinden, tüm sanatçı dostlarla dönerken, tek konu, Sait Ağabey’in Mark Twain derneğine ‘fahri üye’ seçilmesi... Şakalar, yakıştırmalar birbirini izliyor” diyerek matinelerin edebiyatçıları arasında güçlü bir iletişim ve dayanışma ortamı yarattığını göstermekte ve pek çok dostluğun ortaya çıkmasına zemin hazırladığını vurgulamaktadır.²⁷

Edebiyat matineleri, edebiyatçıları ve izleyiciler arasında önemli bir bağ kurar. İzleyiciler, bu yıllarda zengin bir edebiyat deneyimi yaşayarak Türk edebiyatının farklı dönemlerine ait eserlerle matinelerde karşılaşmıştır. Dahası edebiyat matinelerine olan ilginin artması sonucunda çağdaş eserleri de bizzat eserin üreticisinden dinleme şansına sahip izleyiciler kültür sanat alanındaki gelişmeleri an be an takip edebilmiştir. Edebiyat matineleri, edebiyatçıları ile halk arasında doğrudan temas kurarak gazete ve dergi sayfalarında yazılarını gördükleri edebiyatçıları, şiir kitaplarından tanıdıkları şairleri, roman ve hikâyelerini okudukları yazarları yakından görme, tanıma, hatta kimi zaman onlarla etkileşim kurma imkânı vermiştir. Böylece edebiyat matineleri büyük bir edebî hareketlilik yaratmıştır. Bu nedenle edebiyat matineleri, dönemin edebiyatının gelişmesine ve yaygınlaşmasına katkı sağlayan önemli bir etkinlik olmuştur.

Edebiyat matineleri, hafıza mekânı olarak ele alındığında matineleri türlerine göre incelemek gerekir. Bu nedenle edebiyat matinelerinin türleri ve kapsamı hakkında parantez açılmalıdır. Edebiyat matineleri, “normal matine,” “müzikli matine,” “teatral matine,” “tek kişilik matine” ve “özel matine” olarak beş ana kategori altında incelenebilir. “Normal matine,” genellikle edebiyatçıların kendi eserlerinden veya diğer edebiyatçıların eserlerinden örnekler verdiği bir matine şeklidir. “Müzikli matine” türü, bir fon müziği eşliğinde edebiyatçıların edebî eserlerden bazı parçaları okumaları üzerine kurulmuş bir matinedir “Teatral matine,” belli

27 Fikret Otyam, *Arkadaşım Orhan Kemal ve Mektupları*, İstanbul: E Yayınları, 1975, s. 301.

bir kurguya dayanarak hazırlanan ve tiyatro oyunundaymış hissi veren bir matine türüdür. Yazar veya şair, bu dekorun ardından eserlerini paylaşmakta ve kendisini bir oyuncu gibi göstermektedir. Sayıca çok az olmakla birlikte “tek kişilik edebiyat matinesi” biçiminde adlandırılabilir matine türünde ise sahneye çıkan bir edebiyatçı, başka bir edebiyatçının önünde hayatı ve eserleri üzerine bilgi vererek şiirlerinden örnekler sunmaktadır. Örneğin Sabahattin Kudret Aksal adına düzenlenen matine, Cep Tiyatrosu’nda Orhan Hançerlioğlu tarafından yönetilmiştir. “Özel matine” olarak adlandırılabilir matineler de belirli bir konu etrafında düzenlenmektedir. Üsküdar Amerikan Kız Koleji’nin 1956 yılında hazırladığı “1950 Kuşağı Edebiyat Matinesi” bu türe girebilir. Genel olarak edebiyat matineleri başlangıçta “normal matine” olarak yapılmaktayken teknik imkânların kullanılmasıyla birlikte ışık ve ses düzeni kurulmuş, müzik dinletileri devreye girmiş, hatta “ses alma aracı” (manyetofon) ile vefat etmiş şairlerin sesleri izleyicilerle buluşturulmuştur. Bu tarz girişimler; sık sık yapılan matinelere yenilik getirilmek ve izleyicinin ilgisini sıcak tutmak için farklı konseptleri denemek istenmesinden kaynaklanmıştır.

Edebiyat matineleri, süreç içerisinde çeşitli mekânlarda gerçekleştirildiğinden bu mekânlar matinelerin hafıza mekânı özelliğinin öne çıkmasına aracı olmuştur. Matineler genellikle okul, üniversite, Halkevi binası, tiyatro ve sinema salonu gibi mekânlarda düzenlenirken az sayıda da olsa büyükşehirlerdeki cezaevleri, prevantoryumlar [verem savaş kurumu] ve çay bahçelerinde de matineler yapılmıştır. İstanbul Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, İstanbul Erkek Lisesi, Çamlıca Kız Lisesi, Galatasaray Lisesi, Robert Kolej, Ankara Atatürk Erkek Lisesi, Yüksek Öğretmen Okulu, Marmara Sineması, Yeşilay, Kızılay, Heybeliada Prevantoryum ve Sultanahmet Cezaevi süreç içerisinde edebiyat matineleri örgütlenmiş önemli mekânlar arasında yer almaktadır. Bu mekânların seçimi, edebiyat matinelerinin niteliğini etkileyerek bireysel ve toplumsal hafızada dikkate değer bir yer edinmelerine yardımcı olmuştur. Bununla birlikte matinelerin gerçekleştirildiği mekânların çeşit-

liliği, edebiyatın farklı kesimlerinin bir araya gelerek tartışma ortamı oluşturmaya olanak sağlamıştır.

Edebiyat matinelерinin yapılma sıklığı değerlendirildiğinde ilginç sonuçlar elde edilmektedir. Özellikle 1940-1953 yılları arasında matinelер genellikle ayda bir kez yapılacak şekilde Halkevleri tarafından düzenlenmiştir. Bu döngüde, diğer kurum ve derneklerin matineleri de dâhil edilince büyükşehirlerde 15 günde bir matinenin yapıldığı bile görülmüştür. Bununla birlikte 1953 yılında edebiyat matinelерine olan ilginin artmasıyla özellikle İstanbul ve Ankara gibi büyükşehirlerde günde birkaç matine düzenlendiği bilinmektedir. Matinelер, genellikle liselerin ve üniversitelerin açıldığı ekim ayı itibarıyla başlamakta okulların kapanacağı tarihler yaklaşıncaya sona ermektedir. Buna örnek olarak düzenli aralıklarla gerçekleştirdiği şiir günü etkinlikleri ile popülerleşen Ankara Halkevi Dil ve Edebiyat Komitesi'nin sıcağların artması nedeniyle yaz aylarında bu tarz etkinlikleri gerçekleştirilemediğini o dönemin gazete haberlerinde okumak mümkündür. Haberin devamında sanat severler tarafından yoğun ilgi gören söz konusu etkinliklerin, 1949 yılı ekim ayında daha titizlikle planlanacağı ve kış mevsiminde yeniden düzenleneceği ifade edilmiştir. Bu nedenle, 21 Mayıs 1949 tarihinde sezonun son şiir günü etkinliğine tüm Ankara halkı davet edilmiştir.²⁸ Bu noktada edebiyat matinelерinin düzenlenmesinde okulların açılıp kapandığı tarihlere özellikle dikkat edilmiştir.

Edebiyat matinelерinin içeriğine bakıldığında bu tarz etkinliklerin, örgütlemeyi yapan kişilerin ve kurumların teknik donanımı, kabiliyeti doğrultusunda zenginleşebildiği ya da zayıf kalabildiği görülmektedir. Bu çalışmada incelenen matinelерin karakteristik özelliği, konuk olarak çağrılan edebiyatçıların, özellikle şairlerin kendi eserlerinden örnekler sunmasıdır. Bunun yanı sıra sahneye çıkmak istemeyen veya o an matinede olmayan şair ve yazarların eserlerinden arkadaşları aracılığıyla örnek parçalar sunulması da yaygın bir uygulamadır. Edebiyat matinelерinin öne çıkan bir diğer özelliği ise tiyatro oyuncularının, şair ve yazarların eserlerini okumasıdır. Ayrıca genç şairler, öğrenciler ve her yaştan edebi-

28 Ulus, "Şiir Günü," *Ulus*, 21 Mayıs 1949, s. 4.

yat severin matinerde yer alarak farklı türlerdeki edebî eserleri sahnede izleyicilerle paylaştığı da görülmüştür. Benzer şekilde genç şairler ve öğrenciler kendi yazdıkları şiir ya da hikâyeleri sahnede okuyarak kendilerini gösterme fırsatını bu yıllarda matinerler sayesinde bulmuştur.

Sonuç olarak edebiyat matinerleri, edebiyat severler için önemli bir kültürel etkinlik olup farklı sunumlar ve yeni içeriklerle zenginleştirilmiştir. Bu etkinlikler hem yazarlar ve şairler için hem de genç edebiyat severler için karşılıklı etkileşimin ve paylaşımın olduğu kültürel bir aktivite niteliği sunmuştur.

Edebiyatçıların, Sanatçıların Hafızası

Pierre Nora'nın *Hafıza Mekânları* adlı eserinde arşivlerin toplumsal hafızanın oluşumu ve toplumun yeniden inşa edilmesi sürecindeki can alıcı işlevleri anlatılmaktadır. Nora, hafıza mekânlarını çözümlerken “özerk kurumlar” ve “özel hafıza” olarak adlandırılan iki ana kategori üzerinde durmaktadır. Özerk kurumlar; kütüphane, müze ve belgeleme merkezi gibi bağımsız ve resmî nitelik taşıyan mekânları kapsadığından toplumsal hafızanın korunması ve sürekliliği için büyük bir öneme sahiptir. Bu tür mekânlar bilimsel, kültürel çalışmaların yürütüldüğü ve tarihsel malzemelerin muhafaza edildiği alanlar olarak değerlendirilir. Diğer yandan özel hafıza mekânları; hatıra defteri, not defteri, aile albümü gibi kişisel deneyimlere dayanan ve bireysel hafızayı temsil eden arşivlerden oluşmaktadır. Bu mekânlar, toplumsal hafızanın daha öznel ve duygusal boyutlarını barındırarak bireylerin hayatlarından izler taşır. Dolayısıyla özel hafıza mekânları, bireysel bakış açılarının birleşmesiyle toplumun genel hafıza anlayışını ve tarih algısını etkilemektedir.

Hafıza mekânları çerçevesinde değerlendirildiğinde edebiyat matinerleri ile arşivler arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır ve bu bağlantının sunduğu zengin kaynaklar hafızanın korunması adına dikkate değerdir. Nitekim edebiyat matinerlerine dair haberler, yazılar ve görsellerin arşivlendiği kütüphanelerin süreli yayın koleksiyonları; bir ulusun toplumsal ve kültürel hafızasını aydınlatarak bu konuda değerli bilgiler sağlayan önemli hafıza mekânları olarak

kabul edilmektedir. Bu doğrultuda süreli yayın koleksiyonlarında yapılacak incelemeler sonucunda elde edilen veriler, edebiyat matinerlerinin tarihsel gelişimini belirleme ve hafıza mekânlarının yaşatılması açısından büyük öneme sahiptir. Dolayısıyla süreli yayın koleksiyonlarındaki malzemeler, hafıza mekânlarının gelecek kuşaklara aktarılmasında yaşamsal bir rol üstlenmektedir.

Edebiyat matinerlerinin süreli yayın koleksiyonlarındaki yansımalarını kapsamlı bir şekilde değerlendirebilmek için dönem boyunca yayımlanan çok sayıda kaynağın incelenmesi şarttır. Bu dönemin gazete ve dergilerinden hareketle ilanlar, haberler ve değerlendirme yazıları göz önünde bulundurularak matinerlerin düzenleyicileri, mekân ve zaman bilgileri veya katılımcı ayrıntıları gibi hususlar tespit edilebilir. Bu araştırmalar sonucunda edebiyat matinerlerinin tarihsel ve kültürel bağlamda daha iyi anlaşılması ve bu önemli hafıza mekânlarının sürekliliğinin sağlanması mümkün hâle gelmektedir. Ayrıca arşivlerin sunduğu zengin kaynaklar, edebiyat matinerleri hakkındaki bilgi birikiminin genişlemesine ve bu alanla ilgili çalışmaların derinleştirilmesine imkân tanımaktadır. Tüm bu etmenler, arşivlerin toplumsal hafızayla bütünleşmesine ve kendisinin de bir hafıza mekânı olarak işlev görmesine katkı sağlar. Nitekim süreli yayınlarda edebiyat matinerleri hakkındaki haberlerin yanında fotoğrafların da bulunması, yeni bir hafıza mekânı inşa etme açısından büyük önem taşır. Fotoğrafın hafıza mekânı olarak edebiyat matinerindeki işlevi bu noktada dikkat çekicidir. John Berger'in belirttiği üzere hafızanın varlığı, unutmayı engellediği için fotoğraf makinesinin icadı hafızanın kaybolmasını engellemede can alıcı bir rol üstlenmiştir. Bu bağlamda Berger, "Fotoğraflar geçmişin yadigârları, olup bitenlerin izleridir" ifadesiyle, fotoğrafları inceleyen kişilerin, fotoğrafların "yeniden canlı bir bağlama kavuşacağı" savını ileri sürer.²⁹ Bu açıdan bakıldığında edebiyat matinerlerinin düzenlendiği dönemde gazete veya dergileri takip eden bir kişinin haberlerle birlikte sunulan fotoğrafları görmesi, zihninde matinerlerle ilgili somut bir imge oluşmasına yardımcı olur. Bu durum günümüzde arşivlere başvuran bir araştırmacı-

29 John Berger, *O Ana Adanmış*, Yay. Haz. Yurdanur Salman, Müge Gürsoy, İstanbul: Metis Yayınevi, 1988, s. 82.

nın, 1950'li yıllarda edebiyat matinerleriyle ilgili haberlerin fotoğraflarını incelemesiyle matinerlerin düzenlenme şekillerine ve bu etkinliklere katılan izleyicilerin ya da edebiyatçıların kimi zaman siyah-beyaz, kimi zaman renkli görüntülerine şahit olmasını sağlar. Sonuç olarak fotoğrafların hem o dönemde hem de günümüzde incelenmesi, toplumsal ve kültürel hafızayı somutlaştırarak hafızanın yeniden inşa edilmesine katkıda bulunduğu için hafıza mekânı işlevi üstlenir.

Edebiyat matinerlerine dair hafıza mekânları, iki temel kategoriye ayrılarak incelenebilir. Birincisi, basının edebiyat matinerlerine gösterdiği ilgi sayesinde matinerlerin düzenlendiği günlerde basında yayımlanan yazılar ve haberlerdir. İkincisi ise edebiyatçıların ve sanatçıların hatıralarında, mektuplarında ve günlüklerinde matineyle ilgili bulunan bilgiler ve hatıralardır. Bu iki kategori sayesinde edebiyat matinerlerinin tarihsel süreçte nasıl değerlendirildiğine, hangi zaman diliminde hangi eğilimlerin öne çıktığına ve bu etkinliklerin toplumsal hafızada ne tür bir iz bıraktığına dair ayrıntılı bir bilgi sunulmaktadır. 31 Ocak 1953 öncesinde gerçekleştirilen edebiyat matinerleri hem sınırlı bir çevrede düzenlenmeleri hem de sık tekrarlanmamaları sebebiyle basında ancak kısa haberler ve duyurular aracılığıyla yer edinmiş; bundan ötürü bu etkinlikler hakkında tanıtıcı, bilgilendirici veya eleştirel nitelikte çok az yazı yayımlanmıştır. Ne var ki 31 Ocak 1953 tarihli edebiyat matinesinin ardından ortaya çıkan edebî hareketlilik, basın tarafından büyük bir ilgiyle karşılanmıştır. Gazete ve dergilerde, fotoğraflarla zenginleştirilmiş şekilde edebiyat matinerleri dair uzun uzun bilgi verilmiştir. Bu konuda kaleme alınan pek çok köşe yazısı ise basının gösterdiği ilginin somut göstergeleri olarak kabul edilebilir.

Basında edebiyat matinerleri hakkında ilk ciddi ve kapsamlı yazı kendisi de matinelere katılan Oktay Akbal tarafından kaleme alınmıştır. Akbal, "Edebiyat Matinerleri" başlıklı yazısında İstanbul'da eğlence ve gezi amacıyla gidilebilecek pek çok mekân bulunmasına karşın gençlerin edebiyat matinesini izlemeyi tercih etmesini takdirle anlatmaktadır. Akbal "Büyük kalabalığa gerçek sanat eserin zevkini, tadını duyurmak, onu kazanmak için bu çeşit top-

lantıların yararlılığı var. İyi okunmuş bir şiir en şiddetli muarızına bile kendini kabul ettirir, sevdendir” diyerek edebiyat matinelerinin faydalarını dile getirmiştir.³⁰ Akbal’ın yazısında eleştirdiği konuların başında ise birçok şairin şiir okuma becerisine sahip olmaması ve şiiri iyi okuyabilenlerin de kalabalık karşısında heyecanlanması gelmektedir. Ancak bu sorunların zamanla düzeleceğine, matinelerin geleneksel bir hâle gelmesiyle okuma problemlerinin azalacağı da inanılmaktadır. İlaveten Akbal, bu dönemde edebiyat matinelerinin popülerliğinin artmasını, modern Türk edebiyatının geniş kitlelerce benimsenmesi ile ilişkilendirmiştir:

Modern Türk edebiyatını geniş küteler arasında yayıldığını görmek insana sevinç veriyor. Daha birkaç yıl önce mizah dergilerinin, hatta en ağırbaşlı bildiğimiz yazarlarımızın alaya aldıkları bir şiirin, bugün bin kişinin dikkatini, ilgisini toplamış bir şekilde dinlendiğini şiddetle alkışlandığını görmek çok zevkli oluyor.³¹

Edebiyat matineleri ile ilgili basında çıkan ikinci yazı Tarık Buğra imzasını taşımaktadır. İstanbul Erkek Lisesi tarafından düzenlenen matineye katılan Tarık Buğra, matinedeki eksikliklere işaret etmesine karşın bunun üzerinde durmayarak “Mühim olan, hiç de zararsız, hatta faydalı bir geleneğin tutunmak şansına erişidir” diyerek bu etkinlikleri desteklediğini vurgulamıştır.³² Burada dikkate değer husus hem Oktay Akbal’ın hem de Tarık Buğra’nın edebiyat matinelerinin geleneksel hâle gelmesi karşısındaki övgüsüdür. Zira birkaç ay içerisinde gerçekleştirilen beşten fazla matine ile bu etkinlikler yazarlar nezdinde geleneksel bir nitelik kazanmıştır.

Edebiyat matineleri hakkında basında çıkan üçüncü yazı ise Sabri Esat Siyavuşgil’e aittir. Yazar “Şiir Matineleri” adını verdiği yazısında matinelerdeki “inşad tarzlarını” klasik tip ve modern tip olarak iki kategoriye ayırmış, fakat her iki tipin de doğru bir okuma biçimi geliştiremediğini söyleyerek “Her okuyanın değil de her şiirin ayrı bir inşad tarzı olduğu hakikatini öğreninceye kadar, galiba biz şiir okumasını beceremeyeceğiz” cümlesiyle şiir matinelerinin “bu hayırlı işe yaramasını” temenni etmiştir.³³

30 Oktay Akbal, “Edebiyat Matineleri,” *Vatan*, 13 Nisan 1953, s. 4.

31 a. g. y., s. 4.

32 Tarık Buğra, “Edebiyat Matinası,” *Vatan*, 1 Mayıs 1953, s. 3.

33 Sabri Esat Siyavuşgil, “Şiir Matineleri,” *Yeni Sabah*, 28 Mayıs 1953, s. 2.

Celâl Sılay, *Yeni Memleket* gazetesinde Ahmet Selami Sel müstearını kullanarak edebiyat matineleri hakkında birkaç ay içinde üç yazı kaleme almıştır. 3 Şubat 1954 tarihli “Edebiyat Matineleri” yazısında, gençlerin “yeni Türk sanat ve edebiyatını yapanları yakından görmeğe merak sardı[ğın]” belirten Sılay, büyük ilgi gören matinelerin programlarının hazırlanmasında daha özenli olunması gerektiğini dile getirmiştir.³⁴ Celâl Sılay, edebiyat matinesi hakkındaki bir sonraki yazısını Çamlıca Kız Lisesi’ndeki etkinliğe ayırmıştır. Bir önceki edebiyat matinesi yazısında matine programlarının titizlikle yapılması konusuna sadece imada bulunurken bu yazısında programların kötü yapıldığını söylemekten çekinmemiştir. “Ancak bir defa daha belirttiğim gibi, bu mevzuda gençliğin karşısına çıkarılacak olan şahsiyetlerin sahih ile sahte olanlarını pek hassas bir şekilde incelemek ve gençliğe, titiz bir liste sunmak şarttır” cümlesiyle matinelere davet edilen isimlerin doğru tercihler olmadığına da vurgu yapmıştır.³⁵ Bu bağlamda Sılay’ın tutumu, diğer şairlerin edebiyat matinelere çok sık çağırılması karşısında kendisinin az çağırılmasından ileri gelmektedir. Matine hakkında çıkan yazılara, duyurulara bakıldığında Celâl Sılay’ın adı neredeyse hiç anılmamaktadır. Oysaki Sılay, 1940 yılında genç, popüler ve arka arkaya şiir kitapları yayımlayan bir şair olarak Eminönü Halkevi tarafından düzenlenen edebiyat matinesine davet edilmiş, orada şiirlerinden örnekler sunmuştur. Ancak süreç içerisinde zaman zaman matinelere çağırılrsa da Celâl Sılay’ın adı 1953’ten sonraki matinelere neredeyse hiç anılmamıştır. Bu nedenle Celâl Sılay’ın matinelerin programlarıyla ilgili eleştirilerinin bu etkinliklerin listesine dâhil edilmeyişinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bununla birlikte Celâl Sılay, edebiyat matinelere ile ilgili son bir yazı daha kaleme alacaktır. Esasında yazıda bir okuyucusunun matinelere dair eleştirisine yer vererek kendisinin de bu düşüncede olduğunu göstermiştir. Çok sık düzenlenen matinelerin programlarının özensiz yapıldığından bahseden yazı, Sılay’ın önceki görüşleriyle

34 Ahmet Selami Sel [Celâl Sılay], “Edebiyat Matineleri,” *Yeni Memleket*, 3 Şubat 1954, s. 3.

35 Ahmet Selami Sel [Celâl Sılay], “Çamlıca Kız Lisesi’nde Edebiyat Matinesi,” *Yeni Memleket*, 17 Mart 1954, s. 3.

koşutluk göstermesi bakımından da dikkat çekicidir.³⁶ Celâl Sılay, 1955 yılındaki edebiyat olaylarını değerlendirdiği yazısında ise 1955 yılında edebiyat matinelere gösterilen ilginin azlığına vurgu yaparak büyük şair ve yazarların bu etkinliklere gitmek istemediğini belirtmiştir; ancak bu da doğru bir saptama değildir.³⁷ Nitekim 1953'ten 1960'a kadar halka halka genişleyerek çoğalan edebiyat matinelерinin bütün ülkede yaygınlaşmış olması onun bu saptamasını reddeder niteliktedir.

Celâl Sılay gibi Ümit Deniz de yazdıklarıyla edebiyat matineleri üzerine düşünen bir yazardır. Robert Kolej'in düzenlediği etkinliğe katılan Ümit Deniz, matinede sahne alan şairlerin, yazarların isimlerini anarak onların okudukları eserleri uzun uzun anlatmıştır. Ümit Deniz, "Edebî matineleri bizim memlekette mazisi pek yeni olan bir toplantı şekli. Çok güzel, çok iyi, çok faydalı... Fakat dozunu kaçırmamak şartıyla..." diyerek matinelерin sık yapılmasının onların özüne ters düşeceğini söylemiş ve bu konuda dikkatli olunmasının önemine işaret etmiştir.³⁸

Edebiyat matinesi hakkında yazılan bir başka yazı ise Haydarpaşa Lisesi'ndeki etkinliği izleyen Rıdvan Ergin'e aittir. Yazıda Peyami Safa, Abidin Mümtaz Kısakürek, Haldun Taner, Fahir Onger, Orhan Hançerlioğlu gibi edebiyat ve sanat anlayışı birbirinden farklı isimlerin aynı matinede buluşturulması eleştirilmiştir. Rıdvan Ergin, "Çeşitli sanat anlayışı güdenlerin çağırılışı bu kötü durumu doğurmuştur. Edebiyat gününü tertipliyenlerin en büyük hatası buradadır," diyerek programların gelecek isimlerin sanat anlayışına göre belirlenmesinin önemini belirtir.³⁹ Nedret Selçuker ise "Futbol Maçları mı Edebiyat Matineleri mi?" adlı yazısında gençleri; sinema matinelерinden ve futbol maçlarından kurtardığı için edebiyat matinelерinin düzenlenmesini değerli bulduğunu vurgulamıştır.⁴⁰ Osman Attilâ da Ankara'daki

36 Ahmet Selami Sel [Celâl Sılay], "Edebiyat Matineleri Üzerine Bir Mektup," *Yeni Memleket*, 17 Nisan 1954, s. 2.

37 Ahmet Selami Sel [Celâl Sılay], "Edebiyatımızın Geçen Yılı," *Yeni Memleket*, 5 Ocak 1956, s. 2.

38 Ümit Deniz, "Edebî Matinelere Rağbet Günden Güne Fazlalaşıyor," *Milliyet*, 29 Mart 1954, s. 6.

39 Rıdvan Ergin, "Bir Edebiyat Matinesi," *Onüç*, 26 Mayıs 1954, S. 4, s. 10.

40 Nedret Selçuker, "Futbol Maçları mı Edebiyat Matineleri mi?," *Milliyet*, 12 Ocak 1955, s. 3.

edebiyat matineleri üzerine kaleme aldığı yazısında edebiyat matinelерinin daha önceden planlanarak hazırlanması gerektiğinin altını çizmektedir. Aksi takdirde büyük edebiyatçıların istenmeyen durumlarla karşı karşıya kalabileceğini ifade etmiştir.⁴¹ *Yenilik* dergisinde çıkan bir başka yazıda son birkaç yılda büyük ilgi gören ve ülkenin birçok şehrinde gerçekleştirilen edebiyat matinelерinden övgüyle bahsedildikten sonra matinelерin içerik olarak yeniliğe açık olması ve birbirini tekrarlamaması gerektiği aktarılmıştır. Bununla birlikte “yeni edebiyatı, edebiyatçıların yardımıyla geniş kütlelere tanıtmak çabası yavaş yavaş unutulmaktadır” denilerek bu amaç doğrultusunda hizmet vermenin önemine işaret edilmiştir.⁴²

Edebiyat matinelерinin eleştirisini yapan isimlerden olan İbrahim Seferzadeler *Onüç* dergisinde yayımladığı “Bir Matinenin Düşündürdükleri” adlı yazısında 28 Ocak 1955 tarihinde Edebiyat Fakóltesi tarafından Eminönü Öğrenci Lokali’nde yapılan edebiyat matinesinden hareketle matinelерin eksik yönlerine değinmiştir. Matinelерde ilgi çektiğı için sürekli olarak kitaplarda, dergilerde yer alan şiir ve hikâyelerin okunduğuna işaret ederken “Ustaların yeni şiir ve hikâyelerini bu sıcak sanat odalarında – daha dergilere girmeden– sanatçının ağzından dinlesek daha az mı orijinal olur?” sözleriyle matinelere ilgi çekici bir öneride bulunmuştur. Benzer şekilde “Şiirleri aktörler okusun. Güzel okuyup bize duyuracaklarından şüphem yok” ifadesiyle şiiri etkileyici okuyamayan şairlerin sahneye çıkmasını da eleştirmiştir.⁴³

Adnan Özkan “Attilâ İlhan ve Şiiri” başlıklı yazısında Attilâ İlhan’ın şiirinden hareketle edebiyat matineleri üzerine düşüncelerini paylaşmıştır. Adnan Özkan, “Necatigil’den okumamak âdetti. Yüksek sesle okunuşundaki sayısız güçlükler okuyucuları ürkütüyordu. Niçin okunmadığı sorulduğunda, salonda sükse yapmayacağı söyleniyordu” ifadesinden sonra, matinelерde Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın şiirlerinin de okunmadığına dikkat çekmiştir.⁴⁴ Esasında bu görüş tam olarak gerçeğı yansıtmamaktadır.

41 Osman Attilâ, “Edebî Toplantılar,” *Medeniyet*, 22 Ocak 1955, s. 3.

42 Yenilik, “Edebiyat Matineleri Başladı,” *Yenilik*, Ocak 1955, S. 25, s. 12.

43 İbrahim Seferzadeler, “Bir Matinenin Düşündürdükleri,” *Onüç*, 28 Şubat 1955, S. 12, s. 4-5.

44 Adnan Özkan, “Attilâ İlhan ve Şiiri,” A, 1 Kasım 1956, S. 7, s. 4-5.

Hemen hemen bütün matinelere gitmeye çalışan Behçet Necatigil pek çok kez şiirlerini kendisi okumuştur. Benzer şekilde Fazıl Hüsnü Dağlarca, –her ne kadar matinelere şiir okumasa da– pek çok matineye katıldığı bilgisi kaynaklarda yer almaktadır. Adnan Özkan da bu yazısında matinelere “Attilâ İlhan’ın şiirlerini okuma disiplini” oluşturulduğunu belirtirken öğrenciler arasında Attilâ İlhan’ı sevmenin, Attilâ İlhan’dan şiir okumanın bir imtiyaz addedildiğinin altını çizmiştir. Denebilir ki o dönemde “Attilâ İlhan mitosunu” ortaya çıkmış, öğrenciler matinelere okudukları şiirlerle kendilerini Attilâ İlhan’a benzetmeye çalışmıştır. Nitekim Hilmi Yavuz, Attilâ İlhan’ın matinelere şiirlerini okudukça “Her şiirin sonunda salon alkıştan yıkılır gibi oluyordu” sözleriyle o dönemde Attilâ İlhan mitosunun ne kadar büyük olduğuna gönderme yapmıştır.⁴⁵

Edebiyat matinelere konusunda yapılan genel değerlendirmeler ışığında matinelere katılan yazar ve şairlerin matinelere hakkında yazmayı tercih etmediği, matinelere davet edilmeyen edebiyatçıların ise bu etkinliklere daha eleştirel bir bakışla yaklaştığı yargısına ulaşılır. Bununla birlikte edebiyat matinelere ile ilgili basında çıkan yazılar arasında genç şairlerin yazdığı yeni şiirlerin, bir önceki kuşağın şairlerinin eski şiirlerine karşı elde ettiği “zafere” değinen yazılar da vardır. Dahası gazete haberlerine bakıldığında 1956 yılından sonra edebiyat matinelere içerisine yönelik çıkan haber sayısında ciddi bir azalma olduğu görülür. Matineler, duyurular ve haberler vasıtasıyla basında görünür olmaya devam etmekle birlikte matinelere yapılaş biçimlerine odaklanan yazılara artık rastlanmamaktadır. Bunun yerine şair ve yazarlara atıfta bulunarak geçmiş günlerde düzenlenen edebiyat matinelere hatırlatan yazılar çıkmaya başlamıştır.

Basın ve yayıncılık sektörünün sayfalarını hatıralara açması, yine Pierre Nora’nın basın ve hatıra ilişkisi üzerine görüşlerine başvurmayı gerektirir. Pierre Nora’nın çalışmalarında belirttiği üzere basın sektörü, gazete ve dergi vasıtasıyla önemli kişilerin yaşam öykülerini röportajlar ve anketler yoluyla parçalayarak çözümler. Basın, “yüce ve neredeyse törensi edebiyat türü” olan

45 Hilmi Yavuz, *Ceviz Sandığındaki Anılar*, İstanbul: Can Yayınları, 2001, s. 46.

hatırayı dahi “gündelik yaşam içinde atomlarına ayır[maktan]” çekinmemektedir.⁴⁶ Bu durum edebiyatçıların istekleri doğrultusunda kaleme alınan hatıralar, mektuplar ve günlüklerin okurla buluşmasını sağlayan yayıncıların, hafıza mekânlarının çoğalmasına ön ayak olduğunu göstermektedir. Pierre Nora da bireysel hatıraların toplumsal hafıza ile sıkı bir ilişki içinde bulunduğunu belirterek hatıra türünün, devletin tarihini yazmakta önemli bir rol üstlendiğini çeşitli örneklerle ortaya koymuştur. Bu bağlamda yazarların, şairlerin, oyuncuların hatıraları toplumsal ve kültürel hafızayı sürdürdüğü için aslında devlet tarafından oluşturulan hafızaya destek sağlamaktadır. Dolayısıyla hafıza mekânları kavramının sadece fiziksel alanlarla sınırlı kalmadığı, aynı zamanda edebî ürünlerin ve yayın sektörünün de hafıza mekânları olarak kabul edilebileceği görülmektedir. Böylece toplumun tarihsel ve kültürel sürekliliği sağlanmakta ve kuşaklar arası bilgi aktarımı gerçekleştirilmektedir. İşte bu nedenle, hatıraların ve diğer edebî ürünlerin korunması ve yayılması, toplumsal hafızanın sürdürülmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Nitekim özel hafıza mekânlarıyla –hatıra defteri, aile albümü ve not defteri gibi– edebiyat matineleleri arasında sıkı bir ilişki kurulabilir. Bu türler, edebiyatçıların kişisel tarihlerini ve edebî tutumlarını kavramada muazzam bir kaynak sağlar. Nihayetinde bu türler, edebiyatın bir hafıza mekânı işlevi üstlenmesine neden olur.

Edebiyat matinelelerini kültür sanat dünyasının büyük ilgiyle takip ettiği ve matinelelerin basında geniş yankılar uyandırdığı görülse de bu tür etkinlikler hakkında sadece belli başlı yazarların ayrıntılı hatıraları, yazıları ve röportajları dışında bilgi elde etmek çok zordur. Edebiyat gündemine uzun süre hâkim olan ve hatta sanatsal bir olay olarak değerlendirilen bu matinelelerin; hatıralarda, mektuplarda, günlüklerde ve röportajlarda az yer bulmuş olması, şüphesiz ki şaşırtıcı bir durumdur. Edebiyat matinelelerinin ardı ardına düzenlendiği ve büyük ilgi gördüğü dönemlerde, edebiyatçıların coşkuyla otobüslere binip matineden matineye koştuğu bilinmekle birlikte bu etkinliklerin nihayet bulmasının ardından, sanki hiçbir zaman bu etkinliklere katıl-

⁴⁶ Pierre Nora, *Hafıza Mekânları*, Çev. Mehmet Emin Özcan, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2006, s. 106.

mamış gibi davranmaları dikkat çekicidir. Bu noktada edebiyat matinelere dair kapsamlı bir bakış açısı kazanabilmek için etkinliklere katılan edebiyatçı ve sanatçıların hafıza mekânlarına müracaat etmek elzemdir. Özdemir Asaf, Oktay Akbal ve Attilâ İlhan gibi önemli isimler, edebiyat matinelere üzerine yazılar kaleme alan ve bu etkinliklerde etkin bir rol alan edebiyatçıları olarak öne çıkmaktadır. Bu isimlerin matinelere kendi eserlerini sergiledikleri düşünüldüğünde onların görüşleri, edebiyat matinelere hakkında daha ayrıntılı ve doğru bilgilere erişilebilmesi açısından büyük bir öneme sahiptir.

Edebiyat matinelere dönemine erişen ve bu matinelere şair olarak kendi eserlerini sunan Hilmi Yavuz, “1950’ler entelektüel yaşamına, ‘Edebiyat Matinelere’nin getirdiği değişikliği vurgulamadan atıfta bulunmak anlamsız olur” diyerek matinelere o dönemin kültür sanat hayatına sağladığı katkının altını çizmiştir.⁴⁷ Çok sayıda edebiyat matinesine izleyici olarak katılan Doğan Hızlan da edebiyat matinelere anlatırken “Kitap fuarları yok, imza günleri yok, televizyon yok. Yazarı sadece gazetelerdeki, dergilerdeki fotoğraflardan biliyorsunuz. Ayrıca bir yazarın, şairin kendi eserini okuması gerçekten etkileyici” ifadesiyle matinelere dönem içerisinde üstlendiği işlevin öneminden söz etmiştir.⁴⁸ Salâh Bırsel ise “Şiir ya da öykülerini dergi ve kitaplarla kalabalıkların ayağına götüremeyenler bu tür toplantılarla geniş yığınlara açılmak düşüncesindedirler” cümlesiyle matinelere edebiyat çevrelerine etkisini dile getirmiştir.⁴⁹ Attilâ İlhan da Salâh Bırsel ile benzer bir görüşü paylaşarak dergilerde hayat bulan yeni şiirin, matinelere aracılığıyla okura sıcaklığına ulaştığını düşünmektedir.⁵⁰

Oktay Akbal, Özdemir Asaf’ın vefatıyla ilgili kaleme aldığı bir yazıda edebiyat matinelere sürecinde bir “Matineciler Takımı”nın meydana geldiğinden, hatta “Matine Kralları”nın bulunduğun-

47 Hilmi Yavuz, *Ceviz Sandığındaki Anılar*, İstanbul: Can Yayınları, 2001, s. 45.

48 Doğan Hızlan, *Sanki Bir Roman Kahramanı/Doğan Hızlan Kitabı*, Konuşan: Kürşat Başar, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, s. 2006, s. 53.

49 Salâh Bırsel, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 1983, s. 218.

50 Attilâ İlhan, “Bir Zamanlar Edebiyat Matinelere,” Konuşan: Tankut Aykuter, *Sanat Olayı*, Temmuz 1986, S. 50, s. 33.

dan bahsetmiştir. Bu matine kralları arasında Özdemir Asaf, Behçet Necatigil, Attilâ İlhan gibi isimler öne çıkar.⁵¹ Sadun Tanju, Sait Faik Abasıyanık'a dair hatıralarını paylaştığı yazısında Haldun Taner, Adnan Benk, Semih Tuğrul, Adli Moran gibi isimlerin matine düzenleme girişimlerinde öncü olduklarını ifade etmiştir.⁵² Edebiyat matinelere katılan şair ve yazarların isimleri, edebiyat matinelerinin tarihçesinin anlatıldığı bölümde verildiği için burada tekrar anılmayacaktır. Ancak özellikle edebiyat matineleri furçasının başladığı dönemde yolu matinelere geçmeyen hiçbir şair ve yazar yoktur, demek abartılı bir yorum olmayacaktır. Bununla birlikte sürekli yayın koleksiyonlarındaki kaynaklardan ve hatıralardan elde edilen veriler ışığında edebiyat matinelerinde şairlerin en çok okuduğu şiirlerin ve yazarların bilhassa tercih ettiği hikâyelerin bir listesi verilebilir. Şairler ve okudukları şiirler şunlardır:

Özdemir Asaf: "Lavinia," "Alfa"

Attilâ İlhan: "Pia," "Sisler Bulvarı," "Emperyal Otel"

Behçet Necatigil: "Yay," "Yalan Ses," "Evler"

Asaf Halet Çelebi: "Mariya"

Bedri Rahmi Eyuboğlu: "Karadut"

Zeki Ömer Defne: "İskele Memuru"

Melih Cevdet Anday: "Düzenli Dünya"

Ercüment Behzat Lav: "Mau Mau"

Ahmet Oktay: "Ben Gittim"

Asaf Çiğiltepe: "Umutlu Dönmek Bu Kente," "Tek Sen Kaldın"

Abidin Mümtaz Kısakürek: "Alinyazısı"

Hilmi Yavuz: "Hatırlayış"

Matinelerde yazarlardan en çok istenen hikâyeler ise şunlardır:

Haldun Taner: "Konçinalar," "Kızıl Saçlı Amazonlar"

Sabahattin Kudret Aksal: "İki Kişi Arasında"

Orhan Kemal: "Odacı"

Oktay Akbal: "Ester ile Roza"

Ferit Edgü: "Karanın Ortasında Bir Ak"

51 Oktay Akbal, "Özdemir Asaf ile Geçen Zaman," *Hürriyet Gösteri*, Mart 1981, S. 4, s. 22.

52 Sadun Tanju, "Sait Faik ve Arkadaşları 7," *Cumhuriyet*, 20 Mayıs 1984, s. 10.

Demir Özlü: “Sokak”

Demirtaş Ceyhun: “Tümsekler”

Edebiyat matinelерinin tarihsel gelişiminde üzerinde önemli bir yere sahip olaylardan biri de Türk Edebiyatçılar Birliği tarafından 2 Nisan 1956’da Dram Tiyatrosu’nda düzenlenen matinedir. Bu olaya dâhil olan veya bu olayı sonradan öğrenen isimlerin anlattıkları arasında farklılıklar olsa da olayın genel hatları şu şekildedir: Demirtaş Ceyhun, Cemal Hoşgör, Hasan Pulur, Asaf Çiğiltepe, Fikret Hakan gibi birçok isim matineyi protesto etmek için hazırlık yaparak matine salonuna gitmiştir. Protestocular matinede açmak için “Matine dörüt erleri esselâmün aleyküm!” şeklinde pankartlar hazırlamış, çalmak için yanlarında borazan getirmiştir.⁵³ Behçet Kemal Çağlar’ın konuşması protestocular tarafından “yuh” sesleriyle sabote edilince bir anda ortalık karışmış, gecenin sonu da emniyette bitmiştir. Hasan Pulur bu ilginç protestonun amacını ise şu şekilde açıklamaktadır:

Onlar eski kuşak, yazdıkları eskimiş. Behçet Kemal Çağlar, kendi kendine “millî şair” unvanını takmış. Nereden “millî şair” oluyor, biz “gayr-ı millî şair miyiz” diye konuşuyorduk aramızda. Onların tarzlarına ve edebiyat anlayışına tepkiliydik. Mesela onlar, “Sanat, sanat içindir” diyorlardı, biz de “Hayır, sanat toplum içindir” diyorduk.⁵⁴

Eski kuşak olarak görülen ve yazdıkları eserlerin eskimiş olduğu düşünülen yazarların edebiyat anlayışlarına karşı yapılan bu eylem, yeni edebiyat taraftarlarının en sert tepkisi olarak değerlendirilebilir.

Edebiyat matinelерinin çözümlenmesi edebiyatçıların hafızası üzerinden irdelenirken onların bu matinelерin öncesinde ya da sonrasında yaşadığı hatıralar üzerinde de durulmalıdır. Bu bağlamda farklı şehirlerde düzenlenen edebiyat matineleri için bir araya gelip yolculuk yapan edebiyatçıların hatıralarına bakmak gerekir, fakat bu tarz metinler ne yazık ki çok azdır. Bu konuda hatıralarını yazanlardan biri Oktay Akbal’dır. 1966 yılında Behçet

53 Tahir Alangu, “Türk Edebiyatçılar Birliği’nin Hadiseli Şiir ve Müzik Gecesi,” *Yenilik*, Mayıs 1956, S. 41 s. 183-193.

54 Hasan Pulur, “*Olaylar ve İnsanlar*”ın *Peşinde Bir Ömür/Hasan Pulur Kitabı*, Konuşan: Sefa Kaplan, İstanbul İş Bankası Yayınları, 2006, s. 37-38.

Necatigil ve Mehmet Karabulut'la birlikte Kırklareli'nde düzenlenen edebiyat matinesine katılan Oktay Akbal, dönüş yolunda yedi sekiz yıl önce geldikleri Kırklareli yolculuğunu hatırlamış ve "Eskiden daha sevinçli olurduk böyle toplantılardan dönerken. Bu kez susuyorduk hep" diyerek az sayıda edebiyatçının katılım gösterdiği matinelere eski neşenin olmadığını dile getirmiştir.⁵⁵ Benzer şekilde aynı matineye değinen bir başka ünlü edebiyatçı olan Özdemir Asaf da eşi Sabahat Selma Tezakın'a gönderdiği 28 Ekim 1958 tarihli mektubunda Kırklareli'de düzenlenen bu edebiyat matinesinden sonra Behçet Necatigil, Salâh Birsell, Oktay Akbal, Naim Tiralı, Tahir Alangu ile birlikte Edirne, Babaeski ve Kırklareli'yi gezdiklerini anlatmıştır.⁵⁶

Edebiyat matineleri, şair ve yazarların mizacına, alışkanlıklarına ve özel hayatına dair ipuçları vermesi açısından da önem taşımaktadır. Matinelere değinen metinlerde bu etkinlikler sırasında kimi edebiyatçıların utangaç, çekingen bir tavır sergilerken kimilerinin gösterilen ilgiden hoşlandığı öğrenilmektedir. Zeyyat Selimoğlu; Ziya Osman Saba'nın ölümü üzerine kaleme aldığı bir yazıda, Ziya Osman'ı bir edebiyat matinesinde gördüğünü belirttikten sonra şairin, şiir okumak için koltuğundan kalktığında yaşadığı sıkıntıyı "Dinleyiciler arasındaki koltuktan bir kalktı ama nasıl. Sıkılğan, utangaç bir çocuk yürüdü sahneye doğru. Ter içinde kalmıştı belki de," sözleriyle aktarır.⁵⁷ Sabahattin Kudret Aksal da başlangıçta edebiyat matinelerinde şiir okumaktan uzak dururken zamanla bu utangaçlığından sıyrılmış ve matinelere şiirlerinden örnekler sunmaya başlamıştır. Bununla birlikte Sait Faik Abasıyanık ve Fazıl Hüsnü Dağlarca gibi birçok matineye katılan bazı isimler sahnede eserlerini okumayı tercih etmemiştir. Buna karşın kimi şair ve yazarlar gençlerle sıcak ilişkiler geliştirmiş ve onlarla sürekli etkileşim içerisinde bulunmuştur. Edebiyat matinesi denilince akla ilk gelen ilk isimlerden Özdemir Asaf ve Attilâ İlhan'dır. Örneğin Salâh Birsell, *Kahveler Kitabı*'nda Özdemir Asaf'ın matinelerin hazırlanma sürecinde öğrencilerle yakın

55 Oktay Akbal, *Anılarda Görmek/Günlük 1: 1965-1967*, İstanbul: Can Yayınları, 1989, s. 103.

56 Özdemir Asaf, *Sana Mektuplar*, Haz. Seda Arun. İstanbul: Doğan Kitap, 2010, s. 300.

57 Zeyyat Selimoğlu, "İki Sanatçı," *Varlık*, 1 Şubat 1967, S. 687, s. 10.

bir ilişki kurduğunu belirtmiştir. Öğrencilerle bir araya gelerek matineye davet edilecek edebiyatçıların listesini hazırlayan Özdemir Asaf'ın hatıralarında bu döneme dair bazı bilgilere ulaşmak mümkündür. Özdemir Asaf'ın "Kitap yayınları yanında, o zaman bir tür 'canlı yayın'dı o şiir 'matine'leri ve suareleri" ifadesi şairin bakış açısını kavramak açısından önem arz etmektedir. Şairlerin alkışlandığında hoşnut olduğunu belirten Özdemir Asaf, matine-lerde gördüğü ilgiden fazlasıyla memnundur.⁵⁸ Beyazıt'ta Marmara Lokali'nde düzenlenen edebiyat matinesine katılan Attilâ İlhan da kendisini alkışlayan onlarca gencin karşısında hayrete düşerek heyecanlanmıştır. Yaşadığı bu heyecan verici anları Selim İleri ile paylaşan Attilâ İlhan, iki şiir okuduktan sonra gençlerin üçüncü bir şiir okuma isteğini de yerine getirmiştir, ancak bununla yetinmeyen gençlerin ısrarları sonucu sunucunun araya girmesiyle program sonunda Attilâ İlhan'ın tekrar sahneye çıkacağı duyurulmuştur. Programın sonunda yeniden sahneye çıkan Attilâ İlhan bu sefer de yirmiden fazla şiir okuyarak izleyicilere keyifli anlar yaşatmıştır:

Yirmi-yirmi beş şiir okudum zannederim, neredeyse omuzlar üstüne çıktık. Bana sorarsan Attilâ İlhan mitosu varsa eğer, orada başladı. Çünkü çıkan anlattı, biri var, müthiş şiir okudu falan lafları. Ondan sonra bir Attilâ İlhan mitosu yayılmaya başladı. Bu da kitaplara yaradı, *Yağmur Kaçağı* yayımlandı, *Duvar* ortarlarda yok, *Duvar*'ı soruyor herkes.⁵⁹

Edebiyat matinelерinin ilk başladığı günden sona erdiği güne kadar birçok matineye katılan Behçet Necatigil, bu noktada özel bir değerlendirmeye tabi tutulmalıdır. Behçet Necatigil, "Yahu, her gün sahneler çıkıp duruyoruz. Müzeyyen Senar'ı bile geçtik" demesine rağmen matinelere katılmaktan zevk aldığı için matinelерden vazgeçmediği görülmektedir.⁶⁰ Behçet Necatigil, öğretmen sıfatıyla eğitimci kimliğine uygun olarak matinelерin açılışında gençlere yeni edebiyat hakkında konferanslar da vermiştir. Necatigil *Düzyazıları II* kitabında yer alan "Günümüz

58 Özdemir Asaf, *Kırılmadık Bir Şey Kalmadı*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020, s. 316.

59 Attilâ İlhan, *Nâm-ı Diğer Kaptan: Attilâ İlhan'ı Dinledim*, Konuşan: Selim İleri, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2002, s. 167.

60 Ülkü Tamer, "Özdemir Asaf'ın Şiirleri," *Milliyet Pazar*, 15 Nisan 2001, s. 11.

Edebiyatı” adlı konferans metnini, 7 Mayıs 1954 tarihinde Çamlıca Lisesi’nde gerçekleştirilen Kabataş-Çamlıca Edebiyat Günü açılış konuşmasında; “Şiirimizde Hikâye” başlıklı metnini ise 23 Mart 1955 tarihinde Yıldız Teknik Üniversitesi’nde okumuştur. Necatigil’in bu konferans metinlerinde bulunan şiirler, matine- de şiir okuma icrası sergilemesine de olanak tanımıştır.⁶¹ Bu- nun yanı sıra Behçet Necatigil, Nisan 1955’te *Yenilik* dergisinde “Edebiyat Matinesi” adını taşıyan bir şiir de yayımlamıştır. Şiirin ayrıntılı şekilde incelenmesine geçmeden önce bizzat şiire yer vermek uygun olacaktır:

Edebiyat Matinesi

*Kaykılmış koltuğunda bir kız
Çiğner çiklet,
Bir oğlan dalgada.
Geldiğine pişman uyuklar
Bir başkası arkada.*

*Hiç bulabilir mi beyaz evi çok uzak
Uçurdunuz kuş?
Kılıç gibi keskin karlı dağ.
Hiç yeri miydi açmak kalbi
Bu çiğ ılık altında?*

*Sizden önce birisi fantezi okudu,
Kırdı geçirdi.
Yayvan gülüşlerden ağızlar çok geç döner,
Şimdi sıra sizde üzgün ağır,
Ne güzel!*

*Olsa bari benzeri duygularla tedirgin,
Sizdekini yaşamış
Birkaç kişi!
Işıktasınız seçilmiyor,
Karanlıkta hepsi.*

61 Behçet Necatigil, *Düzyazıları II*, Hazırlayanlar: Ali Tanyeri, Hilmi Yavuz, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2021, s. 182-198.

*Okudunuz.
Bittiğine memnun.
Anlamamış,
Bozuk paralar gibi atılır önünüze
Alkış.*

*Görürsünüz birden yerde
Çürük domatesler gibi ezik
Avuçlarda mıncıklanmış kalbiniz.
Büyürken leke ince ipekte
Bir daha eğilirsiniz.⁶²*

Behçet Necatigil'in "Edebiyat Matinesi" adlı bu şiiri, bir edebiyat etkinliği esnasında şairin hissettiği duyguları yansıtmaktadır. Şiirde, sanatçının kendi eserini sunarken izleyicinin tepkileri karşısında yaşadığı zorluklar ele alınmıştır. Şiirin başlangıcında şairin, izleyicilerin ilgisiz tutumlarına değindiği dikkat çekmektedir. Koltuklarında rahat bir biçimde oturan, çiklet çiğneyen ve etkinlikle alay eden izleyiciler, matinelere önem vermemekte ve katılımcıların emeklerine saygı göstermemektedir. Bu sebeple de şair, eserini sunarken izleyicilerin duyarlılıklarını ve samimiyetlerini sorgulama gereği duymuştur. Karlı dağlardan ve kuşlardan bahsederek şiirin içinde barındırdığı derin anlamları ve duyguları ifade etmeye çalışan şair, izleyicilerin şiirin gerçek anlamını kavrayıp kavrayamayacağı konusunda da merak içindedir. Etkinlikte önceki bir katılımcının fantezi türünde bir eser okuduğunu ve bu nedenle izleyicilerin dikkatlerinin dağıldığını ve duyarlılıklarının azaldığını belirten şair, kendi sırası geldiğinde ise melankolik, ağır, duygusal bir şekilde eserini sunar. Şiirin son bölümünde şair, eserini sunduktan sonra izleyicilerin kendisine saygı göstermediğini, alkışlarını "bozuk paralar" gibi önüne attığını ve eseri anlamadıklarını ifade eder. Bu yüzden de şair, kalbinin kırıldığını hissetmiş, değersizleştirildiğini düşünmüştür. Dolayısıyla matinelere okunan şiirlerin sanata, sanatçıya saygı duymayan izleyiciler tarafından anlaşılamayacağını bir göstergesidir. Özetle Behçet Necatigil'in "Edebiyat Matinesi" adlı

62 Behçet Necatigil, "Edebiyat Matinesi," *Yenilik*, Nisan 1955, S. 28, s. 7.

şiiiri, edebiyat matinelerrinin her zaman bekleneni veremediğinin bir örneği olarak matinelerrde yaşanan saygısızlık ve samimiyet-sizlik üzerine bir eleştiri niteliği taşır. Behçet Necatigil'in Nisan 1955'te yayımladığı bu şiiiri, dönemin basınının edebiyat mati-nelerine yönelik eleştirileriyle birlikte değerlendirildiğinde mati-nelerin asıl amacından saptığına işaret etmektedir. şair, bu şiir vasıtasıyla hem izleyicilere hem de katılımcılara daha dikkatli ve özenli olunması gerektiğini hatırlatmıştır.

Edebiyat matinelerrine odaklanan hatıralar ve röportajlar in-celendiğinde şair ve yazarların sahne alışları sırasında ortaya koydukları tavırlar, gerçekteştirdikleri eylemler, seçtikleri kıya-fetler ve izleyiciyle kurdukları iletişim biçimleri üzerinde uzun uzun durulduğu görölür. Jan Assmann'ın *Kültürel Bellek* adlı eserinde belirttiği üzere destan anlatıcıları, şamanlar, dinî lider-ler, müzisyenler, yazarlar ve sanatçılar gibi kültürel hafızanın aktarıcıları "hatırlama figürleri" vasıtasıyla edebiyatçıların ma-tinelerrde sergiledikleri duruş, tavır ve davranışlarla benzer bir etki yaratmaktadır. Bu bağlamda edebiyat matinelerrinin düzen-lendiği zamanlarda öğrencilerin gözlemlediği şair ve yazarlar da kültürel hafızanın taşıyıcıları olarak değerlendirilebilir. Edebi-yatçılar sahnede sergiledikleri duruş, tavır ve hareketlerle zaman zaman eski çağlardaki şamanlar gibi algılanırken kimi zaman da hikâye anlatıcılarına benzetilebilir. Edebiyatçıların bu şekilde al-gılanmasının sebepleri üzerine düşünölüdüğünde Jan Assmann'ın "hatırlama figürleri" kavramı kullanması bu sebepleri açıklama açısından büyük bir önem taşımaktadır. Hatırlama figürleri; bi-reylerin geçmiş olaylar, kişiler veya kavramlarla ilgili hatıralarına ulaşmalarını sağlayan simgesel ifadelerdir. Bu figürler; gör-sel, işitsel olması bakımından somut bir yapıda bulunabilirken çoğunlukla bir topluluk veya kültürün ortak hatıralarını yan-sıttığı için soyut yapıda da olabilir. Dolayısıyla edebiyatçıların edebiyat matinelerrleriyle ilgili hatıralarına bakıldığında matinelerrle ilgili birtakım öğgün niteliklerin hatırlama figürleriyle aktarıldığı tespit edilmektedir. Matinelerr takip eden izleyicilerin zihninde, bu hatırlama figürleri önemli bir yer işgal etmektedir.

Özdemir Asaf, Attilâ İlhan ve Asaf Halet Çelebi hatırlama fi-gürlerine sıklıkla başvuran edebiyatçılar olarak öne çıkmaktadır.

Bu şairlerin sahnede gerçekleştirdikleri içraların izleyici üzerinde kalıcı etkiler bırakması, şiir okuma eylemine bir “ritüel [ayin, tören]” gibi yaklaşmalarından kaynaklanmaktadır. Ülkü Tamer’in, Özdemir Asaf’ın şiir okuma başarımını anlattığı satırlar bu bağlamda ilgi çekicidir:

Özdemir Asaf mikrofona çağrıldığında ise gülüşmeler başladılar. Bir güldürü oyuncusu gibiydi Özdemir Asaf. Uzun uzun mikrofona ayarlar, sessizce seyircileri süzer, tam şiirini okumaya başlayacakken susar, yine seyircilere bakardı sessizce. Kahkahalar dinince aynı şeyleri yineler, sonunda “r”leri “ğ” gibi söyleyerek okurdur.⁶³

Sadece Ülkü Tamer değil, Salâh Birsell ve Adnan Özyalçınır de Özdemir Asaf’ın şiir okuma başarımlarından bahsetmiştir. Salâh Birsell, “Özdemir de diyalogcuydu, sahneye çıkarken dinleyicilere laf atardı. Sahnede de birkaç espri yapmadan şiirini okumazdı” diyerek Özdemir Asaf’ın izleyiciyle etkileşimine odaklanmıştır.⁶⁴ Adnan Özyalçınır de “İnanın Özdemir Asaf unutulmayacak bir simaydı. Espirili şiirlerini okurken kalabalıkların dikkatini ayakta tutardı. Bunu kolayca başarırdı” ifadesiyle Salâh Birsell’le aynı kanaatleri taşıdığını göstermiştir.⁶⁵ Dolayısıyla Özdemir Asaf’ın hatırlama figürleri üzerine verilen bu bilgiler, şairin her sunumundaki benzer hareketlerle hafızalarda kalıcı bir yer edindiğini ortaya koymaktadır. Sahneye davet edildiği andan itibaren başlayan gülüşmeler, Özdemir Asaf’ın bu alanda ne denli ilgi çekici olduğunun göstergesidir. Şairin sahne kişiliğinin “bir güldürü oyuncusu gibi” şeklinde nitelendirilmesi, onun şiir okuma icrasıyla izleyiciyi eğlendirerek izleyicinin sevgisini kazanmayı amaçladığının kanıtıdır. Nitekim Özdemir Asaf’ın bu ucralarında başarılı olmasının temel unsurlarından biri izleyiciyle kurduğu ilişkidir. Mikrofonu ayarlama, izleyicilere sessizce bakma ve kahkahalar kesilir kesilmez aynı hareketleri tekrarlama gibi davranışlarla şairin izleyiciyi etkilemeye çalıştığı görülür. Bu durum, edebiyatın ve özellikle şiirin, okuyucuyla sadece metin üzerinden

63 Ülkü Tamer, “Özdemir Asaf’ın Şiirleri,” *Milliyet Pazar*, 15 Nisan 2001, s. 11.

64 Salâh Birsell, “Bir Zamanlar Edebiyat Matineleri,” Konuşan: Tankut Aykuter, *Sanat Olayı*, Temmuz 1986, S. 50, s. 31.

65 Adnan Özyalçınır, “Bir Zamanlar Edebiyat Matinesi,” Konuşan: Aykut Tankuter, *Sanat Olayı*, Temmuz 1986, S. 50, s. 31.

değil, aynı zamanda sözlü olarak da etkileşim kurabileceğinin göstergesidir. Yine Özdemir Asaf'ın "r"leri "ğ" gibi okuması, sahne başarımının ve şiir okuma tarzının ilgi çeken bir yönüdür. Dolayısıyla peltekliği avantaja çevirerek kullanan şairin, bu şekilde şiir okuma sunumlarına mizansen bir tavır ve özgün bir yorum katmaktadır.

Asaf Halet Çelebi de hatırlama figürlerine başvuran bir diğer şairdir. Salâh Birsell, Asaf Halet Çelebi'yi anlatırken şairin hatırlama figürleri içeren eylemlerine odaklanarak "Asaf Halet Çelebi'nin de tipik bir okuma tarzı vardı. Şiirlerini taklitlerle okurdu. Kiliseli bir şiiri vardı ki, orada, papazların kilisede tören sırasında okudukları duaları taklit ederdi" demiştir.⁶⁶ Asaf Halet'in kendine özgü şiir okuma performansı, onun farklı kültürler ve dinî ritüeller hakkındaki bilgi ve deneyimlerinin şiire yansıyan özgün bir yorumu olarak tanımlanabilir. Konur Ertop ise Asaf Halet Çelebi'nin kıyafetine ve şiir okuma yöntemine şu sözlerle değinmiştir:

Asaf Halet Çelebi bol, uzun, yeşilimsi paltosuyla çıkar, heceleri uzatarak törensel bir biçimde gizemli şiirler okurdu. Uzak ülkeler, geçmişteki uygarlıklar, masal dünyaları önünüze açılırdı. Onun da Mariyya şiiri çok istenirdi.⁶⁷

Bu alıntıdan da anlaşılacağı üzere Asaf Halet Çelebi'nin heceleri uzatıp şiire mistik bir hava ve gizem katarak izleyicileri etkilediği ifade edilmektedir. Yine Asaf Halet'in geniş, uzun, yeşilimsi paltosu; şairin sunumlarda kullandığı teatral yönü desteklemektedir. Şairin bu şekilde bir kıyafet seçerek bunu katıldığı her matinede giymeyi tercih etmesi, eserlerini sunarken izleyici üzerinde yaratmak istediği etkiyi güçlendirmiştir. Bu durum şairlerin başarımlarının sadece işitsel açıdan değil; görsel açıdan da farklı yorumlar istediğinin, izleyiciyi her yönden etkileyen performansların zihinlerde kalıcı bir yer edineceğinin kanıtıdır. Hatırlama figürleri konusunda önemli şair de Attilâ İlhan'dır. Şairin, matinelerdeki kıyafet seçimi, şiirini okuma biçimi ve izleyi-

66 Salâh Birsell, "Bir Zamanlar Edebiyat Matineleri," Konuşan: Tankut Aykuter, *Sanat Olayı*, Temmuz 1986, S. 50, s. 31.

67 Konur Ertop, "Edebiyat Matinesinde," *Milliyet Sanat*, 15 Ağustos 1994, S. 342, s. 8.

ciler tarafından beğenilen şiirleri hakkında Konur Ertop ayrıntılı bilgiler vermektedir:

Attilâ İlhan uzun atkısını boynuna dolayıp çıkar, saçları dar-madağın, sanki puslu bir sesle uzun sevi ve serüven şiirlerini okurdu. Filolojilerde, sanat tarihi bölümünde ya da akademi-de okuyan kızlar Sisler Bulvarı'nı çılgınca alkışlardı. Aylardan kasımdı. Bulvara akşam çökmüştü, sokak lambaları öksürüyor, limanda vapurlar uğulduyordu. Salonu sevi havası ve yolculuk düşleri doldururdu.⁶⁸

Konur Ertop, Attilâ İlhan'ın sunumunun özgünlüğü ve hedef kitle üzerindeki etkisi hakkında konuşurken onun matinelerdeki başarısının sadece iyi şiirler yazmış olmasına dayanmadığını, dikkat çekici bir dış görünüşe ve ses tonuna sahip olduğu için bu kadar çok beğenildiğini vurgulamıştır. Nitekim bu yoruma göre İlhan'ın okuduğu şiire uygun bir hava veren uzun atkısı, dağınık saçları, buğulu ses tonu bohem ve gizemli şair imgesini desteklemekte, bu imge bilhassa o dönemin kadın izleyicilerini etkilemektedir.

68 Konur Ertop, a.g.y., 15 Ağustos 1994, S. 342, s. 8.

SONUÇ

Bu çalışmada Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte başlayan kültür sanat alanındaki yenileşme hareketlerinin kamusal alana yansımalarından biri olan edebiyat matinelelerinin kapsamını belirleyebilmek ve edebiyat matinelerini daha iyi yorumlayabilmek için çalışmanın teorik zemininde “toplumsal hafıza,” “kültürel hafıza,” “hafıza mekânları” gibi kavramlara yer verilmiştir. Zira bu kavramlar, toplumun inşa edilmesi sürecinde önemli roller üstlenerek Cumhuriyet'in kuruluş ve modernleşme aşamalarına katkı sağlamıştır.

“Toplumsal hafıza,” “kültürel hafıza,” “hafıza mekânları” kavramlarına genel olarak bakıldığında söz konusu kavramların bir toplumun geçmişine ve kültürüne ait ortak hafızayı temsil ettiği, bu sebeple de kültürün korunması ve aktarılması amacıyla kullanılan araçları kapsadığı belirtilmelidir. Bu bağlamda 20. yüzyılın başlarında Fransa'da sosyoloji disiplinine önemli katkılarda bulunan Maurice Halbwachs, geliştirdiği “toplumsal hafıza” kavramı ile bir toplumun geçmiş deneyimlerinin kültürel, toplumsal, politik süreçlerle aktarılma biçimini incelemiştir. Toplumsal hafıza; bir toplumun ortak hatıralarını, değerlerini, geleneklerini, simgelerini ve mitlerini içeren bir yapıya sahiptir. Bu kavramın incelenmesi, toplumların kendilerini anlamalarına, kimliklerini korumalarına, güçlendirmelerine ve tarihlerine saygı duymalarına yardımcı olur. Jan Assmann, Maurice Halbwachs'ın bu düşüncelerinden yola çıkarak kültürel hafıza kavramını geliştirmiştir. Kültürel hafıza; hatıralar, simgeler, ritüeller, edebî eserler, sanat eserleri ve müzikler gibi toplumun tüm kültürel unsurlarını içerdiği için toplumsal hafızanın sürekliliğinin sağlanması ve zenginleştirilmesi açısından büyük bir öneme sahiptir.

Pierre Nora, “toplumsal hafıza” ve “kültürel hafıza” kavramlarından hareketle “hafıza mekânları” kavramını ileri sürmüştür. Hafıza mekânları, toplumsal hafıza ve kültürel hafıza süreçlerinin somutlaştırılmasında ve güçlendirilmesinde payı olan fiziksel veya simgesel mekânlardır. Örneğin bir anıt ya da tarihsel yapı, kültürel hafızanın somut bir bileşeni olarak toplumun ortak değerlerini ve geleneklerini yansıtırken aynı zamanda toplumsal hafızanın bir unsuru olarak bu değerlerin ve geleneklerin hatırlanmasını ve gelecek kuşaklara aktarılmasını mümkün kılar. Dolayısıyla hafıza mekânları, toplumsal ve kültürel hafıza araştırmaları için zemin hazırlayarak geçmişin izlerini, anlamlarını koruma ve yorumlama süreçlerine yenilikçi bir boyut kazandırır.

Pierre Nora, *Hafıza Mekânları* adlı eserinde “kuşaklar,” “anma törenleri” ve “arşivler” üzerinden Fransa’nın hafıza mekânlarını üç kategoride incelemiştir. Pierre Nora’nın kategorizasyonundan hareketle Türkiye’deki edebiyat matineleri bu çalışmada benzer bir tasnif içerisinde değerlendirilmiştir. Pierre Nora’nın “kuşaklar” kavramı, edebiyat matinelerini düzenleyen ve edebiyat matinelere katılan insanlara karşılık gelmektedir, nitekim Türkiye’de 1935-1955 arası yetişen Cumhuriyet kuşağı buna örnek olarak gösterilebilir. Pierre Nora’nın “anma törenleri” kategorisi de “resmî törenler,” “ihtifaller,” “jübileler,” “edebiyat geceleri,” “şiir matineleri” ve “edebiyat matineleri” gibi etkinliklere denk düşmektedir. Pierre Nora’nın “arşivler” kategorisi ise gazete ve dergilerdeki duyuru, haber ve yazılar ile edebiyatçıların hatıra, günlük ve mektuplarını kapsamaktadır. Pierre Nora’nın kategorizasyonundan hareketle edebiyat matinelerinin ortaya çıkışını hazırlayan önemli etmenlere bakıldığında bunların içinde ilk sırada Cumhuriyet dönemiyle birlikte yetişen kuşakların geldiği görülmektedir. Bu kuşakların yetişmesinde, devletin kültür sanat politikalarının önemli bir rolü bulunmaktadır.

Cumhuriyet’in ilanıyla birlikte iktidar; kültür sanat alanında modern bir kimlik oluşturma amacıyla radikal hamlelerde bulunmuştur. Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilen kültür sanat alanındaki yenilikler, toplumun farklı kesimlerinde zaman içerisinde karşılığını bularak genç kuşakların yetişmesinde ve yeni bir kültürün inşa edilmesinde önemli bir görev ve işlev üstlenmiştir.

Kültür sanat alanında yaşanan gelişmeler ve değişimler gazeteler, dergiler aracılığıyla toplumun geniş kesimleri tarafından takip edilmiş; bu süreçte yeni kuşakların düşünceleri, beklentileri de dikkate alınarak kültürel ve toplumsal hafıza süreçlerine katkı sağlanmıştır. Özellikle 1930'lu yıllardan sonra yayımlanan süreli yayınlar incelendiğinde gazetelerin halkın nabzını tutmak için birbiriyle yarıştığı görülmektedir. Sokaktaki her hareket, toplumdaki her değişim, kısa süre içerisinde gazetelere köşe yazısı, haber ya da röportaj dizisi olarak yansımıştır. Bu yüzden de gazete muhabirleri, bilhassa üniversite ve lise öğrencileriyle sık sık görüşerek onların çeşitli konulardaki düşüncelerine başvurmuştur.

Cumhuriyet'in ilk kuşağı tarafından 1930'lu yılların ortalarından itibaren düzenlenmeye başlanan edebiyat gecesi, edebiyat günü gibi etkinliklere daha ilk andan itibaren basın mensupları ve edebiyatçılar yoğun ilgi göstermiş, destek vermiştir. 1940 yılında Eminönü Halkevi tarafından düzenlenen ilk edebiyat matinesi, genç şairlerin bir araya gelerek yaptıkları bir etkinliktir. 1953 yılında edebiyat matineleri bir furyaya dönüşene kadar etkinlikleri düzenleme konusunda Halkevlerinin, lise ve üniversitelerin ciddi bir görev üstlendikleri görülmektedir. Edebiyat matineleri furyası ise 31 Ocak 1953 tarihinde *Küçük Dergi* tarafından düzenlenen ilk etkinlikle başlamıştır. Dergi, taklitlerinin çoğalması nedeniyle bir sonraki edebiyat matinesini yapmaktan vazgeçse de birkaç ay içinde İstanbul ve Ankara'da beşin üzerinde matinenin düzenlendiği haberini dönemin gazete ve dergilerinden okumak mümkündür. Bu sayede 1953 yılından 1960 yılına kadar bütün ülkeye yayılan matineler; edebiyatın, sanatın toplum içindeki yerini güçlendirmiş ve genç kuşakların kültürel gelişimine yardımcı olmuştur. 1960 yılından sonra öğrenci hareketlerinin ortaya çıkması, bu hareketlerin siyasi eylemlere dönüşmesi ve yine aynı yıllarda işçi eylemlerinin başlayarak dalga dalga geniş kitleleri etkilemesi edebiyat matinelerinin sona ermesinde önemli bir sebeptir. 1970'li yıllarda kültür sanat hayatına yazarların imza günlerinin dâhil olması, 1980'li yıllardan itibaren de kitap fuarlarının yaygınlık kazanması edebiyat matinelerinin yeniden popüler olmasına engel teşkil etmiştir. Zira 1960'lı, 1970'li yıllarda ve sonrasında ender düzenlenen edebiyat matineleri sınırlı

ve dar bir çevre içinde kalmış, hatta bazıları belirli bir kesimin katılabildiği özel etkinliklere dönüşmüştür. Bir dönemin kültür sanat simgesi sayılan edebiyat matinelere, 1980’den sonra unutulmaya başlanmış, toplumsal ve kültürel hafızanın bir parçası olarak hatıralarda kalmıştır.

Bu çalışmada Pierre Nora’nın “anma törenleri” kavramından hareketle edebiyat matinelere hafızası irdelenmiştir. “Törenlerin, Etkinliklerin Hafızası” bölümünde yalnızca 1940’larda başlayan edebiyat matinelere odaklanılmamış, edebiyat matinelere ortaya çıkışını destekleyen ve süreç içerisinde devam eden “resmî törenler,” “ihtifaller,” “jübileler,” “edebiyat geceleri” gibi etkinlikler de ele alınmıştır. Bu etkinliklerin her biri, edebiyat matinelere öncülü konumunda olup onun hazırlayıcısı niteliğindedir. Edebiyat matinelere başlangıçta yalnızca şiir okuma etkinliği olarak tasarlanmışken zamanla hikâye, deneme gibi türler de bu etkinliklere dâhil olmuştur. Kimi zaman etkinliklerde kısa piyesler temsil edilirken kimi zaman da etkinliğin hemen öncesinde ya da etkinlik arasında çağdaş edebiyata dair konuşmalar yapılmıştır. Süreç içerisinde edebiyat matinelere dekor ve müzik de kullanılmış, manyetofon aracılığıyla vefat etmiş şairlerin bizzat seslendirdiği şiirleri izleyiciyle buluşturulmuştur. Edebiyat matinelere edebiyatçılar kendi eserlerinden örnekler verdiği gibi diğer edebiyatçıların eserlerini de okumuştur. Benzer şekilde öğrenciler, ünlü şairlerin ve yazarların eserlerinden parçalar okurken kendi eserlerini de paylaşarak izleyiciyle etkileşimde bulunmuştur. Edebiyat matinelere çoğu zaman sanatçılar da katılmış, yazar ve şairlerin eserlerinden örnekler sunmuştur.

Pierre Nora’nın “arşivler” kategorisinden hareketle dönemin basınında çıkan duyuru, haber, yazılar ele alınmış; aynı zamanda edebiyat matinelere ilgili yazarların, şairlerin, sanatçıların hatıra, mektup, günlük ve röportajlarında bulunan bilgiler de kullanılmıştır. Edebiyat matinelere bizzat deneyimleyen isimlerden elde edilen bu bilgiler, o dönemin koşullarını anlayabilmek açısından çok önemlidir. Dönemin basını da edebiyat matinelere yoğun bir ilgi göstermiş ve bu etkinliklerle ilgili birçok duyuru, haber ve yazıya sayfalarında yer ayırmıştır. Bu veriler ışığında edebiyat matinelere katılan yazar ve şairler tespit edilebilmiştir. Bu nok-

tada pek çok ismin edebiyat matinelерinin zaman içinde işlevselliğini kaybetmesinden dolayı matinelерle anılmak istemediğı, katılmış olsalar da bunu gizlemeyi tercih ettiğı düşünülmektedir.

Edebiyat matinelерinin kültür sanat hayatımıza etkileri incelendiğinde bu etkinliklerin toplumsal ve kültürel hafızamızda önemli bir görevi yerine getirdiğı ifade edilmelidir. Bu çerçevede edebiyat matineleri, birçok işlevi bünyesinde barındıran bir hafıza mekânı olarak değerlendirilmiştir. Nitekim edebiyat matineleri, edebiyatçılar ve sanatçılar arasındaki arkadaşlık ilişkilerinin gelişmesine, dostluk bağlarının güçlenmesine de zemin hazırlamıştır. Bu tür etkinlikler, edebiyatçıların kendi eserlerini tanıtmaya ve okuyucularla/izleyicilerle iletişim kurma olanağı sunarak edebiyatı gündelik hayatın içine taşımıştır. Zaten edebiyatçıların amacı, okurun/izleyicinin çağdaş edebiyatı kavraması, anlaması olduğundan bu etkinlikler onlar açısından son derece faydalı olmuştur. Aynı zamanda edebiyat matineleri sayesinde kendi eserlerini sunan edebiyatçılarla okur/izleyici arasındaki mesafe en aza indirilmiştir. Dolayısıyla matinelер; genç kuşağın zihninde büyük edebiyatçıların görüldüğü, onların dinlendiğı, hatta onlarla konuşulduğı, unutulmaz anların yaşandığı etkinlikler olarak kalıcı izler bırakmıştır. Dahası edebiyat matineleri, genç yazarların yeteneklerini sergilemeleri, keşfedilmeleri için bir zemin vazifesi görmüştür. Matinelер sayesinde genç yazarlar kendi eserlerini okuyarak ve yorumlayarak deneyim kazanmış, genç edebiyatçılarla kendini kanıtlamış deneyimli isimlerin bir araya gelmesiyle kültür sanat dünyasında “usta-çırak” ilişkisi olarak nitelendirilebilecek arkadaşlıklar da bu etkinlikler vasıtasıyla başlamıştır.

Edebiyat matineleri, edebiyat eserlerinin toplumsal hayatta daha görünür olması bakımından paha biçilmez bir rol oynamıştır. Matinelерde çeşitli edebî türlerin tanıtılması ve değerlendirilmesi sayesinde edebiyatın, yaratıcılık noktasında sınırları genişletilmiştir. Edebiyat matinelерinde yapılan konferanslar, edebî eserlerin estetik ve teknik açıdan tartışılmasına da vesile olmuştur. Bu sayede edebî eserlerin dil, anlatım, imgeleme, ritim, yapı gibi sanatsal özellikleri daha ayrıntılı bir şekilde incelenmeye tabi tutulmuştur. Edebiyat matinelерinin eğitsel işlevlerinden biri de sadece Türk edebiyatından örnek eserlerin değil, Batı ede-

biyatından seçkin eserlerin okunmasıyla Batı kültürünün tanıtılmasıdır. Yine edebiyat matinelere üzerinden gerçekleştirilen edebiyat eğitimiyle, öğrencilerin edebiyata olan ilgisi uyandırılmaya ve bilgisi genişletilmeye çalışılmıştır. Ayrıca matinelere, edebiyat öğretmenlerinin edebî eserleri daha verimli biçimde işlemesine ve öğrencilerle daha etkili bir şekilde paylaşmasına olanak tanımıştır. Edebiyat matinelere, edebiyatın hem eğlenceli bir etkinlik hem de kültürel bir etkinlik olarak değerlendirilmesi için bir araç işlevi görmüştür. Aynı şekilde edebiyatın, sanatsal faaliyetler içerisinde öne çıkmasına olanak tanıyan matinelere, edebiyatın toplumun her kesimi tarafından benimsenmesine de yardımcı olmuştur. Bu bağlamda edebiyat matinelere; kolektif duyguların ve heyecanların paylaşıldığı, toplumsal hafızanın belirginleştiği, hatta hafıza mekânlarının biçimlendiği etkinlikler olarak değerlendirilmelidir. Söz konusu matinelere, toplumun kültürel ve toplumsal hafızasını şekillendirerek farklı zamanlarda, çeşitli mekânlarda yaşanan deneyimlerin birleşip bütünleşmesine aracı olmuştur. Bu nedenle edebiyat matinelere; toplumsal hafıza süreçlerinin somutlaşmasına, güçlenmesine katkı sağlayan alanlar olarak kabul etmek gerekirken matinelere, kültürel hafızanın oluşmasında can alıcı bir işleve sahip olduğunu da tekrar tekrar vurgulamak gerekir.

Sonuç olarak edebiyat matinelere, 1940'lardan 1970'lere kültür sanat etkinliklerinin çoğaltılması ve toplumun edebiyatla, sanatla bütünleşmesi açısından büyük öneme sahiptir. Bu etkinlikler sayesinde kültür sanat alanlarında yapılan yenilikler ve değişimler daha geniş kitlelere ulaşabilmiş; yeni kuşakların düşünceleri, beklentileri dikkate alınarak toplumsal ve kültürel hafıza süreçlerine katkı sunulmuştur. Nitekim bu çalışmada edebiyat matinelere, toplumsal hafıza, kültürel hafıza ve hafıza mekânları açısından ele alındığında ilgi çekici sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür. Bu doğrultuda zengin bir araştırma alanına sahip olan edebiyat matinelere, farklı açılardan tekrar tekrar incelenmesi dönemin edebiyat anlayışını daha iyi çözümleyebilmek için vazgeçilmezdir. Dolayısıyla bu çalışmanın edebiyat matinelere üzerine yapılacak başka çalışmalara ilham olması, kaynak oluşturması temenni edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Açık Söz (6 İkincikanun [Ocak] 1937). "Edebiyat Gecesi." *Açık Söz*, s. 1/3.
- Açık Söz (17 Şubat 1937). "Kadın Şairler Gecesi." *Açık Söz*, s. 2.
- Açık Söz (27 Mart 1937). "Kadın Şairler Gecesi." *Açık Söz*, s. 2.
- Ağaoğlu, Adalet (2005). *Sen Türkiye'nin En Güzel Kazasıdır/ Adalet Ağaoğlu Kitabı*.
Konuşan: Feridun Andaç, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Akbal, Oktay (13 Nisan 1953). "Edebiyat Matineleri." *Vatan*, s. 4/7.
- Akbal, Oktay (1989). *Anılarda Görmek/Günlük 1: 1965-1967*. İstanbul: Can Yayınları.
- Akbal, Oktay (Mart 1981). "Özdemir Asaf ile Geçen Zaman." *Hürriyet Gösteri*, S. 4, s. 20-22.
- Akşam (26 Ocak 1937). "Edebiyat Gecesinin Akisleri." *Akşam*, s. 8.
- Akşam (28 Nisan 1937). "Musahipzade Gecesi." *Akşam*, s. 2.
- Akşam (19 Şubat 1937). "Eminönü Halkevi'nde Yeni Toplantılar." *Akşam*, s. 4.
- Akşam (16 Nisan 1937). "Dün Üniversitede Hamid İçin Büyük İhtifal Yapıldı." *Akşam*, s. 1/6.
- Akşam (16 Nisan 1937). "Halkevlerinde Hamid Gecesi." *Akşam*, s. 7.
- Akşam (6 Mayıs 1937). "Halid Ziya Gecesi." *Akşam*, s. 2.
- Akşam (28 Nisan 1937). "Musahipzade Gecesi." *Akşam*, s. 2.
- Akşam (7 Şubat 1939). "Manisa Halkevi'nin Değerli Faaliyeti." *Akşam*, s. 4.
- Akşam (24 Mart 1940). "Comédie Française Cumartesi Günü Bir Matine Verecek." *Akşam*, s. 3.
- Akşam (27 İkincikanun [Ocak] 1940). "Genç Şairler Gecesi." *Akşam*, s. 4.
- Akşam (9 Mart 1940). "Fransız Sanatkârları Geliyorlar." *Akşam*, s. 2.
- Akşam (29 Nisan 1941). "Şehremini Halkevi'nin Edebiyat Gecesi." *Akşam*, s. 5.
- Akşam (9 Mart 1946). "Eminönü Halkevi'nde Şiir Günü." *Akşam*, s. 3.
- Akşam (20 Mart 1951). "Müzikli Şiir Gecesi." *Akşam*, s. 3.
- Alangu, Tahir (Mayıs 1956). "Türk Edebiyatçıları Birliği'nin Hadiseli Şiir ve Müzik Gecesi." *Yenilik*, S. 41, s. 183-193.
- Arban, Dominique (Şubat 1955). "Edebiyat Matineleri Fransa'da Moda Olacak." *Yenilik*, S. 26, s. 13-14.
- Asaf, Özdemir (2020). *Kırılmadık Bir Şey Kalmadı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Asaf Özdemir (2010). *Sana Mektuplar*. Haz. Seda Arun. İstanbul: Doğan Kitap.
- Assmann, Aleida (2006). "Memory, Individual and Collective." *The Oxford Handbook of Contextual Political Analysis*. Oxford: Oxford University Press.

- Assmann, Jan (Bahar Yaz 1995). "Collective Memory and Cultural Identity." *New German Critique*, S. 65, s. 125-133.
- Assmann, Jan (2015). *Kültürel Bellek-Eski Yüksel Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*. Çev. Ayşe Tekin. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Aşkun, Vehbi Cem (1 Mayıs 1943). "Halkevi'nde Bir Âşık Sohbeti," *Ülkü*, 1 Mayıs 1943, S. 39, s. 22.
- Ataç (2 Mayıs 1936). "Sanat ve Toplum [1]." *Ataç*, S. 13, s. 36.
- Ataç (2 Mayıs 1936). "Sanat ve Toplum [2]." *Ataç*, S. 13, s. 36.
- Attilâ, Osman (22 Ocak 1955). "Edebi Toplantılar." *Medeniyet*, s. 3.
- Ay, Lütfi (29 Nisan 1947). "Şiir Matinesi ve Tartuffe." *Ulus*, s. 3.
- Bağlarlı, Kemal (16 Ocak 1949). "Şiir Günü/Dün Halkevi'nde Ankaralılar Müstesna Saatler Yaşadılar." *Ulus*, s. 3.
- Bağlarlı, Kemal (22 Mayıs 1949). "Yılın Son Şiir Günü de Dün Yapıldı." *Ulus*, s. 2.
- Beğenç, Cahit (19 Aralık 1948). "Şairler Günü." *Ulus*, s. 3.
- Belge, Murat (1983). "Türkiye'de Gençlik Hareketleri." *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C. 3, s. 810-811.
- Berger, John (1988). *O Ana Adanmış*. Yay. Haz. Yurdanur Salman, Müge Gürsoy, İstanbul: Metis Yayınevi.
- Birsel, Salâh (1983). *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Birsel, Salâh (1983). *Salâh Bey Tarihi 1: Kahveler Kitabı*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Birsel, Salâh (Temmuz 1986). "Bir Zamanlar Edebiyat Matineleri." Konuşan: Tankut Aykuter, *Sanat Olayı*, S. 50, s. 31.
- Buğra, Tark (1 Mayıs 1953). "Edebiyat Matinası." *Milliyet*, s. 3.
- Burke, Peter (1997). *Varieties of Cultural History*. New York: Cornell Uni. Press Social.
- C. B. [Cahit Beğenç], (21 Mart 1949). "Ankara Halkevi'nde Dün Üçüncü Şiir Toplantısı Yapıldı." *Ulus*, s. 4.
- Char, René (Şubat 1955). "René Char'ın Mektubu." Çev. Yenilik Dergisi. *Yenilik*, S. 26, s. 14.
- Connerton, Paul (2012). *Modernite Nasıl Unutturur*. Çev. Kübra Kelebekoğlu. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Connerton, Pierre (1999). *Toplamlar Nasıl Anımsar?*. Çev. Alâeddin Şenel. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Cumhuriyet (5 İkincikanun [Ocak] 1937). "Edebiyat Gecesi Bu Akşam Fransız Tiyatrosu'nda Tes'id Edilecek." *Cumhuriyet*, s. 2.
- Cumhuriyet (6 İkincikanun [Ocak] 1937). "Edebiyat Gecesi: Toplantı Çok Muvaffakiyetli Oldu." *Cumhuriyet*, s. 2.
- Cumhuriyet (17 İkincikanun [Ocak] 1937). "Eminönü Halkevi'nde Halk Edebiyatı Gecesi." *Cumhuriyet*, s. 8.
- Cumhuriyet (20 İkincikanun [Ocak] 1937). "Eminönü Halkevi'nde Edebiyat Geceleri." *Cumhuriyet*, s. 2.
- Çavdar, Tevfik (1983). "Cumhuriyet Döneminde Gençlik." *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, 1983, C. 3, s. 802-812.
- Deniz, Ümit (23 Mart 1953). "Edebiyat Matineleri Komedi Kadar Eğlenceli Oluyor." *Milliyet*, s. 6.

- Deniz, Ümit (29 Mart 1954). "Edebi Matinelere Rağbet Günden Güne Fazlalaşılıyor." *Milliyet*, s. 6.
- Draaisma, Douwe (2007). *Bellek Metaforları, Zihinle İlgili Fikirlerin Tarihi*. Çev. Gürol Koca. İstanbul: Metis Yayınları.
- Duru, Orhan (15 Kasım 1984). "Kitap Panayırı." *Milliyet*, s. 2.
- Eminönü Halkevi (1940). *Eminönü Halkevi 1938-1940*. İstanbul: Kenan Basımevi.
- Eminönü Halkevi (1940). *Genç Şairler Gecesi Hatırası*. İstanbul: Arkadaş Basımevi.
- Eren, M. (1 Mayıs 194). "Ankara Halkevi'nde Şiir Gecesi." *Ülkü*, S. 63, s. 4.
- Ergin, Rıdvan (26 Mayıs 1954). "Bir Edebiyat Matinesi." *Onüç*, S. 4, s. 10/12.
- Ergül, Selim Temo (2017). "Kahveden AVM'ye: Türk Şairlerinin Buluşma Mekânları." *Monograf*, S. 7, s. 109-135.
- Ertop, Konur (15 Ağustos 1949). "Edebiyat Matinesinde," *Milliyet Sanat*, S. 342, s. 8-10.
- Es, Hikmet Feridun (28 Mart 1937). "Kadın Şairler Gecesi." *Akşam*, s. 7.
- Galatasaray (Ocak 1953). "Şiir Matinesi." *Galatasaray*, S. 20, s. 1.
- Gerçek, Selim Nüzhet (3 Şubat 1945). "Halkevlerine Yakışan Müsamerelerden Şiir Günü ve Geceleri." *Akşam*, s. 3/7.
- H. F. [Hikmet Feridun] (26 Temmuz 1937). "İstanbul ve Ahmet Rasim." *Akşam*, s. 3.
- H. F. E. [Hikmet Feridun Es] (14 Şubat 1937). "Genç Şair İçin Edebiyat Gecesi." *Akşam*, s. 3.
- Haber/Akşam Postası (6 İkincikanun [Ocak] 1937). "Edebiyat Gecesi Dün Muvaffakiyetle Yapıldı." *Haber/Akşam Postası*, s. 3.
- Haber/Akşam Postası (13 Şubat 1937). "Halkevi'nde Divan Edebiyatı Gecesi." *Haber/Akşam Postası*, s. 3.
- Haber/Akşam Postası (15 Şubat 1937). "Kadın Şairler Gecesi" *Akşam Postası*, s.3.
- Hâkimiyet-i Milliye [Ulus] (31 Ağustos 1932). "Halkevinde Zafer Bayramı." *Hâkimiyet-i Milliye [Ulus]*, s. 6.
- Hâkimiyet-i Milliye [Ulus] (21 Nisan 1935). "23 Nisan Hazırlığı." *Hâkimiyet-i Milliye [Ulus]*, s. 5.
- Halbwachs, Maurice (2016). *Hafızanın Toplumsal Çerçevesi*. Çev. Büşra Uçar. Ankara: Heretik Yayınları.
- Halbwachs, Maurice (2017). *Kolektif Hafıza*. Çev. Banu Barış. Ankara: Heretik Yay.
- Hançerlioğlu, Orhan (Nisan 1955). "Dostum Sabahattin." *Yenilik*, S. 28, s. 17-19.
- Hatipoğlu, İbrahim (13 Mart 1954). "Ayın Sanat Olayları." *Onüç*, S. 2, s. 7.
- Hatipoğlu, İbrahim (13 Şubat 1954). "Sergi ve Matineler." *Onüç*, S. 1, s. 13.
- Hatipoğlu, İbrahim (20 Nisan 1954). "Edebiyat Matineleri." *Onüç*, S. 3, s. 12.
- Hatipoğlu, İbrahim (20 Nisan 1954). "Müzikli Edebiyat Matinesi." *Onüç*, S. 3, s. 8.
- Hızlan, Doğan (2006). *Sanki Bir Roman Kahramanı/Doğan Hızlan Kitabı*, Konuşan: Kürşat Başar. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ho Taii Hue-Tam (Haziran 2001). "Remembered Realms: Pierre Nora and French National Memory." *The American Historical Review*, S. 3, s. 906-922.
- Huyssen, Andreas (1999). *Alacakaranlık Anıları: Bellek Yitimi Kültüründe Zamanı Belirlemek*. Çev. Kemal Atakay. İstanbul: Metis Yayınları.
- İlhan, Attilâ (2002). *Nâm-ı Diğer Kaptan: Attilâ İlhan'ı Dinledim*. Konuşan: Selim İleri. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

- James, W. (2013). *Törens el Hayvan*. Çev. Sevdâ Çalışkan. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Jeffrey K. Olick and Joyce Robbins (1998). "Social Memory Studies: From Collective Memory to the Historical Sociology of Mnemonic Practices." *Annual Review of Sociology*, S. 24, s. 105-140.
- Kandemir, Feridun (7 İkincikanun [Ocak] 1937). "Edebiyat Gecesinin Bıraktığı Akisler." *Cumhuriyet*, s. 6.
- Karaaslan, Faruk (2019). *Toplumsal Hafıza/Hatırlamanın ve Unutmanın Sosyolojisi*. İstanbul: Ketebe Yayınları.
- Kelley, Susanne (2009). "Where Hip meets Habsburg: Marketing the Personal Story in Contemporary Vienna." *Modern Austrian Literature*, S. 2, s. 61-76.
- Kısakürek, Necip Fazıl (15 İkinciteşrin [Kasım] 1940). "Edebiyat Matineleri." Konuşan: Türk Tiyatrosu Dergisi, *Türk Tiyatrosu*, S. 120, s. 6.
- Küçük Dergi (Aralık 1952). "Küçük Dergi Edebiyat Matinesi." *Küçük Dergi*, S. 8, s. 19.
- Küçük Dergi (Ocak-Şubat 1953). "Edebiyat Matinemiz." *Küçük Dergi*, S. 9-10, s. 6.
- Küçük Dergi (Mart Nisan 1953). "Okuyucularımıza." *Küçük Dergi*, S. 11-12, s. 27.
- Lewis A. Coser (Haziran 1992). "The Revival of the Sociology of Culture: The Case of Collective Memory." *Sociological Forum*, S. 2, s. 365-373.
- Mavi (1 Mart 1953). "İstanbul'da Edebiyat Matineleri." *Mavi*, S. 5, s. 7.
- Mavi (1 Mayıs 1953). "Şiir Günü [1]." *Mavi*, S. 7, s. 7.
- Mavi (1 Mayıs 1953). "Şiir Günü [2]." *Mavi*, S. 7, s. 7.
- Mavi (1 Mayıs 1953). "Şiir Günü [3]." *Mavi*, S. 7, s. 7.
- Mavi (1 Haziran 1953). "Yapılamayan Edebiyat Matinemiz." *Mavi*, S. 8, s. 7.
- Mekki Said (25 Temmuz 1936). "Ankara'da Hoş Bir Toplantı." *Cumhuriyet*, s. 5.
- Milliyet (26 Ocak 1953). "Edebiyat Matinesi." *Milliyet*, s. 4.
- Milliyet (16 Mart 1953). "Galatasaraylı Edip ve Gazeteciler." *Milliyet*, s. 3.
- Milliyet (26 Aralık 1953). Edebiyat Matinesi. *Milliyet*, s. 4.
- Milliyet (31 Ocak 1954). "Edebiyat Matinesi." *Milliyet*, s. 2.
- Milliyet (5 Mart 1954). "Kısa Haberler." *Milliyet*, s. 2.
- Milliyet (6 Mayıs 1954). "Edebiyat Matinesi." *Milliyet*, s. 1.
- Milliyet (20 Aralık 1957). "Galatasaray'ın Edebiyat Matinesi Yarın Yapılacak." *Milliyet*, s. 2.
- Milliyet (16 Nisan 1958). "MTTB Tıp Derneği Şiir Matinesi Bugün Yapılacak." *Milliyet*, s. 2.
- Milliyet (22 Mart 1959). "İstanbul Lisesi Edebiyat Matinesi." *Milliyet*, s. 2.
- Milliyet (18 Kasım 1962). "Cezaevinde Dün Şiir Günü Tertiplendi." *Milliyet*, s. 1.
- Milliyet (30 Mart 1963). "Lozan Kulübü'nde Şiir Matinesi." *Milliyet*, s. 7.
- Milliyet (3 Mayıs 1966). "Edebiyat Gecesi Yapılıyor." *Milliyet*, s. 3.
- Milliyet (22 Ocak 1988). "Türkiye Yazarla Sendikası'ndan Üç Yeni Etkinlik." *Milliyet*, s. 8.
- Milliyet (9 Ekim 1989). "Edebiyat Matineleri Canlandırılıyor." *Milliyet*, s. 12.
- Morkaya, Burhan Cahit (8 İkincikanun [Ocak] 1937). "Bir Gece." *Son Posta*, s. 1.
- Müller, Katja (2021). "Cultural Production in the Present with Reference to the Past and Directed at the Future." *Digital Archives and Collections- Creating Online Access to Cultural Heritage*, New York: Berghahn Books, s. 227-236.

- Naci Sadullah (7 İkincikanun [Ocak] 1937). "Edebiyat Gecesi Edebî Günah Çıkarma Gecesi Oldu." *Son Posta*, s. 7.
- Naci Sadullah (7 Mart 1934). "İstanbul Kız Lisesi'nde Bir Saat." *Yedigün*, S. 52, s. 14-15.
- Necatigil, Behçet (2021). *Düzyazıları II. Hazırlayanlar: Ali Tanyeri, Hilmi Yavuz. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.*
- Necatigil, Behçet (Nisan 1955). "Edebiyat Matinesi." *Yenilik*, S. 28, s. 7.
- Nedret Selçuker (12 Ocak 1955). "Futbol Maçları mı Edebiyat Matineleri mi?." *Milliyet*, s. 3.
- Nora Pierre (2006). *Hafıza Mekânları*. Çev. M. E. Özcan. Ankara: Dost Kitabevi.
- Okur, Yiğit (Ocak-Şubat 1953). "Küçük Dergi Edebiyat Matinesi." *Küçük Dergi*, S. 9-10, s. 12.
- Olick, Jeffrey K.; Robbins, Joyce (1998). "Social Memory Studies: From 'Collective Memory' To The Historical Sociology Of Mnemonic Practices." *Annual Review Sociology*, S. 24, s. 105-140.
- Ong, Walter J (2013). *Sözlü ve Yazılı Kültür*, Çev. Sema Postacioğlu Banon, İstanbul: Metis Yayınevi.
- Otağ (15 Şubat 1963). "Edebiyat Matineleri [1]." *Otağ*, S. 2, s. 1.
- Otağ (15 Şubat 1963). "Edebiyat Matineleri [2]." *Otağ*, S. 2, s. 1.
- Otyam, Fikret (1975). *Arkadaşım Orhan Kemal ve Mektupları*. İstanbul: E Yayınları.
- Özata Dirlikyapan, Jale (2013). *Kabuğunu Kıran Hikâye/Türk Öykücülüğünde 1950 Kuşağı*. İstanbul: Metis Yayınevi.
- Özkan, Adnan (1 Kasım 1956). "Attilâ İlhan ve Şiiri." *A*, S. 7, s. 4-5.
- Özyalçınır, Adnan (Temmuz 1986). "Bir Zamanlar Edebiyat Matinesi. Konuşan: Aykut Tankuter. *Sanat Olayı*, S. 50, s. 31-32.
- Pulur, Hasan (2006). *"Olaylar ve İnsanlar"ın Peşinde Bir Ömür: Hasan Pulur Kitabı*. Konuşan: Sefa Kaplan. İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Pulur, Hasan (9 Mart 1969). "Şiir Matineme Hoş Geldiniz!." *Milliyet*, s. 5.
- Rey, Ekrem Reşit (10 Ağustos 1946). "Üslup." *Akşam*, s. 2.
- Roediger H. L.; Zaromb F. M.; Butler A. C. (2015). "Kolektif Belleğin Şekillendirilmesinde Tekrarlanan Hatırlamanın Rolü." *Zihinde ve Kültürde Bellek*. Haz. Pascal Boyer; James W. Wertsch. İstanbul: İş Bankası Yayınları, s. 175-216.
- Safa, Peyami (1 İkinciçeyrin [Kasım] 1940). "Edebiyat Matineleri." Konuşan: Türk Tiyatrosu Dergisi. *Türk Tiyatrosu*, S. 120, s. 4.
- Sarlo, Beatriz (2012). *Geçmiş Zaman- Bellek Kültürü ve Özneye Dönüş Üzerine Bir Tartışma*. Çev. Peral Bayaz Charum, Deniz Ekinci. İstanbul: Metis Yayınevi.
- Schieder, Theodor (Aralık 1978). "The Role of Historical Consciousness in Political Action." *History and Theory*, S. 4, s. 1-18.
- Schudson, Michael (2007). "Kolektif Bellekte Çarpıtma Dinamikleri." *Cogito*, S. 50, s. 179-199.
- Seferzadeler, İbrahim (28 Şubat 1955). "Bir Matinenin Düşündürdükleri." *Onüç*, S. 12, s. 4-5.
- Sel, Ahmet Selami [Celâl Sılay] (3 Şubat 1954). "Edebiyat Matineleri." *Yeni Memleket*, s. 3.
- Sel, Ahmet Selami [Celâl Sılay] (17 Mart 1954). "Çamlıca Kız Lisesi'nde Edebiyat Matinesi." *Yeni Memleket*, s. 3.

- Sel, Ahmet Selami [Celâl Sılay] (17 Nisan 1954). "Edebiyat Matineleri Üzerine Bir Mektup." *Yeni Memleket*, s. 2.
- Sel, Ahmet Selami [Celâl Sılay] (5 Ocak 1956). "Edebiyatımızın Geçen Yılı." *Yeni Memleket*, s. 2.
- Selimoğlu, Zeyyat (1 Şubat 1967). "İki Sanatçı." *Varlık*, S. 687, s. 10.
- Sevengil, Refik Ahmet (1 İkinciteşrin [Kasım] 1940). "Edebiyat Matineleri." Konuşan: Türk Tiyatrosu Dergisi. *Türk Tiyatrosu*, S. 120, s. 5.
- Sezer, Sennur (Temmuz 1986). "Bir Tarihte Edebiyat Matineleri." Konuşan: Aykut Tankuter. *Sanat Olayı*, S. 50, s. 31.
- Siyavuşgil, Sabri Esat (28 Mayıs 1953). "Şiir Matineleri." *Yeni Sabah*, s. 2.
- Son Posta (27 Kanunusani [Ocak] 1940). "Genç Şairler Gecesi." *Son Posta*, s. 2.
- Son Posta (28 Kanunusani [Ocak] 1940). "Halkevi'nde Genç Şairler Gecesi." *Son Posta*, s. 4.
- Soyuer, Halil (2008). *Şair Dostlarım*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Suat Derviş (7 İkincikanun [Ocak] 1937). "Edebiyat Gecesi mi? Hayır Buna Ancak Müsamere Adını Verebileceğiz." *Tan*, s. 8.
- Sudi, Nevzad (2004). *Küllük Anıları*. İstanbul: Mephisto Yayınları.
- SUS (7 İkincikanun [Ocak 1937). "Edebiyat Gecesi." *Haber/Akşam Postası*, s. 3.
- Şeref, Abdurrahman (7 İkincikanun [Ocak] 1937). "İşte O Edebiyat Gecesi." *Açık Söz*, s. 3.
- Şevket Hıfzı [Şevket Rado] (7 İkincikanun [Ocak] 1937). "Edebiyat Gecesi Çok Rağbet Gördü." *Akşam*, s. 5/13.
- Şevket Rado (16 Mart 1944). "Edebiyat Gecesi." *Akşam*, s. 2.
- Şükûfe Nihal (9 Kanunusani [Ocak] 1937). "Edebiyat Gecesi ve Edipler." Konuşan Hikmet Feridun Es. *Akşam*, s. 7.
- Tamer, Ülkü (15 Nisan 2001). "Özdemir Asaf'ın Şiirleri." *Milliyet Pazar*, s. 11.
- Tamer, Ülkü (2006). *Ülkü Tamer'le Hayata ve Şiire Dair*. Konuşan: Feridun Andaç. İstanbul: Dünya Kitap.
- Tan (5 İkincikanun [Ocak] 1937). "Edebiyat Gecesi." *Tan*, s. 2.
- Tan (6 İkincikanun [Ocak] 1937). "Edebiyat Gecesinde Halk ve Divan Şairlerine Temsilî Bir Geçit Resmi Yaptırıldı." *Tan*, s. 1/8.
- Tan, M. Turhan (7 İkincikanun [Ocak] 1937). "Edebiyat Gecesi." *Cumhuriyet*, s. 5.
- Tanju, Sadun (20 Mayıs 1984). "Sait Faik ve Arkadaşları 7." *Cumhuriyet*, s. 10.
- Tarancı, Cahit Sıtkı (1 Şubat 1937). "Edebiyat Gecesi Nasıl Olmalı?." Konuşan: Yeni Edebiyat Dergisi, *Yeni Edebiyat*, S. 3 s. 2.
- Traverso, Enzo (2009). *Geçmişî Kullanma Kılavuzu, Tarih, Bellek, Politika*. Çev. Işık Ergüden. İstanbul: İletişim Yayınları
- Tuncor, Ferit Ragıp (25 Aralık 1980). "Yavuz Bülent Bakiler." *Size*, S. 38, s. 4-5.
- Türk Edebiyatçıları Birliği (1956). *Şiir ve Müzik Gecesi*, İstanbul: Yenilik Basımevi.
- Türk Edebiyatçıları Birliği (1963). *Yıllık 1962*. İstanbul: Yenilik Basımevi.
- Türk Tiyatrosu (1 Birinciteşrin [Ekim] 1940). "Şiir Matinelerimiz." *Türk Tiyatrosu*, S. 119, s. 16.
- Türk Tiyatrosu (1 İkinciteşrin [Kasım] 1940). "Edebiyat Matineleri." *Türk Tiyatrosu*, S. 120, s. 3-5/14.
- Ulus (6 Eylül 1935). "Halkevinde Şiir Gecesi." *Ulus*, s. 3.

- Ulus (8 Senteşrin [Kasım] 1935). "Halkevi'nin Hazırladığı Gece." *Ulus*, s. 5.
- Ulus (16 Senteşrin [Kasım] 1935). "Halkevi'nde Edebiyat Gecesi." *Ulus*, s. 6.
- Ulus (3 İlkkanun [Aralık] 1935). "Celal Sahir İçin Dün Halkevinde Bir İhtifal Yapıldı." *Ulus*, s. 5.
- Ulus (25 Ağustos 1936). "Ankara Halkevi'nde Musiki ve Edebiyat Gecesi." *Ulus*, s. 4.
- Ulus (13 Mayıs 1937). "İstanbul'da Şehremini Halkevi'nin Çalışmaları." *Ulus*, s. 2.
- Ulus (4 Nisan 1940). "Yarınki Şiir Matinesi." *Ulus*, s. 2.
- Ulus (5 Nisan 1940). "Bugünkü Şiir Matinesinde Comédie Française Artistleri Tarafından Okunacak Bazı Şiirleri." *Ulus*, s. 2.
- Ulus (1 Mart 1941). "Halkevi Çalışmaları." *Ulus*, s. 4.
- Ulus (11 Mart 1944). "Samsun Halkevi'nde Edebiyat Gecesi." *Ulus*, s. 2.
- Ulus (20 Nisan 1944). "Halkevimizde Şiir Gecesi." *Ulus*, s. 2.
- Ulus (4 Temmuz 1944). "Bolu Halkevi'nde Edebiyat Geceleri." *Ulus*, s. 2.
- Ulus (28 Şubat 1945). "Halkevimizde Halk Hikâyeleri ve Şiir Gecesi." *Ulus*, s. 2.
- Ulus (2 Temmuz 1945). "Afyon Halkevi'nde Şiir Günü." *Ulus*, s. 8.
- Ulus (27 Eylül 1947). "Dün Dil Bayramı Törenle Kutlandı." *Ulus*, s. 1-2.
- Ulus (3 Aralık 1948). "Halk Şairi Efkarı Saziyle Şiirlerini Okuyacak." *Ulus*, s. 4.
- Ulus (6 Şubat 1949). "Genç Şairler Toplantısı." *Ulus*, s. 2.
- Ulus (6 Mart 1949). "Edebiyat Gecesi." *Ulus*, s. 2.
- Ulus (4 Ekim 1949). "Türk Büyüklerini Anma ve Yaşatma Derneği Faaliyetleri." *Ulus*, s. 4.
- Ulus (29 Ocak 1950). "Şairleri Tanıtma Günü." *Ulus*, s. 2.
- Ulus (17 Mart 1950). "Şiir Gün Dün Yapıldı." *Ulus*, s. 2.
- Ulus (21 Nisan 1950). "Genç Şairler Şiir Müsabakası." *Ulus*, s. 3.
- Ulus (26 Aralık 1950). "Atatürk'ün Ankara'ya İlk Geliş Günü." *Ulus*, s. 2.
- Ulus (26 Ocak 1951). "Şiir Günü." *Ulus*, s. 4.
- Ulus (30 Ocak 1951). "Hisar Dergisi Şiir Günü." *Ulus*, s. 2.
- Ulus (28 Ocak 1952). "Fransız Trupunun Şiir Matinesi." *Ulus*, s. 2.
- Uşaklıgil, Halid Ziya (1 İkincişrin [Kasım] 1940). "Edebiyat Matineleri." Konuşan: Türk Tiyatrosu Dergisi. *Türk Tiyatrosu*, S. 120, s. 4.
- Uyanış (Mayıs 1955). "Televizyonda Matine." *Uyanış*, S. 2, s. 27.
- Uyar, Tomris (1996). *Günlerin Tortusu II 1980-1984*. İstanbul: Can Yayınları.
- Ülkü (16 Mayıs 1942). "Ankara Halkevi'nde Şiir Gecesi." *Ülkü*, S. 16, s. 118.
- Ünver, Rüçhan (7 Aralık 1954). "Sanat Matinesi," *Milliyet*, s. 1.
- Vakit (10 Nisan 1933). "Halkevi'nde Şiir Günü." *Vakit*, s. 4.
- Vakit (27 Eylül 1933). "Türk Dil Bayramı." *Vakit*, s. 2.
- Vakit (20 Haziran 1939). "Zonguldak'ta Halkevi Her On Beş Günde Bir Toplantılar Yapacak." *Vakit*, s. 9.
- Yağcıoğlu, Halim (15 Şubat 1953). "Panorama." *Küçük Dergi*, S. 73, s. 125-126.
- Yağcıoğlu, Halim (1 Eylül 1964). "Şiir Günleri." *Varlık*, S. 629, s. 10.
- Yanhong, Huang (2020). "Les Lieux De Memoire And Pierre Nora's Writing Of French National History." *Chinese Studies In History*, S. 2, s. 150-170.
- Yavuz, Hilmi (2001). *Ceviz Sandığındaki Anılar*. İstanbul: Can Yayınları.
- Yeditepe (1 Nisan 1953). "Şiir Matinesi." *Yeditepe*, S. 34, s. 2.
- Yeni Edebiyat (1 Şubat 1937). "Edebiyat Gecesi Nasıl Olmalı? [1]." *Yeni Edebiyat*, S. 3, s. 1-2.

- Yeni Edebiyat (1 Mart 1937). "Edebiyat Gecesi Nasıl Olmalı? [2]." *Yeni Edebiyat*, S. 4, s. 2.
- Yeni İstanbul (23 Nisan 1955). "Edebiyat [1]." *Yeni İstanbul*, s. 6.
- Yeni İstanbul (23 Nisan 1955). "Edebiyat [2]." *Yeni İstanbul*, s. 6.
- Yenilik (15 Ocak 1953). "Küçük Dergi Edebiyat Matinesi." *Yenilik*, S. 2, s. 2.
- Yenilik (15 Mart-15 Nisan 1953). "Edebiyat Matineleri." *Yenilik*, S. 4, s. 2.
- Yenilik (Aralık 1953). "Edebiyat Matineleri." *Yenilik*, S. 12, s. 2.
- Yenilik (1 Mayıs 1954). "Darüşşafaka Lisesi'nde Edebiyat Günü." *Yenilik*, S. 17, s. 1.
- Yenilik (1 Mayıs 1954). "Üsküdar Amerikan Kız Lisesi'nde Edebiyat Matinesi." *Yenilik*, S. 17, s. 1.
- Yenilik (Ocak 1955). "Edebiyat Matineleri Başladı." *Yenilik*, S. 25, s. 12.
- Yenilik (Nisan 1955). "Matine Ücreti." *Yenilik*, S. 28, s. 10.

DİZİN

- A. Kadir 60, 72, 80
Abdurrahman Şeref 40, 44
Abdûlbaki Gölpınarlı 80
Abdûlhak Hamid Tarhan 37
Abidin Dino 80
Abidin Mümtaz Kısakürek 52, 101, 106
Abidin Nesimi 80
Aby Warburg 6
Adalet Ağaoğlu 85, 125
Adalı Avni 34
Adli Moran 60, 106
Adnan Saygun 39
Adnan Benk 60, 61, 106
Adnan Özkan 102-103
Adnan Özyalçın 86, 113
Adnan Veli Kanık 61, 62, 66
Afif Yesari 69
Agâh Sırrı Levent 33-34, 37, 80
Agop Arad 80
Ahmet Hamdi Tanpınar 38-39, 69, 79, 85
Ahmet Kutsi Tecer 49, 52, 69
Ahmet Muhip Dıranas 39, 56, 69, 85, 88
Ahmet Oktay 6, 106
Ahmet Tufan Şentürk 55, 57
Aimé Clariond 46-47
Aleida Assmann 6, 20-21
Alfred de Musset 45-46, 50, 58
Alfred de Vigny 46
Ali Canip Yöntem 80
Ali İzzet Özkan 54
Ali Kâmi Akyüz 37
Ali Nihat Tarlan 37, 38, 40, 79
Ali Püsküllüoğlu 73
Ali Rıza Özer 57, 58
Alkan Soyçok 69
Alphonse de Lamartine 46, 66
Andreas Huyssen 12
Anna de Noailles 46
Arif Damar 72, 80
Arif Dino 52, 80
Arif Nihat Asya 58, 63
Arthur Rimbaud 46
Asaf Çiğiltepe 70, 106-107
Asaf Halet Çelebi 52, 66, 67-69, 72, 80, 106, 112-114
Asuman Korad 60, 62
Attilâ İlhan 65-66, 102-103, 105-106, 108-109, 112, 114-115, 125
Avni Dökmeci 62
Avni Özbenli 53
Aydın Hatipoğlu 72
Ayhan Hünel 55-58
Aziz Nesin 72
Azmi Gülahmetoğlu 56
Baha Dürder 80
Bâkî 33
Baki Süha Ediboğlu 52, 56, 60, 63, 65-66, 70
Bedii Faik 63
Bedri Rahmi Eyuboğlu 60, 62, 65-68, 80, 106
Behçet Aysan 73
Behçet Kemal Çağlar 30, 53, 55-56, 66, 69, 88, 107

Behçet Necatigil 60, 62-63, 65-70,
72, 86, 92, 102-103, 106, 108-112
Bekir Sıtkı Erdoğan 55-58
Beril Meto 67
Besim Atalay 30
Burhan Arpad 80
Burhan Cahit Morkaya 44, 126
Burhan Felek 48
Burhan Ümit Toprak 80
Burhanettin Savlı 55

Cahit Beğenç 52, 55-57, 126
Cahit Irgat 60, 65, 67, 80
Cahit Külebi 60, 65, 70, 72
Cahit Sıtkı Tarancı 44, 62, 66, 69,
80, 83, 84, 130
Cahit Tanyol 80
Catherine Fontenay 46
Cavit Yamaç 80
Celâl Bayar 32
Celâl Sahir Erozan 37
Celâl Sılay 52, 68, 80, 100-101, 127
Celâlettin Çetin 72
Celâlettin Ezine 80
Cemal Oğuz 53
Ceyhun Atuf Kansu 53
Charles Baudelaire 46, 50, 59
Charles Cros 50, 66
Çetin Altan 55

Demir Özlü 107
Demirtaş Ceyhun 107
Denison Ross 51
Doğan Hızlan 105, 125
Dominuque Arban 68, 123
Edgar Allan Poe 66
Edip Ayel 80
Edip Cansever 72, 86
Efkârî 54, 131
Ekrem Besim 80
Elif Naci 44
Emile Verhaeren 59

Emin Âli Çavlı 80
Emin Ülgener 52
Enis Behiç Koryürek 29-30, 32, 88
Enver Ziya Karal 79
Ercüment Behzat Lav 106
Erdoğan Erünver 59
Erzurumlu Emrah 54
Enzo Traverso 22, 130

Fahir Onger 101
Fahri Celâlettin Göktulga 65
Faiz Turhan 80
Faliş Rıfki Atay 49
Faruk Çağlayan 55, 57
Faruk Kakinç 58
Faruk Nafiz Çamlıbel 33, 38-39
Fazıl Ahmet Aykaç 35, 40
Fazıl Bayraktar 58
Fazıl Hüsnü Dağlarca 62, 65-67, 70,
102-103, 108
Fehmi Özçelik 57-58
Fehmi Yazıcı 80
Feridun Kandemir 40-42, 125
Ferit Kam 80,
Fethi Giray 52
Fethi Tevet 52
Fevzi Halıcı 59
Fikret Adil 80
Fikret Hakan 107
Fikret Otyam 93, 129
Fikret Segzin 56-58
Francis Jammes 49
François Villon 49
Françoise Delille 46-47
Fuat Azgur 58
Fuat Köprülü 37-39
Fuzûlî 33

Gavsi Halit Ozansoy 80
Gérard de Nerval 50
Germaine Rouer 46-47
Guillaume Apollinaire 50, 68

Gültekin Samanoğlu 56-59

Güner Sümer 86

Güzin Dino 80

Hakkı Süha Gezgin 80

Haldun Taner 60, 62, 65-70, 72, 86, 92, 101, 106

Halid Fahri Ozansoy 39

Halid Ziya Uşaklıgil 32, 37, 39, 48-49, 76, 125, 131

Halide Edib Adıvar 49

Halide Nusret Zorlutuna 56, 59

Halil Soyuer 55-58, 84-86, 88, 130

Halim Güzelson 60

Halim Yağcıoğlu 53, 63, 135

Halit Bayrı 34, 37, 51

Hamamizade İhsan 39, 80

Hasan Hüseyin Korkmazgil 72

Hasan İzzet Arolat 58

Hasan İzzettin Dinamo 80

Hasan Pulur 73, 107, 127

Hasan Tanrıkut 80

Heyecan Başaran 61-62

Hikmet Feridun Es 33-34, 39, 125

Hilmi Yavuz 103, 105-106, 110, 128

Hilmi Ziya Ülken 79

Hugo von Hofmannsthal 5

Hüsametdin Bozok 80

Hüseyin Çolak 57-58

Hüseyin Siret Özsever 37

Hüseyin Yurttaş 72

İbnülemin Mahmut Kemal İnal 80

İbrahim Erseyrek 67

İbrahim Hatipoğlu 65-66, 72, 125

İbrahim Hoyi 80

İbrahim Seferzadeler 102, 129

İbrahim Zeki Burdurlu 52-53, 88

İbrahim Zeki Öcal 52

İhsan Altay 80

İhsan Hınçer 52

İlhan Berk 80

İlhan Damacı 69

İlhan Geçer 55-56

İlyas Beceren 58

İshak Refet İşıtman 30

İsmail Habip Sevrük 37

İsmet Gönülal 58

İsmet Kür 52, 56

İzzet Melih Devrim 37

Jale Özata Dirlikyapan 28, 129

James Wertsch 9-10, 129

Jan Assmann 6-7, 9-10, 13-16, 18-24, 112, 118, 123

Jean Cocteau 50

Jean Racine 45

Jean Villard 68

Jean Yonnel 46

Jeanne Sully 46

John Berger 97, 126

Jules Laforgue 46

Julien Bertheau 45-476

Jülide Göksan 57

Kâmran S. Yüce 60-62, 66-67, 70-71

Kamuran Özbir 55

Karacaoğlu 54

Kâzım Feyzi Ozaner 52

Kemal Ar 52

Kemal Bağlarlı 56, 58

Kemal Or 58

Kemal Ün 53

Kemalettin Kami Kamu 30

Kerim Yund 52

Konur Ertop 114-115

Köroğlu 54

Kul Mustafa 54

La Fontaine 46, 50, 59

Lewis A. Coser 9, 128

Leyla Erbil 72

Lütfi Erişçi 80

Lütfi Kanak 53

M. Niyazi Akıncıoğlu 80
M. Turhan Tan 35, 41-42, 130
M. Uluğ Turanlıoğlu 52
Macid Arda 80
Mahmut Yesari 80
Marceline Desbordes-Valmore 46
Marie Bell 46
Maurice Chambreuil 46
Maurice Halbwachs 1, 5-13, 15-17,
19-21, 23, 117-119, 127
Mehmed Kemal 52, 72
Mehmet Akif Ersoy 35-36, 49
Mehmet Başaran 62
Mehmet Çağlar 53-54
Mehmet Çakırtaş 55, 57-58, 86
Mehmet Çınarlı 53, 57-58
Mehmet İğnebekçi 52
Mehmet Kaplan 79
Mehmet Karabulut 98
Mehmet Necati Öngay 52, 88
Melih Cevdet Anday 61, 65-65, 72,
106
Mesut Cemil Tel 80
Michael Schudson 6, 9, 10, 129
Michel Foucault 23
Miraç Katırcıoğlu 80
Mithat Erden 52
Moliere 45, 70
Muammer Nami Özerkan 57
Muazzes Kaptanoğlu 80
Muhsin Ertuğrul 49, 60
Munis Faik Ozansoy 56-58
Musahipzade Celal 35, 123
Mustafa Necati Karaer 57-58
Mustafa Seyit Şütüven 52
Mustafa Şekip Tunç 79
Muvaffak Sami Onat 52
Muzaffer Buyrukçu 72
Muzaffer İlhan Erdost 72
Mücap Ofluoğlu 60
Mükrimin Halil Yınanç 80

Münif Fehim 44
Müştak Erenus 60, 67, 72
Müzeyyen Senar 109

Necibe Kızılay 52
Necip Fazıl Kısakürek 48, 49, 50, 59
Nedim 33, 53, 56
Nedim Harmankaya 56
Nedim Öncül 53
Nedret Selçuker 66, 67, 101, 127
Nejla Beşkardeş 58
Neriman Hikmet 80
Nevzad Sudi 80
Nevzat Yalçın 55, 58
Neyzen Tevfik 80
Nezihe Meriç 63
Nihat Eser 58
Nihat Kuşlu 57, 58
Niyazi Ahmet Banoğlu 44,
Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu
lu 80
Nuri İyem 80,
Nurullah Ataç 69, 79
Nüzhet Erman 53, 88

Oğuz Aral 72
Oğuz Kâzım Atok 58
Oktay Akbal 60, 66, 67, 68, 72, 73,
80, 86, 92, 98, 99, 105, 106, 107,
108
Oktay Rifat 66
Orhan Asena 72
Orhan Cahit Cilasun 58
Orhan Duru 74
Orhan Hançerlioğlu 60, 66, 67, 68,
69, 92, 94, 101
Orhan Kemal 60, 62, 66, 72, 93,
106, 127
Orhan M. Arıburnu 61, 62, 63, 66,
67, 69, 72, 80
Orhan Seyfi Orhon 56

Orhan Şaik Gökyay 88
Orhan Veli Kanık 62, 66, 67, 80
Oscar Wilde 52, 66
Osman Attilâ 52, 54, 55, 58, 88,
101, 102
Osman Cemal Kaygılı 80
Osman Fehmi Özçelik 57, 58
Ömer Faruk Toprak 63, 72, 80
Ömer Seyfettin 36
Özdemir Asaf 60, 62, 63, 65, 66, 67,
68, 69, 70, 72, 80, 86, 91, 92, 105,
106, 108, 109, 112, 113, 114, 125
Özdemir Duru 61, 62, 63, 66, 67,
Özdemir İnce 72

Paul Claudel 46, 59
Paul Connerton 6, 8, 9, 10, 19, 20,
21, 22, 23, 25, 87
Paul Eluard 68
Paul Fort 46, 49
Paul Valéry 46
Paul Verlaine 46
Peyami Safa 48, 80, 101
Pınar Kür 56
Pierre Corneille 50
Pierre de Ronsard 46, 50, 59
Pierre Emmanuel 68
Pierre Nora 2, 6, 7, 9, 16, 17, 18,
19, 20, 21, 22, 24, 25, 75, 76, 77,
78, 88, 96, 103, 104, 118, 120,
121, 127
Pir Sultan Abdal 54
Prosper Mérimée 45

Recaizade Mahmut Ekrem 36
Refik Ahmet Sevengil 48, 49
René Char 68, 126
Reşat Timuroğlu 53
Rıdvan Ergin 101
Rıfat Ilgaz 52, 72, 80
Rıfkı Melûl Meriç 80

Rıza Polat Akkoyunlu 52, 55, 56,
57, 58
Rifat Öztoprak 58
Ruhi Su 72
Rukiye Özen 56
Rüştü Çetin 56, 58

Saadet Timur Ulçugür 72, 86
Sabahat Selma Tezakın 108
Sabahattin Batur 72, 80
Sabahattin Çankaya 57, 58
Sabahattin Kudret Aksal 52, 60, 61,
63, 66, 67, 68, 69, 70, 80, 92, 94,
106, 108
Sabahattin Teoman 53
Sabih Alaçam 44
Sabri Altınel 72
Sabri Esat Siyavuşgil 80, 99
Sabri Soran 80
Sadettin Nüzhet Ergun 39, 80
Sadri Ertem 48, 51, 79
Sait Faik Abasıyanık 61, 65, 66, 67,
80, 85, 106, 108
Salahattin Ertürk 53
Salâh Birsell 63, 66, 67, 70, 80, 91,
92, 105, 108, 113, 114
Salih Zeki Aktay 80
Salim Rıza Kırkpınar 80
Samet Ağaoğlu 32, 37
Samim Kocagöz 80
Selim İleri 109, 127
Selim Nüzhet Gerçek 38, 80
Selim Temo Ergül 28
Semih Tuğrul 106
Sennur Sezer 72, 85, 86
Sıtkı Akozan 80
Söylemez Yüksel 66
Suat Derviş 40, 43, 44, 80, 83
Suat Taşer 52, 63, 80
Suavi Koçer 80
Sunullah Arsoy 58, 63
Suphi Taşhan 80

Şaban Özün 53
Şemseddin Reşad 80
Şemsi Belli 86
Şevket Hıfzı (Şevket Rado) 40, 41,
44, 84, 128
Şinasi Özden 52
Şükran Güngör 61, 62, 66, 71
Şükran Kurdakul 72
Şükrü Şenozan 32
Şükûfe Nihal 34, 35, 39, 128

Tahir Alangu 107, 108
Tarık Buğra 60, 66, 67, 99
Tarık Gürcan 61, 69
Tevfik Akdağ 72
Theodor Schieder 5
Tomris Uyar 84
Tufan Şentürk 55, 57, 58, 128
Tuncel Kurtiz 85, 86
Tunç Yalman 61
Turgay Anar 78, 80
Turgut Uyar 72
Turhan Oğuzkan 52, 53
Türkân İldeniz 85

Ülkü Tamer 72, 85, 86, 109, 113,
128
Ümit Deniz 63, 101

Vahdet Gültekin 44
Vâlâ Nurettin 51
Vecdi Bürün 80
Victor Hugo 46, 49, 50, 59

Walter Ong 15

Yahya Benekay 55, 56, 57, 58
Yahya Kemal Beyatlı 33, 38, 49, 56,
80, 85

Yahya Saim Ozanoğlu 30, 35
Yakup Kadri Karaosmanoğlu 69
Yaşar Çimen 80
Yaşar Nabi Nayır 30, 48, 65
Yaşar Özbayrak 53
Yavuz Abadan 80
Yavuz Bülent Bakiler 85, 86, 126
Yıldız Kenter 71, 72
Yılmaz Gruda 86
Yiğit Okur 61, 62, 70
Yunus Emre 34, 35
Yusuf Ziya Ademhan 58

Zahir Sıtkı Güvemli 79
Zeki Koruma 53
Zeki Ömer Defne 69, 88, 106
Zeyyat Selimoğlu 108
Zihni Hazinedaroğlu 63
Ziya Gökalp 36
Ziya İlhan 53
Ziya Osman Saba 62, 63, 65, 70,
108
Ziya Şenses 53
Ziya Vehbi Altürk 52

Diğer kitaplarımız ve indirimli satın almak için

www.h2okitap.com

www.instagram.com/h2okitap

www.twitter.com/h2okitap

www.facebook.com/H2o

Türkiye'de

Edebiyat Matineleri

1930'lu yıllarla beraber şairinden hikâyecisine pek çok edebiyatçı okuyucularının yanı sıra izleyicilerin karşısına çıkmaya başlar. Okulların tiyatro ya da konser salonlarında hatta spor salonlarında bir şarkıcı ya da tiyatrocü gibi sahne alır; hayranlarına şiirlerini, hikâyelerini okurlardı.

1950'li yıllarla beraber iyice yaygınlaşan ve okurlardan büyük talep ve rağbet gören, –sinema gösterimlerinden esinle– "Edebiyat Matineleri" olarak adlandırılan bu etkinliklere, dönemlerinde gözde olan neredeyse tüm edebiyatçılar katılırdı.

Erol Gökşen bu çalışmasıyla Türkiye'deki edebiyat matinelerinin tarihine, arşivler ve tanıklıklar eşliğinde yönelerek bu kültürel dönemi sadece gün ışığına çıkarmıyor, hatırlanmasını da sağlıyor. Hatırlanması, edebiyat matinelerinin yapıldığı yerlerin artık kültürümüzün birer hafıza mekânına dönüştüğünü de hatırlatıyor. Böylelikle toplumsal hafızamızın sığısı genişliyor.

Edebiyat matineleri kültürümüzün unutulmuş bir parçasıdır; hatırlamak, kültürel hafızamızı yenileyecek, hafıza mekânlarımızın tek tek yitiriliyor oluşuna son verilmesi umudunu verecektir.

Hepsinden önemlisi edebiyat matinelerini başlatanları, bunları kuşaklar boyu yaşatanları anımsatacak ve minnetle anmamızı sağlayacaktır.

Kimdi bunlar, neler yaptılar?

ISBN 978-605-7637-74-1

9 786057 637741 >

www.h2okitap.com

